Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

LANDØKONOMISK OVERSIGT 1982

Udgivet af

DE DANSKE LANDBOFORENINGER

INDHOLDSFORTEGNELSE

Produktion:

Arealanvendelse 5
Bedriftsstruktur 8
Arbejdskraft 10
Maskiner og anlæg 17
Energiforbrug 19
Gødningsforbrug 21
Høstudbytte 23
Korn- og foderstofforsyning 26
Husdyrbestand og besætningsstruktur 30
Produktionens fordeling på bedriftsstørrelser og landsdele 39
Husdyrproduktionen 43
Produktionsforhold i EF 46

Afsætning:

Fordeling på hjemmemarked og eksportmarked 52
Hjemmemarkedet 53
Eksportmarkederne 58

Økonomi:

Almindelig økonomisk oversigt 68
Landbrugets finansieringsforhold 82
Landbrugets investeringer 88
Ejendomsomsætning 91
Ejendomsskatter 96
Landbrugets prisforhold 98
Landbrugets indkomstforhold 104

FORORD

Formålet med udgivelsen af Landøkonomisk Oversigt er at videregive et på en gang fyldigt og overskueligt materiale vedrørende landbrugets forhold, så dette kan være til nytte både for landboforeningernes formænd og tillidsmænd i deres arbejde og for alle andre, som måtte søge en ajourført talmæssig belysning af væsentlige forhold i forbindelse med landbrugets produktion, afsætning og økonomi.

Grundlaget for Landøkonomisk Oversigt 1982 er ligesom tidligere år en gennemarbejdning af foreliggende statistiske oplysninger, som fortrinsvis bygger på materiale fra Danmarks Statistik. På en række områder – således hele pris- og omkostningsstatistikken – er der tale om en selvstændig indsamling og bearbejdning af materiale foretaget af Landbrugsrådets og Landboforeningernes Økonomisk-statistiske Afdeling. En mere summarisk oversigt med de vigtigste landbrugsstatistiske data findes i den af Landbrugsrådet årligt udgivne lommestatistik »Tal om landbruget. Statistik med kommentarer«.

Axelborg i september 1982.

De danske Landboforeningers sekretariat.

Kildehenvisning

Der anføres ikke kilde i de tabeller, som udelukkende baserer sig på oplysninger fra Danmarks Statistik. I andre tilfælde anføres øverst i tabellen et eller flere romertal, idet sammenhængen mellem kilder og romertal er følgende:

Danmarks Statistik	(I)
Jordbrugsøkonomisk Institut	(II)
EF's statistiske Kontor	(III)
Økonomisk-Statistisk Kontor	(IV)
Udenlandske produktions- og importstatistikker	(V)

Skønnede og anslåede tal er mærket *

Produktion

Arealanvendelse

Ændringerne i landets samlede areal og i dets fordeling på de enkelte hovedgrupper siden 1881 og frem til den seneste opgørelse fra 1976 er vist i *tabel 1.* Det ses, at totalarealet i 1976 udgjorde 4.307.000 ha, hvis procentuelle fordeling på hovedgrupperne (med 1965-tallene i parantes) var følgende: Dyrket landbrugsareal 68 pct. (70), skove og plantager 11½ pct. (11), gartneri og frugtavl ½ pct. (½), vandareal 1½ pct. (1½) og andre arealer 18½ pct. (17).

I perioden 1965 til 1976 afgav landbruget 89.000 ha, heraf ca. 40.000 ha til boligbyggeri og sommerhuse, 10.000 ha til handels- og industriformål, 10.000 ha til offentlige formål (skoler, sportspladser, idrætshaller, sygehuse, kirker m.v.), mens resten blev afgivet til veje, skove m.v. Det samlede skovareal steg således med 27.000 ha fra 1965 til 1976, men en del heraf kan være tilplantede hedearealer.

Det dyrkede areal udgør i 1981 2.897.000 ha svarende til 67,3 pct. af Danmarks samlede areal, jfr. *tabel 2.* Siden 1970 er det dyrkede areal reduceret med 50.000 ha.

Udviklingen i arealudnyttelsen gennem 1970'erne kan i hovedtræk karakteriseres ved, at andelen med korn og salgsafgrøder stiger, mens grovfoderarealerne bliver mindre. Denne udvikling skal bl.a. ses i sammen-

Tabel 1. Danmarks samlede areal, 1000 ha.

	1881	u. Sdj. 1919	m. Sjd. 1919	1951	1965	1976
Landbrugsareal	2859	2905	3226	3139	3001	2912
Gartneri, frugtplantager	–	4	4	23	22	15
Skove, plantager	206	347	368	438	472	499
Bebygget areal, haver, lægehegn	52	94	101	190	248	
Byggegrunde sportspladser, kirkegårde	10	10	11	39	44	
Gader, veje, jernbaner, grøfter	43	81	92	122		811
Moser til tørveskær	63	52	56	61	450	
Heder, klitter, sumpe og stenmarker	554	351	371	220		
Vandarealer	58	59	61	61	70	70
Samlet areal	3845	3903	4290	4293	4307	4307

Tabel 2. Det dyrkede areals benyttelse, 1000 ha.

	1970-74	1979	1980	1981	1982*
Hvede	122	114	139	150	184
Rug	43	70	56	50	53
Byg	1405	1622	1577	1541	1489
Havre	157	39	40	42	43
Blandsæd	31	5	4	4	4
Kort ialt	1758	1850	1816	1787	1773
Kartofler	33	32	34	36	35
Sukkerroer til fabrik	57	78	77	78	77
Frø til udsæd	58	47	46	45	42
Frø til industribrug	42	66	104	130	158
Korn og salgsafgrøder ialt	1948	2073	2077	2076	2085
Do. i pct.	66,0	71,0	71,5	71,7	72,0
Kålroer	35	15	14	13	–
Fodersukkerroer	153	121	115	117	–
Runkelroer, turnips og gulerødder	3	1	1	1	–
Foderroer ialt	191	137	130	131	131
Græs og grøntfoder ialt	766	679	666	656	642
heraf i omdriften	471	416	414	410	397
heraf udenfor omdriften	295	263	252	246	245
Grovfoder ialt	957	816	796	787	773
Do. i pct. af landbrugsareal	32,4	27,9	27,9	27,2	26,7
Bælgsæd	13	4	4	4	8
Gartneriprodukter	29	24	25	26	26
Brak	4	3	3	4	4
Det dyrkede areal ialt	2951	2920	2905	2897	2896
heraf landbrugsareal	2927	2899	2884	2877	–
Det dyrkede areal i pct. af Danmarks areal	68,5	67,8	67,5	67,3	67,2

hæng med husdyrholdets ændrede sammensætning. Kvægbestanden har holdt sig næsten konstant, således at en del af grovfoderarealerne i takt med stigende udbytter har kunnet overføres til dyrkning af korn til den voksende svinebestand.

Arealerne med korn og salgsafgrøder har gennem de seneste år konstant ligget på knap 2,1 mill. ha. Der har været et fald i kornarealerne fra 1.850.000 ha i 1979 til 1.773.000 ha i 1982, som er blevet modsvaret af udvidelser i arealerne med øvrige salgsafgrøder, som er udvidet fra 223.000 ha til 312.000 ha.

Fra 1979 til 1982 er bygarealerne reduceret med ca. 123.000 ha og rugarealerne med 17.000 ha, mens hvede- og havrearealer er forøget med 68.000 ha henholdsvis 4.000 ha.

Forøgelsen af arealerne med øvrige salgsafgrøder skyldes først og fremmest udvidelser i rapsarealerne, som er næsten forøget fra 66.000 ha i 1979 til 158.000 ha i 1982.

Grovfoderarealerne er siden 1970-74 reduceret med 184.000 ha svarende til 19 pct. Både arealerne med foderroer og med græs i omdrift er reduceret med ca. 60.000 ha henholdsvis 74.000 ha mens arealerne med vedvarende græs er indskrænket med 50.000 ha.

I *tabel 3* ses de deciderede salgsafgrøders udbredelse på landbrugsbedrifterne. Antallet af bedrifter med disse afgrøder er siden 1970-74 faldet kraftigere end det samlede antal landbrugsbedrifter på grund af den bedriftspecialisering, der har fundet sted inden for planteavlen. Det skal bemærkes, at byg, som er salgsafgrøde på mange landbrugsbedrifter, ikke er vist i tabellen.

Tabel 3. Antal landbrugsbedrifter med salgsafgrøder, 1000 stk.

	1970-74	1977	1978	1979	1980	1981
Landbrugsbedrifter ialt	135	122	120	117	114	111
Heraf med hvede	20	15	15	13	14	16
» » rug	11	17	17	13	10	9
» » kartofler	19	18	15	13	12	12
» » fabriksroer	13	14	13	12	12	11
» » frø til udsæd	8	5	6	5	5	5
» » frø til industribrug .	6	5	6	7	12	15

Bedriftsstruktur

Gennem mange år lå antallet af landbrugsbedrifter over 0,5 ha ret konstant på ca. 200.000 bedrifter. Antallet begyndte af falde svagt op gennem 1950'erne, men først fra begyndelsen af 1960'erne tog nedgangen rigtig fart.

Som det fremgår af *tabel 4* fortsatte nedgangen i 1970'erne, hvor den gennemsnitlig lå på 2.600 bedrifter pr. år. Fra 1980 til 1981 har der været en reduktion på 3.400 bedrifter.

I 1981 fandtes desuden 900 »jordløse« landbrugsbedrifter, dvs. bedrifter med under 0,5 ha jord. Det er 100 færre end året før og over en halvering i forhold til 1970, hvor antallet var godt 2.500.

Siden 1970 er antallet af *selvstændige landbrugsbedrifter* over 0,5 ha i alt reduceret med 29.400 mens antallet af *ejendomme,* der er *noteret* i Matrikeldirektoratets ejendomsfortegnelse kun er reduceret med 24.000. Årsagen til denne forskel er først og fremmest, at en landbrugsejendom, hvis jord er bortforpagtet eller som drives sammen med en anden landbrugsejendom, ikke registreres som selvstændig bedrift i landbrugsstatistikken,

Tabel 4. Arealets og bedrifternes fordeling på bedriftsstørrelser.

	Landbrugsareal				Landbrugsbedrifter			
Absolutte tal, 1000 ha og 1000 bedrifter:	1970	1979	1980	1981	1970	1979	1980	1981
0,5– 5 ha	42	37	28	27	14,5	12,5	11,8	11,2
5– 10 ha	216	155	146	139	29,5	21,0	20,0	19,0
10– 20 ha	623	461	444	421	43,6	31,8	30,5	28,9
20– 30 ha	604	518	508	493	25,0	21,2	20,7	20,1
30– 50 ha	701	737	738	738	18,9	19,5	19,5	19,4
50–100 ha	455	609	631	654	7,1	9,3	9,6	9,9
over 100 ha	300	379	389	405	1,6	2,1	2,1	2,3
Ialt	2.941	2.896	2.884	2.877	140,2	117,4	114,2	110,8
Gns. bedriftsstørrelse, ha	–	–	–	–	21,0	24,7	25,3	26,0
Bedriftsstørrelsernes procentiske andel af areal og bedrifter:								
0,5 5 ha	1,4	1,2	1,0	1,0	10,3	10,6	10,3	10,1
5– 10 ha	7,4	5,3	5,1	4,8	21,1	17,9	17,6	17,2
10– 20 ha	21,2	15,9	15,4	14,6	31,1	27,1	26,7	26,1
20– 30 ha	20,5	17,9	17,6	17,1	17,8	18,1	18,1	18,1
30– 50 ha	23,8	25,5	25,6	25,7	13,5	16,6	17,1	17,5
50–100 ha	15,5	21,1	21,9	22,7	5,1	7,9	8,4	9,0
over 100 ha	10,2	13,1	13,4	14,1	1,1	1,8	1,8	2,0
Ialt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

mens den fortsat noteres i matriklen, indtil nedlægning eller sammenlægning med anden ejendom finder sted.

Strukturudviklingen har fra 1970 til 1981 betydet, at antallet af bedrifter er blevet reduceret med 21 pct. og samtidig er det samlede landbrugsareal reduceret med 2,2 pct. Den gennemsnitlige bedriftsstørrelse er herved blevet forøget med 24 pct. fra 21,0 ha i 1970 til 26,0 ha i 1981.

Strukturudviklingen har ifølge tabel 4 medført, at 70 pct. af bedrifterne i 1981 havde under 30 ha mod 80 pct. i 1970, svarende til at disse ejendommes andel af det samlede landbrugsareal faldt fra 51 pct. til 38 pct. Bedrifterne med under 5 ha har gennem 70'erne udgjort en næsten uændret andel af det samlede antal bedrifter.

Dette skyldes, at især disse bedrifter er efterspurgt af ikke-landmænd, hovedsagelig til bolig og rekreative formål. Hertil kommer, at landbrugslovens krav om landbrug som hovederhverv ikke har været gældende for bedrifter under 5 ha før 1. januar 1979.

Ejerforholdene i dansk landbrug er dommineret af selvejet, d.v.s., at bruger og ejer af en landbrugsbedrift er en og samme person. På grundlag af momsstatistikken for 1979 kan det beregnes, at 96 pct. af alle bedrifter er enkeltmandsejede.

Modstykket til selvejet er dels forpagtningsformen, hvor ejer og bruger er forskellige personer, dels de forskellige selskabsformer. Af momsstatistikken kan det udledes, at 3,5 pct. ejet eller drives af interessentskaber. Resten ejes af andelsselskaber, aktie- og anpartsselskaber, stat og kommune m.v.

Omfanget af *forpagtet* areal har været meget konstant fra begyndelsen af halvtredserne til 1966 og har i denne periode udgjort ca. 7 pct. af det samlede landbrugsareal. Som det fremgår af *tabel 5,* er der siden 1966 sket en betydelig stigning i det samlede forpagtede areal, der i 1981 udgjorde 16 pct. af det samlede landbrugsareal og involverede 27 pct. af alle bedrifter.

Statistikken skelner mellem gårdforpagtning og delforpagtninger. Ved *gårdforpagtning* forstås tilfælde, hvor hele bedriften er forpagtet af brugeren. Gårdforpagtning er navnlig almindelig for bedrifter over 100 ha, hvoraf 7 pct. i 1981 var i gårdforpagtning mod 2-3 pct. for de øvrige bedriftsstørrelser. Gårdforpagtningerne drives med forholdsvis meget korn og frø i sædskiftet, hvorimod den animalske produktion er langt mindre pr. bedrift sammenlignet med et gennemsnitslandbrug.

Hvis kun en del af bedrifternes jordtilliggende er forpagtet, foreligger der en *delforpagtning.* Antallet af landbrugsbedrifter med forpagtet jord er i modsætning til gårdforpagtninger øget betydeligt siden 1966. I 1981 var der således 29.000 bedrifter, som ialt havde tilforpagtet 392.000 ha eller 13.5

Tabel 5. Forpagtningsforhold.

	1966	1972	1974	1979[1])	1980[1])	1981[1])
Gårdforpagtning:						
Gårdforpagtning, 1000 stk.	4,1	4,4	3,2	2,8	2,8	2,6
do. i pct. af alle bedrifter	2,4	3,3	2,5	2,3	2,3	2,2
Gårdforpagtet areal, 1000 ha ...	113	129	94	85	85	82
do. i pct. af samlet areal	3,8	4,4	3,2	2,9	2,9	2,9
Ha pr. gårdforpagtning	27,8	29,3	29,2	30,2	31,4	32,8
Delforpagtning:						
Delforpagtning, 1000 stk.	14,5	20,3	27,1	28,6	28,5	29,0
do. i pct. af alle bedrifter	8,7	15,2	20,8	23,3	23,9	25,1
Delforpagtet areal, 1000 ha	96	214	294	357	371	392
do. i pct. af samlet areal	3,2	7,3	10,1	12,2	12,8	13,5
Ha. pr. delforpagtning	6,7	10,5	10,9	12,5	13,0	13,5
Forpagtet areal ialt i pct. af samlet landbrugsareal	7,0	11,7	13,3	15,1	15,7	16,4

[1]) Incl. gartneri og jordløse bedrifter.

pct. af det samlede landbrugsareal, hvilket er er firedobling siden 1966. Delforpagtningernes betydning stiger i takt med bedriftsstørrelsen. Således har 3 pct. af alle bedrifter under 5 ha delforpagtet jord. I gruppen 20-30 ha udgør antallet næsten en trediedel, mens over halvdelen af alle bedrifter over 50 ha har forpagtet jord.

Det er karakteristisk for strukturudviklingen, at mens antallet af egentlige forpagterbrug (gårdforpagtninger) er gået tilbage, så er selvejet blevet endnu mere dominerende. Kombinationen af selveje og tilforpagtet jord har samtidig vist en meget kraftig stigende tendens.

Arbejdskraft

Den direkte beskæftigelse på landbrugsbedrifterne udgjorde ved den seneste opgørelse i november 1980 157.900 personer, svarende til 6,1 pct. af det samlede antal beskæftigede. Af de beskæftigede var 95.200 selvstændige landmænd, 34.900 var medhjælpende ægtefæller, mens den lønnede arbejdskraft udgjorde 27.800 personer. Husassistenter og hjemmegående husmødre, som udelukkende er beskæftiget med husligt arbejde, er altså ikke medregnet. Det samme gælder de deltidslandmænd, som har mere end ¾ af fuldt årligt ATP-bidrag. De bliver af Danmarks Statistik defineret

som lønmodtagere. Det anslås, at den direkte beskæftigelse på landbrugsbedrifterne er faldet med 3 pct. til 153.200 personer i 1981.

Landbrugets beskæftigelsesmæssige betydning varierer meget fra region til region. Når der ses bort fra hovedstadsregionen (København, Frederiksborg og Roskilde amter) tegner landbruget sig for 8-10 pct. af den samlede erhversaktive befolkning på Øerne og i Østjylland, men op imod 15 pct. i Syd-, Vest- og Nordjylland. Af de enkelte amter ligger Ringkøbing og Viborg højst med ca. 15 pct. af erhvervsbefolkningen beskæftiget ved egentlig landbrug. Derefter følger Sønderjylland og Ribe amt med 13 pct. Bortset fra hovedstadsregionen udgør beskæftigelsen ved anden varefremstilling ret konstant 35-38 pct. af den samlede beskæftigelse. Højst ligger Vejle amt med 40 pct. ved anden varefremstilling.

Den direkte beskæftigelse på landbrugsbedrifterne er halveret i løbet af de sidste 20 år. Når det alligevel er lykkedes at forøge landbrugsproduktionen, skyldes det den teknologiske udvikling og specialisering, som landbrugserhvervet har gennemløbet i denne periode. Den stigende arbejdsproduktivitet er bl.a. en følge af landbrugets investeringer i nye maskiner og bygninger. Specialiseringen i landbruget viser sig ved, at mange af landbrugets arbejdsprocesser overgår til andre erhverv, hvorved de beskæftigede ikke tælles som landmænd, selv om de indirekte er medvirkende til, at landbrugsproduktionen kan gennemføres.

Tabel 6 viser den samlede beskæftigelse i landbrugssektoren. Medens beskæftigelsen på landbrugsbedrifter, hønserier og minkfarme faldt med ca. 32.000 personer fra 1972 til 1981, var landbrugets følgebeskæftigelse nogenlunde uændret på godt 80.000 personer. Dvs., at landbrugssektorens samlede beskæftigelse udgjorde 234.000 personer i 1981 sammenlignet med 270.000 personer i 1972, svarende til godt ¼ af beskæftigelsen inden for de varefremstillende erhverv.

Det fremgår, at landbrugets følgebeskæftigelse faldt med næsten 21.000 personer fra 1979 til 1981. Den dårlige rentabilitet inden for husdyrproduktionen har i 1980 og 1981 ført til et reelt fald i landbrugets investeringsomfang på 50-60 pct. i forhold til 1979. Beskæftigelsen ved landbrugsbyggeri faldt således med knap 18.000 personer, mens landbrugsmaskinforsyning blev reduceret med godt 3.000 personer i løbet af de to år. For de øvrige områder er der sket et mindre fald i beskæftigelsen i landbrugets grovvaresektor på 800 personer, hvorimod beskæftigelsen er opretholdt i landbrugets forædlingsvirksomheder med godt 37.000 beskæftigede. I de tjenesteydende erhverv, der omfatter maskinstations-, konsulent- og dyrlægebistand, er knap 12.000 personer beskæftiget.

Tabel 6. Beskæftigelsen i landbrugssektoren (IV)

	1972	1978	1979	1980	1981*
Egentlig landbrug incl. hønseri og pelsdyravl	185.000	170.400	164.300	157.900	153.200
Følgebeskæftigelse:					
Direkte forarbejdning	37.800	36.800	37.200	37.100	37.600
Grovvareforsyning m.v.	12.900	13.900	14.300	13.500	13.500
Landbrugsbyggeri m.v.	17.000	27.600	29.600	23.100	11.800
Landbrugsmaskinforsyning	7.300	8.900	9.500	6.900	6.400
Maskinstation, konsulent og dyrlæge	9.700	10.600	11.200	11.600	11.700
Følgebeskæftigelse ialt	84.700	97.800	101.800	92.200	81.000
Landbrugssektor ialt	269.700	268.200	266.100	250.100	234.200
Varefremstilling iøvrigt	700.300	626.700	630.600	595.200	575.700
Ialt varefremstillende erhverv	970.000	894.900	896.700	845.300	809.900
Landbrugssektor i pct.	27,8	30,0	29,7	29,6	28,9

Udover beskæftigelsen i den samlede landbrugssektor skabes en yderligere afledet beskæftigelse ved disse virksomheders indkøb af varer og tjenesteydelser fra andre danske virksomheder. Hertil kommer, at landbruget skaber beskæftigelse for en relativ stor andel af f.eks. transport- og emballagesektoren.

Lønudbetalingerne inden for landbrugssektoren er opsummeret i *tabel 7.* De samlede lønninger udgjorde 10,1 mia. kr. i 1981 fordelt med 8,6 mia. kr. på landbrugets følgebeskæftigelse og 1,5 mia. kr. til medhjælpere på landbrugsbedrifterne. I forhold til 1972 er lønudbetalingerne steget med 6,1 mia. kr. Aflønningen af *selvstændige* håndværksmestre, dyrlæger og andre arbejdsgivere er ikke medregnet i opgørelsen. Regeringens økonomiske sekretariat anslår, at lønomkostningerne vil stige med ca. 12 pct. i 1982. På den baggrund må der forventes en stigning i landbrugssektorens lønudbetalinger på omkring 1,2 mia kr. i indeværende år.

Aldersfordelingen af de selvstændige landbrugere i *tabel 8* viser, at andelen af landbrugsbedrifter, hvor indehaveren er over 54 år, fortsat er stigende, mens de øvrige aldersgrupper viser fortsat tilbagegang. I 1981 var 45,6 pct. af de selvstændige landbrugere således over 54 år. Derved er gennemsnitsalderen for de selvstændige landbrugere steget fra 48 år i 1950 til 52 år i 1981. De mange familiehandler, der blev gennemført i slutningen af 1977 medførte i 1978 og 1979 en midlertidig stigning i andelen af landmænd under 35 år.

Tabel 7. Lønudbetalinger[1]) i landbrugssektoren. (IV)

	1972	1978	1979	1980	1981*
Egentlig landbrug incl. hønseri og pelsdyravl mill.kr. .	679	1.259	1.450	1.450	1.500
Følgebeskæftigelse:					
Direkte forarbejdning	1.693	3.398	3.778	4.129	4.540
Grovvareforsyning m.v.	441	1.044	1.195	1.260	1.361
Landbrugsbyggeri m.v.	620	2.066	2.463	2.135	1.187
Landbrugsmaskineforsyning	275	720	862	684	676
Maskinstation, konsulent og dyrlæge	299	649	713	774	864
Følgebeskæftigelse, mill.kr.	3.328	7.877	9.011	8.982	8.628
Landbrugssektor ialt, mill.kr. ...	4.007	9.136	10.461	10.432	10.128

[1]) Excl. afledede lønudgifter i andre erhverv jfr. tabel 111.

Det fremgår af *tabel 9,* at den højeste gennemsnitsalder findes på bedrifterne under 10 ha, hvorefter den er faldende med voksende bedriftsstørrelse.

Foruden at arbejde i egen bedrift har mange landbrugere og ægtefæller erhvervsarbejde uden for bedriften. Antallet af landmænd med erhvervsarbejde uden for bedriften udgjorde 18.000 i 1978-79 eller 15,2 pct. af samtlige landmænd.

Ifølge *tabel 10* udgjorde det samlede antal medhjælpere i landbruget knap 24.000 i 1981 eller kun trefjerdedel af antallet i 1970-74. Langt hovedparten af landbrugets medhjælp er fastansatte, heraf godt en fjerdedel børn og slægtninge og knap tre fjerdedele fast fremmed medhjælp. Den dårlige økonomi i landbruget har tvunget mange landmænd til at afskedige

Tabel 8. De selvstændige landbrugeres aldersfordeling, pct.

	Under 35 år	35–44 år	45–54 år	Over 54 år	Ialt	Gns.alder, år
Aldersgrup.:						
1950	15,9	26,5	27,5	30,1	100,0	48
1960	14,3	22,3	27,8	35,6	100,0	49
1969	10,7	21,0	26,8	41,5	100,0	51
1978	11,1	19,6	26,2	43,1	100,0	52
1979	11,1	19,5	25,8	43,6	100,0	52
1980	10,7	19,3	25,4	44,6	100,0	52
1981	10,1	19,2	25,1	45,6	100,0	52

Tabel 9. De selvstændige landbrugere fordelt efter alder og bedriftsstørrelse i 1981, pct.

	0,5–5 ha	5–10 ha	10–20 ha	20–30 ha	30–50 ha	over 50 ha	Alle brug
under 30 år	4,3	3,0	2,9	4,2	5,4	5,0	4,0
30–39 år	14,2	10,4	10,5	14,8	20,3	25,7	15,0
40–49 år	16,0	15,0	19,0	25,1	28,8	30,1	22,1
50–59 år	20,8	25,4	31,1	30,1	26,8	23,3	27,3
60–69 år	24,5	30,2	27,1	20,0	14,8	12,7	22,3
over 69 år	20,2	16,0	9,4	5,8	3,9	3,2	9,3
Ialt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Landbrugere ialt	11.169	19.000	28.936	20.091	19.429	12.187	110.812
Gns. alder, år	55	57	54	51	48	47	52

den faste fremmede medhjælp, der blev reduceret med 1.250 i 1980 og yderligere med 400 i 1981 til knap 15.000. Desuden faldt antallet af børn og slægtninge i 1981 med 550. Foruden den faste medhjælp var der i 1981 beskæftiget 3.450 midlertidige medhjælpere mod 4.100 året før. Ved tællingen juni 1982 viser en foreløbig opgørelse stigning i den faste

Tabel 10. Landbrugets medhjælp i juni.

	1970–74	1978[1])	1979[1])	1980[1])	1981[1])
Børn og slægtninge	8.900	6.500	5.750	6.050	5.500
Heraf mandlige	7.500	5.250	4.800	4.800	4.600
» kvindelige	1.350	1.250	950	1.250	900
Fast fremmed medhjælp	17.900	15.800	16.500	15.250	14.850
Heraf mandlige	16.250	14.350	15.000	13.600	13.500
» kvindelige	1.650	1.450	1.500	1.650	1.350
Fast medhjælp ialt	26.800	22.300	22.250	21.300	20.350
Heraf mandlige	23.800	19.600	19.800	18.400	18.100
» kvindelige	3.000	2.700	2.450	2.900	2.250
Midlertidig medhjælp	5.150	4.200	4.700	4.100	3.450
Heraf mandlige	3.650	3.450	4.000	3.350	2.900
» kvindelige	1.500	750	700	750	550
Medhjælpere ialt	31.950	26.500	26.950	25.400	23.800
Heraf mandlige	27.450	23.050	23.800	21.750	21.000
» kvindelige	4.500	3.450	3.150	3.650	2.800

[1]) Excl. medhjælp på gartneribedrifter.

Tabel 11. Antal landbrugsbedrifter fordelt efter bedriftsstørrelser og antal faste medhjælpere i 1981[1])

Antal medhjælpere:	Bedriftsstørrelse, ha							Faste medhjælpere ialt pct. fordeling
	0,5–10	10–20	20–30	30–50	50–100	over 100	Ialt	
	Antal bedrifter m. fast medhj.							
1	551	1.082	1.689	3.470	3.423	674	10.889	53,8
2	80	164	206	443	913	507	2.313	22,9
3	20	25	37	66	160	218	526	7,8
4	10	4	7	21	37	136	215	4,2
over 4	5	13	7	11	41	201	278	11,3
Ialt bedrifter med medhjælp	666	1.288	1.946	4.011	4.574	1.736	14.221	100,0
do i pct. af samtlige bedrifter	2,2	4,5	9,7	20,6	46,0	77,0	12,8	

[1]) Excl. gartneribedrifter.

medhjælp. Den faste fremmede medhjælp på landbrugsbedrifterne incl. gartneribedrifter er hævet med 1.149 og antallet af børn og slægtninge er steget med 309, således at det samlede antal faste medhjælpere er forøget med 1.458.

I 1981 havde 87 pct. af landbrugsbedrifterne ingen fast medhjælp, jævnfør *tabel 11.* Der fandtes med andre ord kun fast medhjælp på hver ottende landbrugsbedrift. Kun 2,2 pct. af bedrifterne under 10 ha havde medhjælp mod 77 pct. af bedrifterne over 100 ha. Over halvdelen af de faste medhjælpere var ansat som eneste medhjælp, mens godt 11 pct. var ansat på bedrifter med over fire medhjælpere.

På familiebedrifter med et stort husdyrhold er den arbejdsmæssige bundethed ved pasningen af dyrene et voksende problem. Fritid og ferie er sparsom. Ifølge en undersøgelse fra Danmarks Statistik holdt 79 pct. af landmændene ikke ferie i 1980. Blandt de resterende 21 pct., der holdt ferie, havde ca. halvdelen haft mindre end fem feriedage.

Pasningen af besætningerne i tilfælde af sygdom udgør også et stort problem. En undersøgelse foretaget af Økonomisk-Statistisk Afdeling i 1978 viste således, at halvdelen af de adspurgte landmænd havde arbejdet, selv om de var syge. Med henblik på at afbøde disse problemer blev der i 1981 gennemført en lov om statstilskud til vikarordninger indenfor landbruget. Tilskuddet har betydet en stor stigning i afløsningsaktiviteten. I 1982 vil der være beskæftiget ca. 600 personer i vikarordningerne svarende til ca. 300 fuldtidsbeskæftigede.

Tabel 12. De faste mandlige medhjælperes aldersfordeling.

	1961[1])	1970[1])	1976	1978	1979	1980	1981
15–18 årige	22.174	5.667	4.746	4.938	4.893	4.748	4.681
19–20 årige	5.543	2.046	2.611	2.623	2.784	2.301	2.580
21–25 årige	13.837	3.660	3.230	3.307	2.965[2])	2.949[2])	2.928[2])
26 år og derover	18.848	8.159	10.375	8.755	9.163[3])	8.440[3])	7.915[3])
21–25 årige pr. årgang	2.767	732	646	661	741[2])	737[2])	732[2])
Elever på alm. landbrugskursus ...	2.426	1.125	1.139	1.086	1.187	1.314	1.398

[1]) Omfatter kun ugifte. [2]) 21–24 årige. [3]) 25 år og derover.

Aldersfordelingen for landbrugets faste mandlige medhjælpere er vist i *tabel 12.* Den forholdsvis kraftige reduktion, der er sket i antallet af de 15-18 årige siden 1961, må ses i sammenhæng med det længere uddannelsesforløb i folkeskolen. I forhold til midten af 1970'erne er antallet af såvel 15-18 årige, som 19-20 årige dog nogenlunde uændret i 1981. Antallet af 21-24 årige har i de senere år ligeledes ligget ret konstant på knap 3.000, hvorimod de ældre medhjælpere udviser en fortsat nedgang.

Ved bedømmelse af det fremtidige rekrutteringsgrundlag for selvstændige landbrugere har gruppen af 21-24 årige medhjælpere speciel interesse. Pr. årgang udgjorde gruppen knap 750 i 1981. Hertil kommer landbrugsskoleeleverne, som må antages i overvejende grad at tilhøre samme aldersgruppe. Elevantallet, der er anført nederst i tabellen, svarer til omkring 350 pr. årgang. Endvidere er der en del 21-24 årige, som allerede har etableret sig. Ialt er der 850 landbrugere på 24 år og derunder svarende til godt 200 pr. årgang. Endelig må der tages hensyn til, at et antal i aldersgruppen midlertidig er under uddannelse på højskole, i udlandet eller er i militærtjeneste m.v.

Med nogen usikkerhed kan det på baggrund af disse oplysninger skønnes, at der af det nuværende antal 21-24 årige vil være omkring 1.300 pr. årgang til overtagelse af bedrifter og funktionærstillinger i landbruget om fem til ti år.

Der foregår dog også en vis afvandring af landmænd efter 21 års alderen, medens der modsat sker en vis tilgang fra andre erhverv, ligesom enkelte landmandsuddannede, der midlertidigt har taget anden beskæftigelse, senere vender tilbage. Omfanget af denne til- og afgang kan variere betydeligt fra periode til periode.

En undersøgelse af omsætningen af landbrugsejendomme i årene 1971-75 foretaget af Danmarks Landboungdom og Økonomisk-Statistisk Afdeling viste, at ca. en trediedel af ejendommene – svarende til omkring 1.500

pr. år – blev købt af førstegangskøbere med landbrug som hovederhverv og med en gennemsnitsalder på 31,5 år.

Af oplysninger fra Statens Jordbrugsdirektorat fremgår, at omkring 800 nyetablerede jordbrugere årligt opnår lån og tilskud i henhold til lov om udlån til yngre jordbrugere. Statens Jordbrugsdirektorat anslår, at antallet af delerhvervelser blandt disse nyetablerede jordbrugere udgør ca. 20 pct. sammelignet med 6 pct. i 1974.

Maskiner og anlæg

Udviklingen med en stærkt forøget mekanisering af landbrugsarbejdet har været en væsentlig forudsætning for fremgangen op gennem 1960'erne og -70'erne i produktionen pr. beskæftiget.

Der har dog siden 1970 kun været en mindre udvidelse i antallet af traktorer, mens der har været en mindre reduktion i bestanden af mejetærskere, jfr. *tabel 13.* Imidlertid er ydeevnen for både traktorer og mejetærskere blevet væsentlig forøget. Andelen af traktorer med 34 hk og derunder faldt fra 31 pct. i 1972 til 20 pct. i 1980, mens hver anden traktor havde mere end 50 hk i 1980 mod hver fjerde i 1972.

Tabel 13. Traktorer og maskiner på landbrugsbedrifter.

	1970[1])	1976	1979	1980	1981
Traktorer	174.600	192.600	184.700	184.400	176.300
Mejetærskere	42.300	44.300	39.313	38.781	38.362
Korntørringsanlæg	28.200[2])	34.700	39.600	37.500	37.700
Markvandingsanlæg	–	8.800	14.000	14.350	15.150
Malkestalde	–	–	1.428	1.690	1.619
Gastætte siloer til					
korn	–	–	–	1.348	1.526
ensilage	–	–	–	321	296
Halmfyringsanlæg	–	1.900[3])	–	6.276	8.768
Ejendomme med:					
Traktorer	121.800	108.500	102.100	100.700	98.300
Mejetærskere	45.900	41.400	40.600	40.100	39.600
Roeoptagere	–	52.800	23.915	24.935	–

[1]) Incl. jordløse bedrifter.
[2]) 1971. [3]) 1977.

I 1980 lå andelen af mejetærskere med en skårbredde på 11 fod og derover på 22 pct. mod 11 pct. i 1972. Energianlæg til udnyttelse af halm, spildvarme og vedvarende energikilder vinder efterhånden indpas i landbruget. Der var i 1981 installeret 8.800 halmfyringsanlæg, og de findes især på bedrifter med store kornarealer. Der er installeret halmfyringsanlæg på hver femte bedrift, der har over 30 ha med korn, hver syvende med 20–30 ha korn og ca. 1 ud af 20 har det på bedrifter med under 20 ha korn.

Landsudvalget for Bygninger og Maskiner anslår bestanden af varmepumper til udnyttelse af varme fra staldluften og af den udviklede varme ved nedkøling af mælk til 600 anlæg henholdsvis 5.000 anlæg. Desuden lå antallet af vindmøller i drift på 550 ligeligt fordelt på el- henholdsvis varmeproducerende anlæg.

Med en bestand på 14.150 markvandingsanlæg kunne knap 13½ pct. af det dyrkede areal i 1981 vandes kunstigt. I Ribe amt kunne 41 pct. af arealet kunstvandes, derefter kom Ringkøbing og Sønderjyllands amt med 33 pct. henholdsvis 19 pct.

Ifølge *tabel 14* havde 21 pct. af bedrifterne med kvæg markvandingsanlæg i 1981, og hyppigheden er stigende i takt med besætningsstørrelsen. Mens ⅛ af besætningerne med 10–20 køer havde vandingsanlæg i 1981, var dette tilfældet for ⅓ af besætningerne med 30–40 køer og ca. ½ af besætninger med 50 køer og derover.

Tabellen viser mekaniseringsgraden på de enkelte bedriftsstørrelser i 1981. Det er et generelt træk, at mekaniseringsgraden er stigende ved voksende bedriftsstørrelse. Ca. 7 ud af 8 bedrifter har egen traktor, hvilket

Tabel 14. Mekaniseringsgraden på bedriftsstørrelser i 1981[1]).

	Bedriftsstørrelser, ha							
	Under 5	5–10	10–20	20–30	30–50	50–100	100 og derover	Ialt
Bedrifter ialt	14.811	19.498	29.231	20.199	19.492	9.971	2.263	115.465
Heraf med:								
traktorer, pct.	53,5	79,4	89,3	93,1	94,3	95,0	93,5	85,2
mejetærskere, pct.	4,0	13,4	28,9	43,0	54,1	62,6	85,7	34,3
markvandingsanl., pct.	5,1	3,3	7,7	15,7	24,1	30,0	27,6	13,1
korntørringsanl., pct. ..	2,0	8,4	25,3	42,8	56,8	68,8	79,9	32,7
Kvægbesætninger ialt ...	1.538	5.316	12.797	10.670	11.585	5.504	92,8	47.838
Heraf med:								
markvandingsanl., pct.	2,1	2,8	10,0	21,6	33,2	40,4	38,6	21,0

[1]) Incl. gartneribedrifter.

er samme andel som i 1970. Godt en trediedel af alle bedrifter har kun én traktor og ca. halvdelen har to eller flere. Ligesom i 1970 har hver tredie bedrift egen mejetærsker eller part i en. I 1981 havde ca. 4.500 bedrifter part i en mejetærsker, mens 34.000 havde én og 1.100 havde 2 eller flere.

Energiforbrug

Landbrugsbedrifternes erhvervsmæssige forbrug af elektricitet og flydende brændstof fremgår af *tabel 15.* Forbruget er opgjort af Økonomisk-Statistisk Afdeling på grundlag af oplysninger fra Danmarks Statistik, Jordbrugsøkonomisk Institut, Energistyrelsen og Danske Elværkers Forening.

I takt med udskiftningen af benzin- med dieseltraktorer er der sket en tilsvarende omlægning af brændstofforbruget fra benzin til diesel- og gasolie. Af det samlede brændstofforbrug anvendes ca. 90 pct. i markbruget, mens resten fordeler sig nogenlunde ligeligt på staldopvarmning og korntørring. Forbruget af flydende brændstof er fra 1978-79 til 1980-81 reduceret med 24 pct. Dette fald omfatter såvel en reel besparelse som en vis fremskyndelse af køb af gas- og brændselsolie, før prisstigningerne for alvor slog igennem i eftersommeren 1979. Gas- og brændselsolieforbruget i tabel 15 omfatter ikke opvarmningen af landbrugets stuehuse, hvortil der nu medgår ca. 400 mill. liter olie sammenlignet med ca. 500 mill. liter olie for blot få år siden.

Landbrugserhvervets el-forbrug er steget med 36 pct. siden 1969-70, hvilket navnlig skyldes, at elektriske ventilationsanlæg, mælketanke,

Tabel 15. Landbrugets direkte energiforbrug.[1]). (IV)

	1969-70	1976-77	1977-78	1978-79	1979-80	1980-81
Farvet benzin, mill. l	99	42	38	36	29	27
Gas- og brændselsolie, mill. l	278	283	330	370	310	280
Gas, mill. kg	8	6	6	15	13	14
El-forbrug, mill. kwh	800	912	1.000	1.090	1.130	1.090
Ialt, 1000 t olieækvivalenter	386	354	397	447	392	363
Indeks for direkte forbrug	100	92	103	116	102	94
Landbrugets nettoenergiforbrug i pct. af landets samlede forbrug	2,8	2,4	2,7	3,1	2,9	2,9

[1]) Excl. forbruget i den private husholdning.

Tabel 16. Energiforbruget i industrielle virksomheder specielt med tilknytning til landbruget, 1980

	1000 GJ			Talt 1000 t oliæ kv.			
	Fast brændsel	Gas	Gas- og dieselolie mill. l	Fuelolie 1000 t	Indkøbt el mill. kwh	1980	1978
Slagterier	17	38	23	42	295	85	84
Kødfoderfabrikker	–	1	2	29	37	32	30
Mejerier	–	18	20	18	124	45	50
Mælkekondensering	–	4	3	47	67	53	52
Møller	4	29	1	3	37	8	8
Foderstoffremstilling	122	3	3	35	42	42	46
Fremstilling af gødning og kemikalier	–	11	2	18	135	30	28
Sukkerfabrikker og kartoffelmelsfabrikker	2.251	5	4	78	63	135	113
Samlet forbrug	2.394	109	58	270	800	430	411
Do. 1000 t olieævk., 1980	56	3	49	255	67		
Do. 1978	46	2	48	256	59		

markvandingsanlæg samt den interne landbrugsmekanisering for alvor er slået igennem i 1970'erne. En opsplitning af elforbruget viser, at ventilation med 40 pct. er den største post. Mælkekøling beslaglægger 11 pct. af elforbruget, men denne energimængde kan i princippet genvindes ved at opsamle spildvarmen fra mælkekølingen.

Omregnet til oleækvivalenter er landbrugets nettoenergiforbrug faldet fra 386.000 tons olie i 1969-70 til 363.000 tons olie i 1980-81, dvs. et fald på 6 pct. Landbrugets andel af landets samlede energiforbrug har i de senere år udgjort omkring 3 pct.

Tabel 15 omfatter kun indkøbt energi, men derimod ikke landbrugets egenproduktion af energi på grundlag af halm, varmegenvinding fra ventilationsluft og mælkekøletanke, husdyrgødning, vind m.v. Ifølge landbrugstællingen havde 8.768 landbrugsbedrifter installeret halmfyr i 1981. Det anslås, at bedrifternes olieforbrug inden overgangen til halmfyring udgjorde ca. 40 mill. liter årligt, hvoraf størsteparten nu er erstattet af halmenergi.

I *tabel 16* er vist en opgørelse af energiforbruget, excl. energi til transport, i industrielle virksomheder specielt med tilknytning til landbruget. Det fremgår, at det samlede energiforbrug i landbrugets forsynings- og forarbejdsningsvirksomheder udgjorde 430.000 tons oliæækvivalenter i 1980, hvilket er en stigning på 4,6 pct. i forhold til opgørelsen i 1978.

Sukkerfabrikkernes energiforbrug er udvidet med næsten 20 pct., hvorimod mejeriernes energiforbrug modsat er faldet med 10 pct.

Opdelingen af energiforbruget på brændselstyper nederst i tabellen viser, at forbrugsudvidelsen er sket på gas, fast brændsel og elektricitet, hvorimod forbruget af dieselolie samt fuelolie har været uændret fra 1978 til 1980.

Forbruget af gødning og bekæmpelsesmidler

Gødningsforbruget er gennem 1970'erne steget væsentligt. Tendensen i forbrugssammensætningen er en lidt kraftigere stigning i forbruget af kvælstof end af fosfor og kalium. Forbruget pr. ha landbrugsjord, der også vises i *tabel 17*, er steget mere end de totale forbrugstal svarende til nedgangen i det samlede landbrugsareal.

Tabel 17. Det samlede gødningsforbrug i rene næringsstoffer.

	1970/71 -74/75	1978 -79	1979 -80	1980 -81	1981 -82
Handelsgødning 1000 t:					
Kvælstof (N)	318	380	394	374	376
Fosfor (P)	59	59	58	48	46
Kalium (K)	158	143	142	118	113
Naturgødning 1000 t:					
Kvælstof (N)	141	167	173	178	
Fosfor (P)	52	71	72	74	
Kalium (K)	150	192	201	203	
Samlet gødningsforbrug, 1000 t:					
Kvælstof (N)	459	547	567	552	
Fosfor (P)	111	130	130	122	
Kalium (K)	308	335	343	321	
Samlet gødningsforbrug, kg pr. ha:					
Kvælstof (N)	156	187	194	190	
Fosfor (P)	36	44	45	42	
Kalium (K)	102	115	118	111	
Handelsgødning i pct. af samlet gødningsforbrug:					
Kvælstof (N)	70	70	70	68	
Fosfor (P)	55	46	45	40	
Kalium (K)	53	43	41	37	

Handelsgødning udgjorde af det samlede gødningsforbrug i 1980-81 68 pct. for kvælstofs vedkommende og 40 pct. henholdsvis 37 pct. for fosfor og kalium.

I *tabel 18* gives en mere detaljeret oversigt over udviklingen i forbruget og sammensætningen af handelsgødninger. Der er gennem årene sket en betydelig omlægning af forbruget fra enkeltgødninger til sammensatte og mere koncentrerede gødninger. Dette viser sig ved, at de samlede indkøbte mængder i 1981-82 lå 14 pct. under niveauet i 1. halvdel af halvfjerdserne, mens indkøbet af rene næringsstoffer lå på et uændret niveau.

Det samlede indkøb af gødninger faldt kraftigt i 1980-81. Det samlede kvantum blev reduceret fra 1.7 mill. tons til 1.5 mill. tons svarende til et fald på 13 pct. Reduktionen i forbruget af rene næringsstoffer lå på 5 pct. for kvælstof og 17 pct. for både fosfor og kalium.

Tabel 18. Forbrug af handelsgødning, 1000 tons.

	1970/71 -74/75	1978 -79	1979 -80	1980 -81	1981 -82
Kalksalpeter, 15,5% N	101	40	38	28	28
Bord-kalksalpeter, 15,5% N	11	3	3	2	2
Chilesalpeter, 16,0% N	9	5	3	2	1
Svovlsur ammoniak, 21,0% N	3	3	3	2	2
Kalkammonsalpeter, 26,0% N	117	106	119	110	126
Flydende ammoniak, 82,2% N	151	179	181	197	187
Urea, 46,0% N	3	7	8	13	13
Superfosfat, 7,8% P	38	9	8	6	6
Triple-superfosfat, 20,0% P	–	14	11	9	9
Thomasfosfat, 7,2% P	2	1	1	1	–
Kaligødning, 49,0% K	8	5	5	5	11
PK 0-5-13	199	68	59	45	33
PK 0-5-12 med Mg og Cu	135	135	99	85	77
PK 0-5-13 med Cu	72	12	10	5	1
PK 0-4-21	41	15	11	11	11
PK 0-10-25	–	53	48	39	31
PK 0-7-18 med Mg og Cu	–	52	80	70	67
Andre PK-gødninger	73	62	72	68	66
NPK 15-4-12 med Mg og Cu	66	–	–	–	–
NPK 16-5-12 med Mg	174	96	79	53	47
NPK 21-4-10 med Mg	289	289	283	209	192
NPK 26-3-6 + Mg	–	348	415	409	468
NPK 23-3-7 med Mg og Cu	34	99	91	57	48
Andre NPK gødninger	167	66	58	52	37
Havegødning (Nitrophoska, Hoechst)	19	11	8	–	–
Total varemængde	1.712	1.678	1.693	1.478	1.465

Tabel 19. Forbruget af bekæmpelsesmidler, 1000 kg.

	1971–74	1979	1980	1981
Bekæmpelsesmidler mod:				
Ukrudt	8.711	11.110	10.727	
Insekter og svampesygdomme	2.739	3.173	3.568	
Fluer, møl, utøj m.v.	687	724	218	
Rotter, mus m.v.	368	344	313	
Total varemængde	12.505	15.351	14.286	15.321
heraf virksomt stof	6.045	6.410	6.293	6.513

Til trods for nedgangen i forbruget af kvælstof i 1980-81 steg forbruget af flydende ammoniak med 9 pct. til 197 mill. kg, som er det hidtil højeste niveau. Flydende ammoniak dækkede 43 pct. af det samlede kvælstofforbrug mod 38 pct. året før.

Opgjort efter landsdele er der en betydelig variation i anvendelsen af handelsgødning, bl.a. som følge af forskelle i driftsform og jordbund. De seneste landsdelstal fra 1980-81 viser, at der på Øerne brugtes 120 kg N, 18 kg P og 45 kg K pr. ha årligt. De tilsvarende tal for Jylland viser et højere N-forbrug på 133 kg pr. ha årligt og et lidt lavere forbrug af P og K på 16 kg pr. ha henholdsvis 39 kg pr. ha.

Det samlede forbrug af bekæmpelsesmidler i jordbruget, private haver m.v. er vist i *tabel 19.* Forbruget af bekæmpelsesmidler blev forøget fra 1980 til 1981 med 3 pct. Ukrudtsbekæmpelsen tegnede sig i 1980 for godt 7,2 pct. af bekæmpelsesmidlerne, og 25 pct. anvendtes i bekæmpelsen af insekter og svampesygdomme. Det samlede forbrug er i forhold til begyndelsen af 1970-erne steget 23 pct. De anvendte præparater er dog samtidig blevet mindre koncentrerede og omregnet til virksomt stof, er forbrugsstigningen kun på 8 pct. Det samlede forbrug af virksomt stof lå i 1981 på 6.513 mill. kg.

Høstudbytte

I tabellerne på de foregående sider er der givet en oversigt over de vigtigste produktionsfaktorer i landbruget, som sammen med de klimatiske betingelser er bestemmende for høstudbyttet.

I *tabel 20* er givet oplysninger om de klimatiske betingelser for høsten i 1981 og 1982. Både forsommeren 1981 og 1982 var præget af store nedbørsmængder, lave temperaturer og få solskinstimer. I juli måned 1981

Tabel 20. Danmarks klimaforhold 1981-82.

	Nedbør, mm			Middeltemperatur °C			Antal soltimer		
	Normal	1981	1982	Normal	1981	1982	Normal	1981	1982
Januar	55	60	58	÷0,1	÷0,6	÷3,8	41	48	57
Februar	39	50	16	÷0,4	0,3	÷0,6	65	63	58
Marts	34	91	46	1,7	2,8	3,6	127	67	106
April	39	12	17	6,2	5,7	6,4	181	224	219
Maj	38	80	60	11,1	12,5	10,6	256	248	221
Juni	48	92	68	14,5	13,6	14,1	257	141	232
Juli	74	92	33	16,6	15,4	17,0	247	182	308
August	81	65		16,3	15,1		221	214	
September	72	48		13,1	13,3		166	135	
Oktober	70	111		8,7	7,6		98	88	
November	60	106		4,9	5,0		42	65	
December	55	46		2,2	÷4,0		28	46	
Hele året	664	853		7,9	7,2		1.729	1.521	

fortsatte perioden med megen regn, lave temperaturer og få solskinstimer til forskel for juli 1982, der havde meget lidt nedbør og ekstraordinær megen varme og solskin. Lave nedbørsmængder i august og september 1981 betød relativt gode betingelser for kornhøsten.

Høsten i 1982 foregik derimod under meget vanskelige forhold. Der var dog meget stor variation fra egn til egn. I nogle områder var en stor del af høsten bjerget inden en periode med vedholdende bygevejr satte ind i august måned. I andre områder betød det våde vejr, at høsten blev forsinket og vanskeliggjort på grund af store mængder af vådt og spiret korn. Dette har medført alvorlige tab på grund af dårlig kvalitet og store tørreomkostninger.

Det samlede kornudbytte blev i 1981 på 7277.000 tons mod 7070.000 tons i 1980, jfr. *tabel 21.* Fremgangen skyldes udelukkende en opgang i hektarudbytterne, idet der var en reduktion i kornarealerne på 1,6 pct. Hektarudbytterne i 1981 lå på 40,7 hkg/ha mod 38,9 hkg/ha året før. Høstresultaterne blev mest tilfredsstillende på de lette jorder, som bedst kunne udnytte de store regnmængder. På ler- og lavbundsjorderne virkede de store nedbørsmængder derimod hæmmende på væksten, og høstresultaterne var derfor skuffende på disse arealer ligesom i 1980.

Tabel 21. Høstudbytte.

	1970–74	1979	1980	1981	1982[1])
Udbytte, 1000 tons:					
Hvede	565	590	653	835	
Rug	149	257	199	208	
Byg	5.448	6.661	6.044	6.044	
Havre	577	163	159	176	
Blandsæd	105	19	15	14	
Korn ialt	6.844	7.690	7.070	7.277	7.810
Bjerget halm	4.077	3.254	3.037	3.994	
Kartofler	828	844	842	1.053	
Fabrikssukkerroer	2.254	3.092	3.010	3.225	
Foderroer	9.830	7.018	6.251	6.208	
Udbytte, mill. afgrødeenheder:					
Kærne, halm og bælgsæd	76,6	84,8	78,0	82,4	
Rodfrugter	22,2	19,5	17,7	20,1	
Roetop og enslage	5,0	5,6	4,4	4,5	
Græsmarksafgrøder	36,0	36,7	36,9	39,0	
Samlet høstudbytte	139,8	146,6	137,0	146,0	

[1]) Ifølge handelskontoret for Planteavl

Fra Danmarks Statistik forelå der ikke ved redaktionens slutning nogen foreløbig opgørelse for høsten 1982.

Landskontoret for Planteavl udarbejdede den 3. september 1982 sin første egentlige høstprognose. Ifølge denne skulle det samlede kornudbytte blive på 78,1 mill. hkg., hvilket er 5,7 pct. mere end i 1981. De gennemsnitlige bedste udbytter er opnået for byg og hvede på Øerne – bortset fra Bornholm – samt i dele af Østjylland. De dårligste resultater er registreret på Bornholm og i den vestlige del af Jylland.

Det samlede udbytte for rodfrugter var i 1981 på 20,1 mill. afgrødeenheder mod 17,7 mill. afgrødeenheder i 1980. Årsagerne til fremgangen var dels en forøgelse af arealerne på 1,7 pct. og dels en fremgang i udbytterne pr. ha på 11,7 pct. Hektarudbyttet af kartofler blev forøget fra 250 kg til 291 kg, mens det for sukkerroer excl. top til fabrik og til foder steg fra 391 kg og 474 kg i 1980 til 412 kg henholdsvis 531 kg i 1981.

Tabel 22. Høstudbytte pr. ha

	1970–74	1979	1980	1981	Pct. ændring fra 1970–74 til 1981
Hkg pr. ha:					
Hvede	46,8	51,9	46,9	55,6	19
Rug	34,5	36,8	35,6	41,7	21
Byg	38,9	41,1	38,3	39,2	2
Havre	36,8	41,7	39,7	42,2	15
Korn ialt	39,2	41,6	38,9	40,7	4
Kartofler	253	266	250	291	15
Fabrikssukkerroer, excl. top	399	397	391	412	10
Fodersukkerroer, excl. top	493	499	474	531	8
100 f.e. pr. ha:					
Korn, halm og bælgsæd	43,3	45,7	42,8	46,0	6
Rodfrugter ialt	96,8	102,1	91,9	100,3	4
Hø, græs og grønfoder	47,1	50,7	49,8	59,4	26
Samtlige afgrøder	47,8	51,9	47,2	50,4	5

Som følge af et større gødningsforbrug, grundforbedringsarbejder, kunstvanding, forbedret dyrkningsteknik og bedre avlsmateriale har langtidstendensen været et øget udbytte pr. ha for de forskellige afgrøder, jfr. *tabel 22.* Når det samlede høstudbytte alligevel ligger på samme niveau som i 1970-74, skyldes det dels nedgangen i landbrugsarealet, jfr. tabel 2 og dels forskydningen mellem afgrøderne med en udvidelse af kornarealet på bekostning af højtydende, men mere arbejdskrævende grovfoderarealer.

Korn og foderstofforsyning

Selv om arealerne med salgsafgrøder har været stigende gennem de senere år dækker landbrugets planteproduktion dog ca. 3/4 af foderforbruget til den store husdyrproduktion.

Det fremgår af *tabel 23,* at *landbrugets foderforbrug* på 15 mia. f.e. i 1980-81 var omtrent uændret i forhold til året før, hvorimod foderforbruget er udvidet med 10 pct. i forhold til begyndelsen af 1970'erne. Samtidig er der sket en betydelig forskydning mellem de enkelte fodermidler. Således er *grovfoderets* andel af det samlede foderforbrug reduceret fra 43 pct. i 1970-

Tabel 23. Landbrugets foderforbrug.

Mill. f.e.:	1970/71 –74/75	1976–77	1977–78	1978–79	1979–80	1980–81
Korn og bælgsæd	5634	4601	5210	5386	5644	5874
heraf udenlandsk	429	635	289	315	290	414
Klid, fodermel m.v.	172	264	187	155	141	127
Mask, bærme, melasse	85	378	418	541	434	311
Tapiokamel, citruskvas m.v.	4	107	209	237	153	130
Mælk og mælkeprodukter	412	384	362	373	362	305
Proteinfodermidler	1501	2025	2215	2663	2634	2771
heraf udenlandsk	1348	1849	2033	2440	2415	2546
Rodfrugter, incl. top	1852	1494	1943	1601	1586	1401
Græsmarksafgrøder	3392	2610	3256	3449	3515	3621
Halm	572	418	417	418	500	500
Foderforbrug, ialt	13624	12281	14217	14823	14969	15040
heraf udenlandsk	1927	3130	3020	3628	3355	3465
udelandsk i pct. af total	14	25	21	24	22	23
Mill. kg fordøjeligt råprotein:						
Forbrug, ialt	1720	1748	1992	2167	2077	2085
heraf udenlandsk	480	713	743	884	863	882
udenlandsk i pct. af total	28	41	37	41	42	42

74 til 37 pct. i 1980-81. Dette forløb må ses dels i sammenhæng med grovfoderhøstens størrelse og dels med udviklingen i husdyrproduktionens størrelse og sammensætning, der omtales i senere afsnit.

Opgjort i foderenheder bidrog *importerede fodermidler* med knap ¼ af foderforbruget i 1980-81 sammenlignet med 1/7 i 1960'erne og første halvdel af 1970'erne. Med hensyn til korn er Danmark normalt selvforsynende. Den udenlandske andel af kornforbruget, der udgjorde knap 17 pct. i begyndelsen af 1960'erne, faldt således til under 10 pct. i begyndelsen af 1970'erne og til 5 pct. i 1979-80. Den mindre kornhøst i 1980 betød dog en vis stigning i kornimporten i 1980-81.

De stærkt stigende priser på de importerede foderstoffer, der navnlig skyldes tigningen i dollarkursen, har begrænset de prismæssige fordele ved at anvende erstatningsprodukter for korn til foder, bl.a. tapioka, citruskvas, melasse m.v. Forbruget af disse produkter har været faldende siden 1978-79 og bidraget til stigningen i anvendelsen af korn til foder. Tilsvarende har den faldende anvendelse af skummetmælk til foder bidraget til et større forbrug af oliekager.

Tabel 24. De enkelte husdyrgruppers foderforbrug, mill. f.e., 1980–81.

	Kvæg	Svin	Fjerkræ	Heste	Får	Ialt[1])
Korn	600	4.848	372	34	3	5.857
Klid, bælgsæd, mask, bærme m.v.	72	83	8	5	1	169
Tapiokamel, melasse m.v.	341	50	9	2	–	402
Mælk og mælkeprodukter	132	172	–	1	–	305
Proteinfodermidler	1.580	943	221	10	2	2.756
Rodfrugter incl. top	1.375	23	–	1	2	1.401
Græsmarksafgrøder	3.524	13	9	67	8	3.621
Halm	489	–	–	9	2	500
Foder ialt, 1980–81	8.113	6.132	619	129	18	15.011
Foder ialt, 1979–80	8.338	5.842	598	144	18	14.940
Foder ialt, 1978–79	8.497	5.539	593	148	18	14.795
Foder ialt, 1972–73	8.208	4.972	591	103	22	13.896

[1]) Excl. pelsdyr og kaniner.

Importen af højprocentige proteinfodermidler har vist en stigende tendens, og forbruget heraf er næsten fordoblet fra godt 1,3 mia. f.e. i 1970-74 til godt 2,5 mia. f.e. i 1980-81. De danske foderafgrøders indhold af protein er dog også af væsentlig betydning, idet ca. 60 pct. af den samlede proteintilførsel normalt stammer fra danske fodermidler.

Af det samlede foderforbrug i 1980-81 er 54 pct. skønsmæssigt opfodret i

Tabel 25. Anvendelsen af korn, 1000 tons.
(Høstår: 1. august–31. juli).

	1970/71 –74/75	1977–78	1978–79	1979–80	1980–81	1981–82*
Kornhøst ÷ svind	6614	7156	7267	7459	6858	7059
Nettoimport	11	÷949	÷841	÷793	÷186	÷100
Lagre ved årets begyndelse	426	527	531	581	629	418
Korn til rådighed	7051	6734	6957	7247	7301	7377
Forbrug til udsæd	314	332	333	327	328	332
» » mel og gryn	421	437	439	434	461	460
» » industri iøvrigt	139	202	202	202	202	275
Anvendt til foder	5703	5232	5402	5655	5892	5680
Lagre ved årets slutning	474	531	581	629	418	630

Tabel 26. Landbrugets bruttokornsalg.

	Hvede	Rug	Byg	Havre	Blandsæd	Ialt
1000 tons:						
1970/71–1974/75	454	131	2326	275	16	3293
1977–78	562	280	3184	140	5	4171
1978–79	606	281	3598	126	5	4616
1979–80	555	221	3771	109	2	4658
1980–81	631	174	3307	112	2	4226
Bruttokornsalg i pct. af høsten:						
1970/71–1974/75	100	91	44	50	16	50
1977–78	96	89	53	53	15	58
1978–79	97	92	59	63	19	64
1979–80	97	89	58	69	11	62
1980–81	100	90	56	72	13	62

kvægholdet og 41 pct. i svineholdet, jfr. *tabel 24.* For kornets vedkommende beslaglægger svineproduktionen 83 pct., mens 10 pct. er anvendt til kvæg. Af grovfoderet bliver 98 pct. anvendt i kvægholdet.

I *tabel 25* er redegjort for kornproduktionen og anvendelsen af korn til forskellige formål. Tallene er generelt opgjort for høstår begyndende 1. august. Nogle gode høstår i slutningen af 1970'erne medførte en årlig nettokorneksport på 0,8-1,0 mill. tons, mens nettoeksporten af korn kun anslås til 0,1 mill. tons i 1981-82.

Tabel 26 viser størrelsen af landbrugets *bruttokornsalg,* d.v.s. korn, som sælges til forbrug uden for landbruget eller til oplagring hos kornhandlere,

Tabel 27. Produktion af foderblandinger, mill. kg.

	1970/71 –74/75	1977–78	1978–1979	1979–80	1980–81	1981–82
Kvægfoderblandinger	844	1743	2068	2063	1996	1952
heraf A-blandinger m.v.	325	818	971	963	986	959
Svinefoderblandinger	1160	1507	1821	2033	2125	2058
heraf tilskudsblandinger	380	539	590	605	619	631
Fjerkræfoderblandinger	585	550	572	552	548	558
heraf til slagtekyllinger	214	234	235	223	231	240
Andre foderblandinger	67	95	107	98	98	105
Ialt	2656	3895	4568	4746	4767	4673

samt salg af korn, der senere inden for driftsåret købes tilbage af landmanden som foderkorn eller såsæd. Tabellen viser, at 62 pct. af den danske kornhøst blev omsat via foderstofbrancen i 1980-81 sammenlignet med 50 pct. i begyndelsen af 1970'erne. Denne omsætningsfremgang skyldes dels den stigende specialisering i landbruget dels en stigning i anvendelsen af industrielt fremstillede foderblandinger i husdyrproduktionen.

Det fremgår således af *tabel 27,* at produktionen af disse blandinger siden begyndelsen af 1970'erne er øget med ca. 2 mill. tons til ialt 4,7 mill. tons i 1981-82.

Husdyrbestand og besætningsstruktur

Udviklingen i husdyrbestanden siden 1970-74 er vist i *tabel 28* med tal fra de årlige totaltællinger, der finder sted i begyndelsen af juni.

Hornkvægbestanden lå i 1981 på ca. 2,9 mill. stk. svarende til et uændret niveau siden 1970-74. Efter en periode fra 1973 til 1978 med en bestand på ca. 1,1 mill. stk., har antallet af malkekøer gennem de seneste år været i tilbagegang. Frem til 1982 er bestanden blevet reduceret med 75.000 stk. til 1 mill. stk. Den samlede kobestand omfatter desuden ammekøer, der i de senere år har udgjort ca. 65.000 stk.

Svinebestanden lå i 1970-74 på ca. 8,4 mill. stk. svin med et maksimum i 1972 på 8,9 mill. stk. Efter en vækstperiode i anden halvdel af 1970'erne nåede bestanden sit hidtil højeste niveau i 1980 på 10,0 mill. stk. Siden er udviklingen vendt til en reduktion med en bestandsnedgang fra 1980 til 1981 på 1½ pct. og fra 1981 til 1982 på 4½ pct. Den samlede *hønsebestand* lå i 1981 på ca. 15,4 mill. stk. mod ca. 16,8 mill. i 1970-74. Tilbagegangen har været størst for ægglæggende høner og levekyllinger, mens der har været en mindre fremgang for slagtekyllinger.

Samtidig med forskydningerne i den samlede bestand er der sket betydelige ændringer i *husdyrholdets struktur,* dvs. bestandens fordeling på besætnings- og bedriftsstørrelser. jfr. *tabel 30.*

Tabel 29 viser en større nedgang i antallet af besætninger end af bedrifter. Fra 1970 til 1981 er bl.a. antallet af hornkvægs- og svinebesætninger reduceret 44 pct. henholdsvis 48 pct., mens nedgangen i antallet af bedrifter ialt har været på 21 pct. Udviklingen betyder, at der på 52 pct. af alle bedrifter i 1981 var hornkvæg mod 74 pct. i 1970. Tilsvarende er andelen af bedrifter med svin reduceret fra 86 pct. i 1970 til 56 pct. i 1981.

Tabel 28. Husdyrbestanden i juni, 1000 stk.[1])

	1970-74	1978	1979	1980	1981	1982*
Heste	49	59	56	50	44	42
heraf sportsheste	36	49	–	–	–	–
Tyre og stude over 1 år	66	98	92	82	85	90
Malke- og ammekøer	1.147	1.166	1.144	1.104	1.082	1.063
heraf malkekøer	–	1.091	1.071	1.039	1.016	1.000
Kvier over 1 år	656	690	693	669	627	638
Kalve under 1 år	1.011	1.127	1.106	1.106	1.120	1.095
Kornkvæg ialt	2.880	3.081	3.035	2.961	2.914	2.886
Orner	35	39	40	41	38	38
Første gang dr. søer	178	197	194	191	152	165
Andre drægtige søer	422	422	465	490	468	467
Diegivende søer	290	287	293	298	270	258
Goldsøer og udsættersøer	86	107	112	112	97	83
Søer ialt	976	1.013	1.064	1.091	987	973
Sopolte over 50 kg til avl	–	129	138	137	106	110
Smågrise under 20 kg[2])	–	2.960	3.099	3.266	3.139	3.045
Svin, 20–50 kg[2])	–	2.532	2.716	2.973	2.910	2.826
Svin, 50–80 kg[2])	–	1.776	1.961	2.086	2.115	1.968
Svin, over 80 kg[2])	–	302	324	363	504	388
Svin ialt	8.420	8.751	9.342	9.957	9.799	9.348
Får	59	56	54	56	55	61
Haner over ½ år	69	58	55	50	51	–
Høner over ½ år	5.623	4.669	4.859	4.563	4.646	–
Kyllinger	11.113	10.037	10.102	9.630	10.642	–
heraf til slagtning	7.861	8.050	8.401	7.533	8.611	–
Høns ialt	16.805	14.764	15.016	14.243	15.339	–
Kalkuner	497	252	518	382	360	–
Ænder	693	736	754	802	767	–
Gæs	159	118	99	82	134	–
Mink, avlshunner	952	954	965	–	–	–

[1]) Incl. gartneri og jordløse bedrifter.

[2]) Til og med 1972 er anvendt følgende inddeling: pattegrise hos søer, frav. grise under 35 kg, svin 35–60 kg, svin over 60 kg.

Tabel 29. Antal besætninger i forhold til antal landbrugsbedrifter, 1000 stk.

	Antal			Pct.		
	1970	1975	1981	1970	1975	1981
Antal bedrifter over 0,5 ha	140	127	111	100	100	100
Hestebesætninger	16	18	15	11	14	14
Hornkvægbesætninger	103	81	58	74	64	52
Besætninger med malke- og ammekøer	97	73	49	69	57	44
Svinebesætninger	120	89	62	86	70	56
Fårebesætninger	4,8	4,0	4,1	3,4	3,0	3,7
Hønsebesætninger	69	41	27	49	32	24
Slagtekyllingebesætn. over 5000 stk.	–	0,2	0,3	–	0,2	0,3
Pelsdyrbesætninger	–	3,0	2,5	–	2,4	2,3

Perioden siden 1970 er desuden karakteriseret ved stigende besætningsstørrelser og en vis specialisering i den animalske produktion. Det fremgår af tabel 30, at besætningerne med hornkvæg er forøget med 4/5 siden 1970, mens svinebesætninger er vokset med 125 pct.

Produktionsspecialiseringen fremgår af *tabel 31,* der viser, at i 1981 havde 23 pct. udelukkende svin og 20 pct. udelukkende kvæg mod 10 pct. henholdsvis 4 pct. i 1967. Tilsvarende havde 27 pct. af bedrifterne hverken kvæg eller svin i 1981 mod 8 pct. i 1967. Sideløbende med specialiseringen forekommer kombinerede kvæg- og svinebesætninger dog stadig på 31 pct. af alle bedrifter.

Specialiseringen medfører større besætninger, navnlig for svinenes vedkommende, hvor besætningerne på de specialiserede brug er 2½ gang så store som på de kombinerede brug. Tabel 31 viser også, at det navnlig er

Tabel 30. Besætningsstørrelser i juni, antal dyr pr. besætning.

	1970	1977	1978[1])	1979[1])	1980[1])	1981[1])
Besætningstype:						
Hornkvæg ialt	27,5	41,9	44,0	46,2	48,3	50,0
Malke- og ammekøer	12,0	18,2	19,4	20,7	21,8	22,6
Svin ialt	70,1	100,0	114,6	127,4	147,1	157,9
Søer	10,5	15,4	17,7	20,1	22,3	22,5
Svin over 50 kg	–	37,6	43,2	47,5	54,2	63,6
Høner over ½ år	91,8	124,9	148,7	155,3	165,5	174,3
Slagtekyll. i besætninger over 5000 stk.	16482	27752	30500	33721	32610	35822

[1]) Incl. besætninger på gartnerier og jordløse bedrifter.

Tabel 31. Landbrugsbedrifter med hornkvæg og svin. [1])

	Ialt			Brugerens gns. alder	Gns. besætningsstørr., 1981	
	1967	1972	1981	1981	Hornkvæg	Svin
Pct. sammensætning:						
Med hornkvæg og svin	78,1	60,9	30,9	53	42,1	96,0
Med hornkvæg, uden svin	4,2	6,7	19,5	49	62,8	–
Med svin, uden hornkvæg	9,6	20,0	22,9	53	–	239,6
Uden hornkvæg og svin	8,1	12,4	26,7	54	–	–
Landbrugsbedr. ialt 1000 stk. ...	159,3	134,0	115,5	52	25,2	84,5

[1]) Incl. gartneri og jordløse bedrifter i 1981.

yngre landmænd, der har specialiseret sig i kvæg, idet brugerens gns. alder på disse bedrifter er 4 år lavere end på bedrifter udelukkende med svin og 4 år lavere end på bedrifter helt uden kvæg og svin.

Desuden har der for kvægholdets vedkommende siden 1967 været en ret stærk forskydning fra de ældre til de yngre landmænd, mens forskydningen har været væsentlig svagere i svineholdet. Dette fremgår af *tabel 32,* som yderligere viser, at besætningsstørrelserne hos de yngre landmænd er 4-5 gange større end hos de ældre landmænd.

Af *tabel 33,* som viser udviklingen i kvægbesætningsstrukturen, fremgår, at de store besætninger får stadig større betydning. Af den samlede

Tabel 32. Ko- og svineholdets fordeling efter brugeralder.

	Under 30 år	30–39 år	40–49 år	50–59 år	60–69 år	70 år og derover	Ialt
Brugeralder:							
Pct. af brugere i 1967	4,5	16,8	24,8	28,4	19,8	5,7	100,0
og i 1981[1])	3,9	15,0	21,9	27,2	22,5	9,5	100,0
Pct. af svin i 1967	6,1	22,1	27,1	27,0	14,9	2,8	100,0
og i 1981[1])	5,3	24,9	29,9	24,9	12,9	2,1	100,0
Pct. af køer i 1967	5,1	20,2	27,5	27,7	16,1	3,4	100,0
og i 1981[1])	6,4	24,1	30,5	25,6	11,4	2,0	100,0
Ant. svin pr. besætn. i 1967[2]) ...	82,6	79,6	65,9	57,3	47,5	38,4	61,7
og i 1981[1])	285,3	307,3	215,0	130,1	80,9	44,8	157,9
Ant. køer pr. besætn. i 1967[2]) ..	12,1	12,3	11,1	9,8	8,6	7,9	10,3
og i 1981[1])	39,1	24,8	26,6	18,8	13,4	9,3	22,6

[1]) Incl. gartneri og jordløse bedrifter.

[2]) Excl. bedrifter uden kornavl.

Tabel 33. Ændringer i kvægbesætningsstrukturen.

Besætningsstørrelse	Pct. af kobesætninger			Pct. af kobestand		
	1970[1])	1980[1])	1981[1])	1970[1])	1980[1])	1981[1])
1– 4 køer	17,1	18,2	18,5	3,3	1,8	1,7
5– 9 »	26,9	13,4	12,9	15,6	4,3	4,0
10–19 »	40,9	25,0	23,8	44,4	16,1	14,9
20–29 »	10,1	16,6	16,1	19,7	18,2	17,1
30–49 »	4,1	18,0	18,8	12,0	31,3	31,5
Over 49 »	0,9	8,8	9,9	5,0	28,3	30,8
Ialt, pct.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ialt besætninger	96.325	50.714	47.838	–	–	–
og 1000 køer	–	–	–	1.152	1.104	1.082

[1]) Incl. gartneri og jordløse bedrifter.

kobestand stod 62 pct. i 1981 i besætninger med mere end 30 køer mod 17 pct. i 1970. Andelen af besætninger med mere end 30 køer steg i perioden fra 5 pct. til 29 pct. De helt små besætninger med under 5 køer har nogenlunde bevaret deres andel på knap 1/5 af samtlige bedrifter, hvilket er medvirkende til, at den gennemsnitlige besætningsstørrelse kun er udvidet fra 12,0 køer i 1970 til 22,6 køer i 1981.

Tabel 34 viser, at der også sker en kraftig forskydning i de forskellige kvægracers andel af den samlede bestand. SDM har siden 1969 vundet terræn på RDM's bekostning, mens Jerseyracens andel har været ret

Tabel 34. Køernes procentiske racefordeling og ydelse.

	Danmarks Statistiks racetælling, procent			Gns. pr. ko 80–81 kontrolforen.		
	1969	1974	1978	kg mælk	pct. fedt	kg smørfedt
RDM	40	29	21	5324	4,14	221
SDM	34	45	52	5526	4,00	221
Jersey	18	18	16	4043	6,12	248
DRK	–	1	2	5064	3,95	200
Andre racer, krydsninger m.v.	8	7	9	5185	4,33	225
Gns. 1980–81				5224	4,31	225
» 1970–71				4660	4,37	204

Tabel 35. Malkekvægbesætningernes fordeling på bedrifts- og besætningsstørrelser 1981[1]).

Antal malkekøer i besætningerne	Bedriftsstørrelser, ha						Malkekøer ialt pct. fordeling
	Under 5	5–10	10–30	30–50	50 derover	Ialt	
	Antal bedrifter med malkekøer						
1– 4	598	1158	1904	379	163	4202	0,8
5– 9	185	1509	2352	213	59	4318	3,1
10–19	47	1038	7740	1164	219	10208	14,3
20–29	5	141	4427	2311	454	7338	17,3
30–49	1	46	3049	3997	1702	8795	32,7
50–74	–	2	421	1342	1629	3394	19,6
Over 74	–	0	45	233	929	1207	12,2
Ialt bedrift. m. malkek.	836	3894	19938	9639	5155	39462	100,0
do., pct. af samt. bedr.	5,6	20,0	40,3	49,5	42,1	34,2	

konstant. Andre racer og krydsninger omfatter bl.a. Hereford og Charolais, der tilsammen udgjorde 2 pct. af kobestanden i 1978. I samme tabel er vist ydelsestallene for de enkelte racer i 1980-81 i henhold til opgørelserne fra kontrolforeningerne, som omfatter 71 pct. af den samlede kobestand. Den gennemsnitlige smørfedtydelse lå med 225 kg pr. ko i 1980-81 10 pct. over niveauet i 1970-71. Denne fremgang må tilskrives et intensivt avlsarbejde samt mere rationel fodring og pasning.

I *tabel 35* er der en mere detaljeret opdeling af kvægbedrifterne efter besætningsstørrelse og arealtilliggende. Det drejer sig her alene om malkekobesætninger i modsætning til *tabel 33,* hvor køer i kødkvægbesætninger også er medtaget. Godt en trediedel af alle bedrifter havde i 1981 malkekøer. Tyngdepunktet ligger i de middelstore familiebedrifter på 10-50 ha, hvor knap halvdelen af bedrifterne har malkekøer. Knap 68 pct. af malkekøerne findes i denne arealgruppe.

Mens antallet af malkekobesætninger ifølge tabel 35 var 39462 i 1981 udgjorde antallet af mælkeleverandører ifølge De Danske Mejeriers Fællesorganisation 35668 i 1981. D.v.s., at der var mælkeproducenter i 1981, som udelukkende producerede mælk til eget forbrug eller leverede til mejerier udenfor DDMF.

Udviklingen i svineholdets struktur vises i *tabel 36.* Besætninger med mere end 200 svin udgør en stærkt stigende andel af besætningerne. I 1981 havde 23 pct. af besætningerne mere end 200 svin mod 5 pct. i 1970. Knap ¾ af svinebestanden stod i disse besætninger i 1981 mod knap ¼ i 1970. Der er fortsat en kraftig strukturomlægning på svinebedrifterne, således er andelen af svinebestanden, der står i besætninger med over 500 svin,

Tabel 36. Ændringer i svinebesætningsstrukturen.

Besætningsstørrelse	Pct. af samtl. svinebesætninger			Pct. af samlet svinebestand		
	1970	1980	1981	1970	1980	1981
1– 49 svin	51,2	42,9	44,4	17,1	6,2	5,8
50– 99 »	30,1	19,6	17,9	26,7	9,5	8,0
100–199 »	14,0	16,1	15,0	32,1	15,4	13,5
200–499 »	4,4	14,7	14,7	20,3	31,5	29,3
Over 499 »	0,3	6,7	8,0	3,8	37,4	43,4
Ialt, pct.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ialt besætninger og 1000 svin	118.263	67.708	62.071	8.290	9.957	9.799

[1]) Incl. gartneri og jordløse bedrifter.

forøget fra 37,4 pct. til 43,4 pct. blot fra 1980 til 1981. Det skal dog bemærkes, at de helt små besætninger med under 30 svin, næsten har bevaret deres besætningsandel gennem 1970'erne. Et lignende forhold gjorde sig gældende for kvægholdets vedkommende, jfr. tabel 33. Årsagen skal formentlig søges i, at en række bedrifter, som afvikler deres husdyrproduktion f.eks. i forbindelse med deltidsarbejde uden for bedriften, bevarer nogle få dyr med henblik på forbrug af egne kvæg- og svineprodukter, og på opretholdelse af en vis salgsproduktion til supplement af lønindtægter.

I *tabel 37* er bedrifterne fordelt efter slagtesvinebesætningernes størrelse og arealtilliggende i 1981. Det skal bemærkes, at de anførte besætningsstør-

Tabel 37. Slagtesvinebesætningernes fordeling på bedrifts- og besætningsstørrelser 1981[1]).

Antal slagtesvin over 50 kg i besætningerne	Bedriftsstørrelse, ha					Ialt	Pct. af svin over 50 kg
	Under 5	5–10	10–30	30–50	50 og derover		
	Antal bedrifter med slagtesvin						
1– 19	1.229	3.778	10.428	2.644	1.012	19.091	5,7
20– 49	194	842	6.096	2.326	877	10.335	12,3
50– 99	60	247	3.171	1.935	1.026	6.439	16,8
100–199	30	83	1.704	1.566	1.146	4.529	23,7
200–299	7	20	485	578	656	1.746	15,8
Over 299	16	21	291	397	751	1.476	25,7
Bedrifter m. svin o. 50 kg .	1.536	4.991	22.175	9.446	5.468	43.616	
do., pct. af samtl. bedrifter	10,4	25,6	44,9	48,5	44,7	37,8	

[1]) Incl. gartneribedrifter

Tabel 38. Sobesætningernes fordeling på bedrifts- og besætningsstørrelser 1981[1]).

Antal slagtesvin over 50 kg i besætningerne	Bedriftsstørrelse, ha					Ialt	Søer ialt procent fordeling
	Under 5	5–10	10–30	30–50	50 og derover		
	Antal bedrifter med søer						
1– 9	2.081	5.338	11.696	2.533	796	22.444	9,4
10–19	170	891	4.485	1.371	496	7.413	10,5
20–29	48	230	1.972	857	374	3.481	8,6
30–49	40	189	1.915	1.048	566	3.758	14,8
50–74	24	94	1.159	773	527	2.577	16,1
75–99	7	39	563	449	384	1.442	12,8
Over 99	30	33	508	528	662	1.761	27,8
Bedrifter med søer	2.400	6.814	22.298	7.559	3.805	42.876	
pct. af samtl. bedrifter	16,2	34,9	45,1	38,8	31,1	37,1	

[1]) Incl. gartneribedrifter

relser er beregnet på grundlag af bestanden over 50 kg. Hvis det antages, at pattegrisene indsættes i slagtesvinebesætningerne ved en vægt på 25 kg, betyder det groft taget en fordobling af besætningsstørrelserne anført i tabellens forspalte.

Ifølge tabel 37 er der slagtesvin på 38 pct. af alle bedrifter. I arealgruppen 30-50 ha er der svin på knap halvdelen af bedrifterne, mens det tilsvarende tal for gruppen under 5 ha er 10 pct. Godt ⅔af alle slagtesvin findes på bedrifter med 10-50 ha, mens bedrifter over 50 ha har godt ¼ af bestanden.

Tabel 38 viser, at soholdet er mere jævnt fordelt på bedriftsstørrelser end slagtesvinene. Sammenholdes de to tabeller, ses det, at bedrifter med under 30 ha har en væsentlig større del af søerne end af slagtesvinene. Der er altså tale om en vis specialisering, således at mindre bedrifter i højere grad producerer smågrise, som sælges til viderefedning på større bedrifter.

Strukturen i *fjerkræholdet* er belyst i *tabel 39 og 40.* Det fremgår af tabel 39, at der findes *høns til æglægning* på godt ⅕ af alle bedrifter i 1981.

Tabel 39. Hønsebesætningernes fordeling på bedrifts- og besætningsstørrelser 1981[1]).

Antal høner i besætningerne	Bedriftsstørrelser, ha					Høner ialt	
	Under 5	5–10	10–30	30–50	50 og derover	Ialt	procent fordeling
	Antal bedrifter med høns til æglægning						
1– 99	2.971	4.660	10.949	3.465	1.666	23.711	11,4
100– 999	161	289	694	244	113	1.501	6,3
1000– 4999	21	19	58	31	19	148	7,6
5000–19999	33	6	50	33	29	151	30,7
20000 og derover	11	5	10	11	14	51	44,0
Bedrift. m. høner	3.197	4.979	11.761	3.784	1.841	25.562	
pct. af samtl. bedrifter	21,6	25,5	23,8	19,4	15,1	22,1	
Høner ialt, 1000 stk.	799.9	550.7	1.301.1	8.805	1.113.2	4.645.3	100.0
pct. af samtlige	17,2	11,9	28,0	19,0	23,9	100,0	

[1]) Incl. gartneribedrifter

Hønsebesætningerne forekommer hyppigst på bedrifter på 5-30 ha. De små besætninger med under 100 høns tegner sig for 93 pct. af samtlige besætninger, men disse producerer kun til eget eller helt lokalt forbrug og omfatter kun 11 pct. af bestanden. Derimod findes knap ¾ af bestanden i godt 200 besætninger med over 5.000 høner.

Tabel 40. Ændringer i slagtekyllingebesætningsstrukturen.

Besætningsstørrelse:	Pct. af samtlige besætninger			Pct. af samlet slagtekyllingebestand		
	1970	1980	1981	1970	1980	1981
1– 499 slagtekyllinger	90,8	91,4	91,2	4,4	1,4	1,2
500– 999 »	0,9	0,3	0,2	0,6	0,1	0,1
1000– 4999 »	2,5	0,6	0,6	7,4	0,7	0,6
5000– 9999 »	2,7	1,1	1,2	18,9	3,1	2,8
10000–14999 »	1,2	1,1	1,2	14,4	4,8	4,6
15000–24999 »	1,2	1,5	1,4	24,4	11,4	9,8
Over 25000 »	0,7	4,0	4,2	29,9	78,5	80,9
Ialt pct.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ialt besætninger	6.415	2.924	2.940	–	–	–
og 1000 slagtekyllinger	–	–	–	6,9	7,5	8,6

Produktionen af slagtekyllinger er endnu mere koncentreret end ægproduktionen, jfr. tabel 40. I 1981 fandtes således 81 pct. af slagtekyllingebestanden på 125 bedrifter, som alle havde mere end 25.000 dyr.

Produktionens fordeling på bedriftsstørrelser og landsdele

En rettesnor for bedriftsstørrelsernes betydning i husdyrproduktionen fås først og fremmest ved at betragte deres andel af hornkvæg- og svinebestanden, jfr. *tabel 41.*

I 1970 fandtes 60 pct. af svine- og kvægproduktionen på bedrifter med under 30 ha. I 1981 havde disse bedrifter kun 50 pct. af svineproduktionen og 40 pct. af kvægproduktionen.

Tabel 42 viser, at der også er sket en del forskydninger i produktionens fordeling på landsdele. *Fyn* og *Østjylland* har fra 1970 til 1981 haft en faldende andel af kvæg og fjerkræ, mens andelen af svinebestanden har været ret konstant. For de *østlige øers* vedkommende er der tale om en fortsat nedgang i andelen af den totale bestand af kvæg og et mindre fald i andelen af svin og slagtekyllinger. Det *øvrige Jylland* har fået en større andel af husdyrholdet, mest udtalt for kvægets vedkommende.

Med hensyn til bestanden af *hornkvæg* – såvel malkekøer som andet kvæg – ses en markant stigende tendens fra øst til vest i landet. Fyn, Vejle og Århus amt ligger stort ses dobbelt så højt og de øvrige amter i Jylland ca. tre gange så højt som amterne på de østlige øer. Dog har Bornholm noget tættere bestand end de andre østlige øer. Ribe amt ligger højst med 60 malkekøer og 105 stk. andet kvæg pr. 100 ha.

Svinebestanden er langt mere jævnt fordelt over landet. Det sydlige Jylland ligger dog noget under gennemsnittet, og Viborg amt samt Bornholm noget over gennemsnittet. Ribe amt ligger således lavest med 25 avlssvin og 187 andre svin pr. 100 ha. Bornholm ligger på lidt over det dobbelte med 55 avlssvin og 428 andre svin. Da Viborg næsten ligger på højde med Ribe amt med hensyn til hornkvægbestand, og har 46 avlssvin og 374 andre svin har Viborg amt som helhed den største husdyrtæthed i Danmark.

Tabel 41. Oversigt over bedriftsstørrelsernes betydning i produktionen, pct.

Bedriftsstørrelsernes andel af:	Bedriftsstørrelser, ha					Alle bedrifter
	0,5–5	5–10	10–30	30–50	over 50	
Landbrugsbedrifterne						
1970	10,4	21,0	48,9	13,4	6,3	100,0
1975	11,1	19,2	46,7	15,1	7,9	100,0
1980	10,3	17,5	44,9	17,0	10,3	100,0
1981	10,1	17,2	44,2	17,5	11,0	100,0
Landbrugsarealet						
1970	1,4	7,3	41,7	23,8	25,8	100,0
1975	1,4	6,1	37,3	24,8	30,4	100,0
1980	1,0	5,1	33,0	25,6	35,3	100,0
1981	1,0	4,8	31,7	25,7	36,8	100,0
Faste medhjælpere						
1971	1,1	4,3	27,7	24,8	42,1	100,0
1975	1,2	3,3	23,8	24,8	46,9	100,0
1980	1,6	4,0	20,7	23,0	50,7	100,0
1981	1,3	3,0	19,3	23,3	53,1	100,0
Hornkvægbestanden						
1970	1,2	8,9	50,5	23,0	16,4	100,0
1975	0,8	5,7	45,1	27,4	21,0	100,0
1980	0,6	3,7	37,7	31,1	26,9	100,0
1981	0,6	3,5	35,8	31,6	28,5	100,0
Kobestanden						
1970	1,4	10,4	51,6	21,5	15,1	100,0
1975	0,8	6,1	46,2	26,8	20,1	100,0
1980	0,5	3,7	38,5	31,0	26,3	100,0
1981	0,5	3,4	36,6	31,6	27,9	100,0
Svinebestanden						
1970	1,7	9,3	50,3	22,7	16,0	100,0
1975	1,5	7,7	46,5	24,9	19,4	100,0
1980	1,7	5,5	42,3	26,6	23,9	100,0
1981	1,7	5,0	40,5	27,2	25,6	100,0
Hønebestanden						
1970	7,6	17,7	47,7	16,6	10,4	100,0
1975	9,0	13,7	40,8	20,2	16,3	100,0
1980	17,6	11,6	28,8	17,8	24,2	100,0
1981	16,7	10,3	22,3	20,4	30,3	100,0
Slagtekyllingebestanden						
1970	8,2	8,8	24,9	23,9	34,2	100,0
1975	9,3	10,1	32,0	17,0	31,6	100,0
1980	21,2		28,6	50,2		100,0
1981	35,2		44,0	20,8		100,0

Tabel 42. Oversigt over landsdelenes betydning i produktionen, pct.

Landsdelenes andel af:	Øerne øst for Storebælt	Fyn og Østjylland	Øvrige Jylland	Hele landet
Landbrugsbedrifterne				
1970	21,8	28,1	50,1	100,0
1975	21,9	28,2	49,9	100,0
1980	22,5	28,7	48,8	100,0
1981	22,3	28,7	49,0	100,0
Landbrugsarealet				
1970	21,4	25,9	52,7	100,0
1975	21,4	25,9	52,7	100,0
1980	21,5	25,8	52,7	100,0
1981	21,6	25,7	52,7	100,0
Faste medhjælpere				
1970	23,8	28,4	47,8	100,0
1975	23,9	28,2	47,9	100,0
1980	24,6	28,0	47,4	100,0
1981				
Hornkvægbestanden				
1970	10,7	26,9	62,4	100,0
1975	9,8	25,4	64,8	100,0
1980	8,9	23,0	68,1	100,0
1981	8,7	22,6	68,7	100,0
Kobestanden				
1970	11,7	28,0	60,3	100,0
1975	10,2	26,3	63,5	100,0
1980	9,3	23,6	67,1	100,0
1981	9,1	23,2	67,7	100,0
Svinebestanden				
1970	20,4	27,7	51,9	100,0
1975	20,8	28,1	51,1	100,0
1980	19,3	28,2	52,5	100,0
1981	18,9	28,7	52,4	100,0
Hønebestanden				
1970	30,0	23,4	46,6	100,0
1975	25,2	22,5	52,3	100,0
1980	15,7	25,0	59,3	100,0
1981	22,0	19,2	58,8	100,0
Slagtekyllingebestanden				
1970	11,9	29,2	58,9	100,0
1975	11,6	27,9	60,5	100,0
1980	9,7	28,4	61,9	100,0
1981	7,1	26,6	66,3	100,0

Tabel 43. Husdyrbestand pr. 100 ha landbrugsareal i 1981.

	Malke-køer	Andet kvæg	Avls-svin	Andre svin	Slagte-kyllinger	Høns i øvrigt
Amt:						
København	6	12	8	72	2	168
Frederiksborg	19	32	24	180	39	227
Roskilde	12	19	30	246	141	289
Vestsjælland	18	27	41	335	120	165
Storstrøm	13	22	28	216	37	218
Bornholm	24	36	55	428	461	765
Fyn	33	48	42	323	449	158
Vejle	39	69	46	353	302	271
Århus	31	52	43	337	199	120
Sønderjylland	47	87	32	246	411	163
Ribe	60	105	25	187	156	390
Ringkøbing	46	80	42	327	152	145
Viborg	49	85	46	374	386	399
Nordjylland	45	74	41	326	630	263
Hele landet	38	64	39	302	299	234

Produktionen af *slagtekyllinger* er stærkest koncentreret i Nordjylland, på Bornholm og på Fyn. *Ægproduktionen* er mere jævnt fordelt, men med et udpræget toppunkt på Bornholm.

Tabel 44 viser, hvorledes produktionsspecialiseringen varierer med landsdelene. De specialiserede kvægbrug er navnlig udbredte i Sønderjylland, hvor de forekommer på knap ⅓ af bedrifterne sammenlignet med ca. ⅛ på øerne øst for Storebælt. I dette område har man derimod specialise-

Tabel 44. Landbrugsbedrifter med hornkvæg og svin fordelt efter landsdele, 1981.

	Øerne øst for Storebælt	Fyns amt	Sønderjyll. og Ribe amt	Vejle og Århus amt	Vest- og Nord-jylland[1])	Hele landet
Pct. sammensætning:						
Med hornkvæg og svin	19,8	34,9	33,8	31,6	38,2	30,9
Med hornkvæg, uden svin	12,3	15,5	35,3	18,8	19,6	19,5
Med svin, uden hornkvæg	29,4	24,0	14,6	23,6	21,3	22,9
Uden hornkvæg og svin	38,5	35,6	16,3	26,0	20,9	26,7
Landbrugsbedr. ialt, 1000 stk.	25,8	12,3	15,9	20,9	40,6	115,5

[1]) Ringkøbing, Viborg og Nordjyllands amt.

ret sig i plante- og svineproduktion, idet 39 pct. af bedrifterne drives helt uden kvæg og svin og 29 pct. med svin, men uden kvæg. De kombinerede kvæg- og svinebedrifter findes navnlig i Jylland og specielt i Vest- og Nordjylland, hvor knap 2/5 af bedrifterne har både kvæg og svin.

Husdyrproduktionen

Hovedparten af den danske planteproduktion anvendes som foder i husdyrholdet og er dermed grundlaget for fremstillingen af forædlede husdyrprodukter med kvæg- og svineprodukter som de mest betydningsfulde.

De bevægelser, der som vist i tabel 28 har fundet sted i husdyrholdets størrelse og sammensætning, genspejles i produktionstallene for de vigtigste husdyrprodukter, som er anført i *tabel 45.*

Den samlede mælkeproduktion begyndte at stige i 1971 efter en periode med faldende tendens. Produktionen lå i 1971 på 4,4 mia. kr. og væksten fortsatte som følge af stigende malkekobestand og mælkeydelse pr. ko frem til 1978. Siden 1978, hvor produktionsniveauet lå på 5,3 mia. kg, startede en ny faldende tendens bl.a. på grund af nedgang i malkekobestanden.

Tabel 45. Husdyrproduktionens størrelse, mill. kg

	1970-74	1978	1979	1980	1981	Juli-juni 1981-82
Samlet mælkeprod.	4.614	5.324	5.225	5.117	5.037	5.083
Smør	135	140	131	113	109	116
Ost	128	183	189	221	243	238
Okse- og kalvekød	225	257	274	263	255	251
Svinekød	805	855	946	1.026	1.049	1.035
Svinefedt	41	39	44	47	48	42
Hestekød	2	3	4	4	3	2
Fåre- og lammekød	1	1	1	1	1	1
Fjerkrækød, grydeklar	86	98	100	97	104	107
Æg	76	71	77	76	79	81
Mængdeindeks for den saml. husdyrprod. excl. besætn.forskydning	100	110	116	119	120	–

Tabel 46. Mælkeproduktionen og dens anvendelse, mill. kg.

	1970-74	1978	1979	1980	1981
Sødmælk, produktion ialt	4.614	5.324	5.225	5.117	5.037
Heraf til:					
Opfodring	125	125	125	125	125
Konsum hos producenter	75	75	75	75	75
Konsummælksprod., iscreme m.v.	418	435	435	447	441
Fløde til konsum	231	252	265	270	269
Smør	2.667	2.706	2.537	2.220	2.114
Ost	775	1.134	1.172	1.307	1.387
Mælkekonserves	299	515	514	585	563
Eksport	24	25	32	29	28
Skummetmælk, produktion ialt	2.526	2.646	2.583	2.356	2.221
Heraf til:					
Konsummælksprodukter m.v.	219	312	293	233	301
Foder hos producenter	1.379	1.089	1.153	993	792
Ost	419	439	430	501	549
Mælkekonserves	509	806	707	629	579

Fra 1980 til 1981 er mælkeproduktionen reduceret med 1½ pct. til 5.037.000 kg mælk. I 1. halvår 1982 har der været en stigning sammenlignet med 1. halvår 1981 på 1,8 pct.

Med hensyn til mælkens anvendelse er langtidstendensen gået i retning af en øget osteproduktion og en faldende smørproduktion. Smørproduktionen er fra 1980 til 1981 faldet 5 pct., mens produktionen af ost er steget 6 pct.

Mængden af mælk anvendt til konsummælksprodukter, iscreme m.v. ligger ret stabilt på 400-450 mill. kg jfr. *tabel 46.* Anvendelsen af sødmælk til mælkekonserves lå i mange år på ca. 300 mill. kg, men fra 1970-74 til 1981 er anvendelsen af mælk hertil vokset med 88 pct. til knap 600 mill. kg.

Mens 55 pct. af den samlede skummetmælksproduktion blev anvendt til foder i 1970-74, udgjorde denne andel kun 36 pct. i 1981. Den overskydende skummetmælk er navnlig anvendt i mælkekonserves- og osteproduktion.

Produktion af okse- og kalvekød lå i 1981 på 255 mill. kg mod 263 mill. kg året før. Det er 30 mill. kg eller 13 pct. over produktionsniveauet i 1970-74. Af *tabel 47* fremgår det, at antallet af slagtninger kun er steget 8½ pct., dvs. der har været en forøgelse i slagtevægten for de opfedede handyr.

Tabel 47. Slagtninger og eksport af levende slagtedyr, 1000 stk.

	1970-74	1978	1979	1980	1981
Slagtning på slagterierne:					
Voksent kvæg og fedekalve	977	1.039	1.100	1.060	1.027
Spædekalve	16	14	13	10	10
Søer og orner	364	417	458	489	451
Polte	26	22	25	29	28
Slagtesvin	10.969	11.353	12.707	13.835	14.000
Kyllinger	62.536	71.192	71.685	67.709	73.390
Høns	1.852	2.132	2.321	2.179	2.142
Får og lam	38	18	18	19	17
Heste og føl	2	8	9	9	6
Eksport af levende slagtedyr:					
Voksent kvæg og kalve	50	15	14	7	5
Søer og orner	125	49	57	75	85
Heste og føl	3	3	4	6	2
Får og lam	–	5	5	3	5

En stor del af spædkalvene bliver nu anvendt til produktion af ungtyre, som sælges ved en slagtevægt på godt 200 kg. Ungtyreproduktionen androg i 1980 43 pct. af den samlede okse- og kalvekødproduktion. Tabel 47 viser også, at en stadig større del af dyrene slagtes her i landet, mens eksporten af levende slagtekvæg har været i stærk tilbagegang.

Produktionen af *svinekød* var i 1981 på 1049 mill. kg svarende til en stigning på 12 pct. i forhold til 1980, hvor produktionen på 1026 mill. kg udgjorde det hidtidige produktionsmaksimum. Produktionen har været faldende i 1982. Fra 1. halvår 1981 til 1. halvår 1982 har der været et fald på 5 pct. Tabel 47 viser, at antallet af svineslagtninger lå på 14,0 mill. stk. i 1981. Det var 0,2 mill. flere end året før.

Produktionen af *æg* har i de seneste år været omkring 75-80 mill. kg, hvilket er næsten samme produktionsniveau som i begyndelsen af 1970'erne. Produktionen af fjerkrækød er steget med 7 mill. kg til 104 mill. i 1981. I 1970-74 lå produktionsniveauet på 86 mill. kg.

Af indekset nederst i *tabel 45* fremgår det, at salget af animalske landbrugsprodukter i 1981 var næsten uændret i forhold til året før og 20 pct. højere end i 1970-74.

Produktionsforhold i EF

EF's samlede areal udgør 166 mill. ha. Heraf dækkes 3 mill. ha af søer, 35 mill. ha af skov og 102 mill. ha udnyttes landbrugsmæssigt. De resterende 26 mill. ha omfatter bjergområder, bebyggede områder m.v. Befolkningsmæssigt omfatter de ti medlemslande 270 mill. indbyggere, og ud af en civil beskæftigelse på 107 mill. er knap 9 mill. beskæftiget med landbrug, gartneri eller fiskeri.

Landbrugsarealet var i 1980 fordelt på 5,7 mill. bedrifter større end 1 ha, hvortil kommer ¾ mill. bedrifter med et jordtilliggende på mindre end 1 ha. Gennemsnitsstørrelsen af bedrifter over 1 ha varierede mellem 69 ha i Storbritannien og 4,3 ha og 7,4 ha i Grækenland henholdsvis Italien. Op mod 90 pct. af de græske og italienske landbrugsbedrifter har et arealtilliggende på mindre end 10 ha mod kun 24 pct. i Storbritannien, jfr. *tabel 48.*

Ud af det samlede landbrugsareal på 102 mill. ha i 1981 var 6 mill. ha udlagt med vedvarende kulturer som vin og oliven, de vedvarende græsarealer udgjorde 46 mill. ha, mens 49½ mill. ha indgik i omdriftsarealerne og ½ mill. ha var udlagt til køkkenhaver m.v. Omdriftsarealets fordeling på de vigtigste afgrøder er belyst i *tabel 49.* Korn og bælgsæd beslaglagde med 28½ mill. ha godt halvdelen af omdriftsarealerne. 13 mill. ha var udlagt som græs- og grønfoder, 4 mill. ha med rodfrugter, mens industriafgrøder og grønsager hver beslaglagde godt 1 mill. ha. De resterende 2 mill. ha var fordelt på blomsterdyrkning, frø til udsæd, brak og grønafgrøder m.v.

Tabel 48. Bedriftsstrukturen i EF. (III)

Antal landbrugsbedrifter, 1000 stk. 1980	1–4,9 ha	5–9,9 ha	10–19,9 ha	20–49,9 ha	Over 49,9 ha	Ialt	Gns. bedriftsstørrelse ha
Vesttyskland	258	149	181	178	31	797	15,3
Frankrig	234	165	240	345	151	1.135	25,4
Italien[1])	1.501	377	184	92	38	2.192	7,4
Holland	31	26	37	31	4	129	15,6
Belgien	26	18	24	19	4	91	15,4
Luxembourg	1	–	1	2	1	5	27,6
Storbritannien	29	31	40	68	81	249	68,7
Irland[1])	34	38	67	67	19	225	22,5
Grækenland[1])	519	150	48	13	2	732	4,3
Danmark	13	20	31	40	12	116	25,0

[1]) 1977.

Tabel 49. Arealanvendelse i EF, 1000 ha. (III)

	Korn ialt	Hvede	Byg	Kartof-ler	Sukker-roer	Raps	Vedv. græs	Landbrugs-areal, ialt
1979 ialt	28.076	11.900	9.988	1.238	1.834	522	46.476	102.278
1980 ialt	28.145	12.476	9.754	1.186	1.825	731	46.260	101.984
1981 ialt	27.780	12.545	9.661	1.112	2.008	881	45.964	101.593
heraf Vesttyskland ..	5.130	1.631	2.044	246	445	155	4.714	12.196
» Frankrig	9.730	4.753	2.579	210	629	461	12.807	31.824
» Italien	4.598	3.155	303	133	306	–	5.127	17.837
» Holland	214	132	53	165	131	11	1.151	2.018
» Belg./Luxemb..	410	180	172	43	130	1	729	1.566
» Storbritannien .	3.979	1.491	2.327	191	210	125	11.338	18.336
» Irland	398	44	330	34	36	–	(4.581)	(5.685)
» Grækenland ...	(1.534)	(1.009)	(312)	(54)	(43)	–	(5.271)	(9.234)
» Danmark	1.787	150	1.541	36	78	129	246	2.897
Danmark i pct. af ialt	6,4	1,2	16,0	3,2	3,9	14,6	0,5	2,9

( ) usikre tal.

Det høstede kornareal var med 28,0 mill. ha i 1981 knap 1½ pct. mindre end året før. Foderkornarealerne gik tilbage med 2½ pct., mens hvedearealerne var lidt større end året før. Arealet med kartofler har fortsat de senere års faldende tendens med en tilbagegang på 6½ pct. Derimod blev sukkerroearealet udvidet med 11 pct., bl.a. som en reaktion på de høje verdensmarkedspriser på sukker i høståret 1980/81. Arealet med oliefrø fortsatte de senere års stigende tendens med en vækst på 7 pct.

Vejrforholdene var generelt gunstige for planteproduktionen i 1981. Det gennemsnitlige ha-udbytte for alt korn blev kun 1 pct. lavere end i rekordåret 1980, men med væsentlige variationer de enkelte kornarter imellem. Udbyttet for byg faldt således med 3 pct., mens omvendt udbyttet for majs til modenhed var 9 pct. større end året før. Både for sukkerroer og kartofler blev registreret store udbytter, jfr. *tabel 50,* mens ha-udbyttet for raps med 22,7 hkg blev 17 pct. mindre end i 1980.

Den samlede kornhøst i EF var med 121,8 mill. tons den næststørste høst nogensinde. Høsten var 2 pct. mindre end året før jfr. *tabel 51,* men 8 pct. større end gennemsnittet af den forudgående 5-års periode. EF blev dermed ligesom året før selvforsynende med korn. I begyndelsen af 1970'erne udgjorde egenproduktionen i de ti lande kun 90 pct. af det samlede forbrug. Selv om stigningen i kornproduktionen er den væsentligste årsag til den ændrede situation, er den stigende import af kornsubstituerende produkter også en medvirkende faktor. Fra 1974 til høståret 1980/81

Tabel 50. Høstudbytter i EF, 100 kg pr. ha. (III)

	Hvede		Byg		Sukkerroer		Kartofler	
	1980	1981	1980	1981	1980	1981	1980	1981
Vesttyskland	48,9	51,0	44,1	42,5	484	548	259	309
Frankrig	52,1	48,5	44,2	39,7	481	528	289	305
Italien	32,4	34,4	28,7	29,1	463	522	181	189
Holland	62,0	67,0	48,3	47,1	492	542	364	391
Belgien	46,9	52,1	52,8	49,3	502	592	307	348
Luxembourg	30,8	34,3	31,6	37,0	480	590	300	325
Storbritannien	58,8	57,6	44,3	43,6	349	353	345	324
Irland	50,5	56,5	37,5	42,4	397	427	243	235
Grækenland	29,8	28,8	26,7	24,6	507	612	159	180
Danmark	46,8	55,6	38,3	39,2	391	412	250	291
Gns. EF	47,7	47,0	42,0	40,6	460	514	280	299

( ) usikre tal.

er importen forøget fra 6 mill. tons til 16,7 mill. tons, og kornsubstitutterne erstatter således – regnet på energibasis – mere end 15 mill. tons korn til foder.

Høsten af kartofler og raps blev i 1981 af samme størrelsesorden som året før, mens sukkerproduktionen blev rekordstor med 14,3 mill. tons. Heraf

Tabel 51. Produktion af planteprodukter i EF, 1000 tons. (III)

	Korn ialt	Hvede	Byg	Kartofler	Sukkerroer	Raps
1979 ialt	118.007	48.847	39.918	35.981	84.447	1.205
1980 ialt	124.492	55.096	41.115	33.907	83.976	1.995
1981 ialt	121.821	54.253	39.334	33.885	104.684	1.998
heraf Vesttyskland	22.826	8.313	8.687	7.585	24.380	363
» Frankrig	44.781	22.857	10.231	6.439	33.199	1.006
» Italien	17.566	8.827	983	2.879	17.577	–
» Holland	1.275	882	248	6.445	7.061	37
» Belgien	1.856	902	752	1.459	7.709	1
» Luxembourg	139	24	72	34	–	–
» Storbritannien	19.422	8.583	10.149	6.213	7.395	325
» Irland	1.739	250	1.400	800	1.540	–
» Grækenland	4.941	2.780	768	978	2.600	–
» Danmark	7.276	835	6.044	1.053	3.225	266
Danmark i pct. af ialt	6,0	1,5	15,4	3,1	3,1	13,3

( ) = Usikre tal.

Tabel 52. Husdyrbestand i december, 1000 stk. (III)

	Kvæg			Svin		
	Kvæg ialt	Malkekøer	Køer af kødrace	Svin ialt	Søer ialt	Drægtige søer
1979 ialt	78.900	25.644	6.019	77.074	–	–
1980 ialt	78.334	25.032	6.023	78.288	–	–
1981 ialt	77.260	24.827	5.907	78.483	8.835	5.775
heraf Vesttyskland	14.999	5.439	154	22.332	2.562	1.684
» Frankrig	22.830	6.907	2.837	11.795	1.245	819
» Italien	8.899	3.031	757	9.001	864	592
» Holland	5.046	2.407	–	10.193	1.173	747
» Belgien	2.867	962	126	5.082	622	413
» Luxembourg	213	68	13	73	12	8
» Storbritannien	12.961	3.302	1.413	7.871	929	640
» Irland	5.758	1.458	405	1.090	123	77
» Grækenland	797	233	128	1.261	203	141
» Danmark	2.890	1.020	74	9.785	1.102	654
Danmark i pct. af ialt	3,7	4,1	1,3	12,5	12,5	11,3

var 2,8 mill. tons C-sukker og dermed ikke omfattet af EF's prisordning. C-sukker afregnes efter de gældende priser på verdensmarkedet.

Den samlede kvægbestand i EF var i december 1981 1,4 pct. mindre end i december 1980, jfr. *tabel 52.* Kobestanden blev i samme periode reduceret med 0,8 pct. fordelt med en tilbagegang i malkekobestanden på 0,5 pct. og en nedgang i bestanden af ammekøer på 9,4 pct. Størst nedgang i malkekobestanden kunne registreres i Danmark med 4,3 pct. og i Frankrig med 3,0 pct., mens bestanden fortsat var i fremgang i Holland med en stigning på 2,2 pct.

Ekspansionen i EF's svinebestand har været gradvis aftagende gennem de senere år, og ved tællingen i december 1981 var svinebestanden af samme størrelse som på samme tidspunkt året før. Ved tællingen i april 1982 var bestanden knap ½ pct. mindre end i april 1981. Forbedringen af økonomien i svineproduktionen i efteråret 1981 må forventes gennem 1982 at vende nedgangen i svinebestanden til fornyet opgang. Ved tællingerne i december 1981 og i april 1982 var bestanden af drægtige søer i EF (9) knap ½ pct. større end på samme tid året før.

Strukturen i husdyrholdet varierer betydeligt mellem medlemslandene. I december 1979 var den gennemsnitlige besætningsstørrelse for malkekøer 14,0 for EF (9) som helhed varierende mellem 6,4 i Italien og 52,8 i Storbritannien. Det samme mønster gælder for svineholdet med en gen-

Tabel 53. Produktion af husdyrprodukter i EF, 1000 tons.

	Okse- og kalve-kød	Svine-kød[1])	Fjerkræ kød	Æg	Mælk[2])	Smør[3])	Ost[3])	Skummet-mælks-pulver
1979 ialt	6.898	9.900	3.858	4.087	93.734	(1.914)	(3.281)	2.052
1980 ialt	7.159	10.101	4.020	4.091	96.074	(1.907)	(3.394)	2.069
1981 ialt	6.949	10.209	4.177	4.190	96.562	1.844	3.522	2.051
heraf Vesttyskland	1.561	3.081	376	829	23.013	545	815	591
» Frankrig	1.984	1.786	1.251	904	25.116	577	1.100	703
» Italien	863	1.063	1.015	665	7.971	71	525	–
» Holland	449	1.407	410	594	11.856	183	468	176
» Belgien	308	650	118	199	3.121	69	48	113
» Luxembourg	8	8			237	7	2	13
» Storbritannien	1.040	947	732	771	15.395	170	241	288
» Irland	403	113	52	28	4.515	112	57	135
» Grækenland	95	154	120	120	499	1	23	–
» Danmark	238	1.000	103	80	4.839	109	243	32
Danmark i pct. af ialt	3,4	9,8	2,5	1,9	5,0	5,9	6,9	1,6

[1]) Excl. spiselige biprodukter.
[2]) Indvejet på mejerier.
[3]) Produktion på mejerier.
( ) Usikre tal.

nemsnitlig besætningsstørrelse i december 1979 på 35,2 varierende mellem 8,7 i Italien og 225,2 i Storbritannien. I Landøkonomisk Oversigt fra 1981 er anført tabeller, der giver en detaljeret oversigt over strukturen i malkekvægs- og svinebesætningerne i EF (9).

Mejeriernes indvejning af mælk blev i 1981 kun forøget med 0,5 pct., jfr. *tabel 54.* Det er en væsentlig mere afdæmpet stigningstakt end i de foregående år, hvor indvejningen fra 1972 til 1980 steg med 2½ pct. årlig. I første halvår 1982 har væksten i mælkeproduktionen igen været på niveau med udviklingen gennem 1970'erne. Den fortsatte vækst i mælkeleverancerne skyldes både en større mælkeydelse pr. ko, og det forhold at en stadig stigende del af den samlede produktion leveres til mejeri i takt med den stigende kommercialisering af landbruget i de mindre udviklede områder af EF.

De ti EF-landes samlede kødproduktion blev i 1981 af samme størrelse som året før. Produktionen af okse- og kalvekød faldt med 3 pct., mens produktionen af svinekød og fjerkrækød blev forøget med 1 pct. henholdsvis 4 pct. Ægproduktionen blev i 1981 forøget med 2½ pct.

Tabel 54. Den årlige vækst i husdyrproduktionen i EF fra 1972 til 1981, pct. (III, V)

	Mælk	Okse- og kalvekød	Svine-kød	Fjerkræ-kød	Æg	Husdyr-produktion ialt[1])
Vesttyskland	1,6	3,1	1,7	4,1	÷1,4	2,0
Frankrig	1,3	2,7	2,1	6,4	3,3	2,8
Italien	1,1	3,0	5,6	4,0	1,2	3,4
Holland	3,4	5,5	5,6	2,1	9,7	4,6
Belgien/Luxembourg	0,6	3,4	0,6	1,0	÷2,1	0,7
Storbritannien	1,4	2,1	÷0,4	0,8	÷1,9	0,3
Irland	1,9	2,8	÷3,8	3,0	÷3,9	2,3
Grækenland	2,0	0,4	8,5	2,8	1,5	–
Danmark	0,6	3,4	2,8	2,2	0,9	2,2
Gns. EF	1,6	2,9	2,4	3,6	0,9	2,4[2]

[1]) Foreløbige tal for perioden 1972–80. [2]) EF (9).

I *tabel 54* er vist den årlige vækst i produktionen af husdyrprodukter i perioden 1972-81 i de enkelte lande og for EF som helhed. Den anførte årlige stigning i oksekødproduktionen er stærkt påvirket af valget af 1972 som basisår, idet produktionen var speciel lav dette år. En stigning på 1½-2 pct. er et bedre udtryk for den årlige stigning i EF's oksekødproduktion igennem 1970'erne.

Forbruget af mælk og kød i EF (9) er i perioden siden 1972 steget mindre end produktionen, og resultatet har været en vækst i selvforsyningen for samtlige produkter. Det samlede kødforbrug er således fra 1972 til 1981 forøget med 1½ pct. om året, mens produktionen er steget med 2½ pct. Selvforsyningsgraden er derfor øget fra 94 i første halvdel af 1970'erne til 101 i 1981. Samtidig har forbrugsvæksten på grund af den almindelige økonomiske udvikling navnlig været rettet mod de billigere kødtyper. For svinekød og fjerkrækød har den årlige forbrugsfremgang været 2,1 pct. henholdsvis 2,3 pct., mens forbruget af oksekød kun er forøget med 0,6 pct. om året. Resultatet har været en vækst i selvforsyningsgraden for okse- og kalvekød fra 93 i første halvdel af 1970'erne til 104 i 1981, hvorimod produktionen af svinekød stort set har svaret til forbruget gennem hele perioden. For mælk er selvforsyningsgraden forøget fra 101 i 1974 til 116 i 1980, når udgangspunktet er produktion og forbrug af mælkefedt. Derimod har EF gennem hele perioden kun lige været selvforsynende med æg.

Afsætning

Fordeling på hjemmemarked og eksportmarked

Det danske hjemmemarked aftager ca. ⅓ af dansk landbrugs produktion. Hjemmemarkedet er dermed landbrugets største enkeltmarked og samtidig et meget stabilt marked. Resten af produktionen, som i de senere år har udgjort en stigende andel, eksporteres til et stort antal lande. Her er afsætningsmønstret til stadighed underkastet ændringer, hvilket er behandlet i et senere afsnit.

Fordelingen på eksport og hjemmemarked er forskellig for de enkelte landbrugsvarer. For æg dækker produktionen således kun godt og vel hjemmemarkedet. Til gengæld ligger eksportandelen for svinekød, oksekød og ost på 70-80 pct., mens smør og fjerkrækød ligger nærmere gennemsnittet, jfr. *tabel 55*. Summen af eksport og hjemmemarked i tabellen svarer ikke i alle tilfælde til totalproduktionen. Det skyldes først og fremmest lagerændringer og siden vort medlemskab af EF især bevægelser i interventionslagrene. For kødprodukterne gælder det endvidere, at en mindre del af produktionen ikke kan anvendes til konsum, og for æg spiller det ind, at en del af produktionen anvendes til rugeæg.

Landbrugets samlede salgsproduktion er siden 1972 forøget med 24 pct., herunder salgsproduktionen af husdyrprodukter med 22 pct. Den stigende landbrugsproduktion har dermed ikke alene imødekommet en vækst i forbruget af landbrugsvarer på hjemmemarkedet, men også muliggjort en endnu større vækst i landbrugseksportens mængdemæssige omfang.

Tabel 55. Produktionens fordeling på hjemmemarked og eksportmarked.

	Produktion, 1000 t.			Fordeling i procent					
				Eksportmarked			Hjemmemarked		
	1970–74	1980	1981	1970–74	1980	1981	1970–74	1980	1981
Smør	135	113	109	67	64	66	32	39	30
Ost	128	221	243	61	76	77	38	22	21
Æg	76	76	79	21	3	4	70	91	90
Okse- og kalvekød	225	263	255	54	69	70	43	32	29
Svinekød	805	1.026	1.049	76	69	73	23	30	27
Fjerkrækød, sl.vægt	101	114	123	64	57	57	34	43	42

Hjemmemarkedet

Forbruget af landbrugsvarer

Udviklingen i afsætningen af landbrugsvarer på hjemmemarkedet siden 1970-74 fremgår af *tabel 56*, der viser det samlede forbrug af de vigtigste produkter. Desuden er vist forbruget pr. indbygger. Det er fundet ved at dividere totaltallene med juli-registerfolketallet, der fra 1970-74 til 1981 steg med 2,6 pct.

Det samlede forbrug af vegetabilske produkter var i 1981 knap 4 pct. større end i begyndelsen af 1970'erne. Forbrugsfremgangen skyldes alene et større forbrug af brødkornsprodukter, idet forbruget af kartofler har været stagnerende, mens forbruget af sukker er faldet med 10 pct. fra 1972 til 1981. Den store tilbagegang i sukkerforbruget indtraf efter pålæggelsen af den særlige sukkerafgift på 3,00 kr. pr. kg i oktober 1976.

Forbruget af husdyrprodukter har været fortsat stigende op gennem 1970'erne. Den årlige forbrugsfremgang pr. indbygger på godt 1 ½ pct. skyldes navnlig et stærkt stigende kødforbrug – særligt for svinekød og

Tabel 56. Forbruget af landbrugsvarer på hjemmemarkedet ialt og pr. indbygger.

	Mill. kg ialt			Kg el. liter pr. indbygger			
	1970–74	1980	1981	1970–74	1980	1981	Ændr.pct. 1970–74 til 1981
Hvedemel	200	211	219	40,1	41,1	42,8	7
Rugmel	108	100	103	21,6	19,4	20,2	÷ 6
Kartofler	368	380	389	73,8	74,1	75,9	3
Sukker	240	216	216	47,9	42,1	42,2	÷12
Sødmælk, 3,5 pct. mill. l	393	395	391	78,8	77,1	76,3	÷ 3
Letmælk, mill. l	59	152	166	11,7	29,7	32,4	177
Skummetmælk t. konsum, mill. l	69	60	61	13,8	11,7	11,9	÷14
Kærnemælk, mill. l	56	49	49	11,1	9,6	9,6	÷14
Piskefløde, mill. l	23	26	25	4,5	5,1	4,9	9
Ymer	33	32	31	6,5	6,2	6,1	÷ 6
Yoghurt	16	47	46	3,1	9,2	9,0	190
Smør	43	43	40	8,5	8,4	7,8	÷ 8
Ost	49	55	56	9,8	10,8	10,9	11
Æg	54	69	71	10,8	13,5	13,8	28
Svinekød	185	309	281	37,1	60,3	54,9	48
Okse- og kalvekød	95	81	75	19,0	16,0	14,6	÷23
Fjerkrækød, slagtet vægt	35	49	52	6,9	9,6	10,2	48
Indbyggere, juli, 1000	4.991	5.125	5.122				

fjerkrækød. Forbruget af mejeriprodukter var stagnerende gennem første halvdel af 1970'erne, men er siden 1976 ialt forøget med ca. 9 pct. Stigningen skyldes et større forbrug af konsummælksprodukter og ost, hvorimod smørforbruget har været stagnerende.

I 1981 er det samlede forbrug af landbrugsvarer på hjemmemarkedet faldet med ca. 3 pct. Tilbagegangen har været særlig udtalt for kødforbruget, der er formindsket med 7 ½ pct. Omvendt er forbruget af brødkornsprodukter gået op med 8 ½ pct. og forbruget af æg med 3 pct. i det sidste år. Der kan således konstateres en forskydning i forbrugsmønstret mod billigere varer, som kartofler og brødkornsprodukter, mens forbruget af de dyreste kødtyper har haft det største fald. Den samme tendens registreres blandt mejeriprodukterne, hvor forbruget af bl.a. letmælk og skummetmælk er forøget, mens forbruget af surmælksprodukter og piskefløde er faldet.

Prisudviklingen

Fra 1972 til 1981 er *landbrugets salgspriser* excl. moms til hjemmemarkedet i gennemsnit for alle varer steget med 109 pct., jfr. *tabel 57.* Stigningen har været stærkest for ost og konsummælk og mindst for fjerkrækød, hvor producentprisen i 1981 kun var 25 pct. højere end i 1972.

I gennemsnit steg landmandens salgspriser med 13 ½ pct. fra 1980 til 1981 for den del af produktionen, der er afsat til hjemmemarkedet.

Tabel 57. Landbrugets salgspriser til hjemmemarkedet 1972–1981. (IV)

Kr. pr. hkg:	1972	1980	1981	Ændring, pct. 1972–81
Hvede[1])	51,47	114,57	125,08	143
Rug[1])	51,47	110,19	121,33	136
Sukkerroer[1])	13,32	28,02	30,81	131
Kartofler	32,87	80,16	84,32	157
Kr. pr. kg:				
Konsummælk, 3,5 pct. fedt, pr. l	0,82	1,85	2,13	160
Smør, ab mejeri	12,00	22,12	24,74	106
Ost, 45 pct., ab mejeri	6,45	16,27	17,80	176
Svinekød	7,10	10,66	12,64	78
Okse- og kalvekød[2])	9,86	17,38	19,61	99
Fjerkrækød	4,19	4,79	5,22	25
Æg	5,15	6,95	7,84	52
Indeks alle varer	100	184	209	109

[1]) Høstår 1971–72, 1970–80 og 1980–81.

[2] Beregnet ud fra priser i levende vægt.

Samtlige vareområder blev forøget i pris med de største stigninger for svinekød og mælk, mens de mindste prisforbedringer kan registreres for kartofler og fjerkrækød. Kornpriser og sukkerroepriser vedrører det høståt, som slutter i kalenderåret for at tage hensyn til, at forbruget af brødkornsprodukter og sukker inden for kalenderåret i alt væsentligt er baseret på den foregående høst.

Over for stigningen i producentpriserne på 109 pct. står en gennemsnitlig forhøjelse af *forbrugerpriserne* på landbrugsvarer på 154 pct. i perioden 1972-81, jfr. *tabel 58.* Heri indgår virkningen af moms og det særlige forbrugertilskud til visse mejeriprodukter samt sukkerafgift fra oktober 1976. Uden moms, forbrugertilskud og sukkerafgift udgør den gennemsnitlige prisstigning 137 pct. Der er tale om en betydelig variation varerne imellem. De største procentstigninger er sket for sukker, brød, ost, kartofler samt de dyreste kødudskæringer. Æg, fløde og smør har haft de mindste stigninger. Ved vurdering af prisernes højde skal det navnlig for kødområdets vedkommende tages i betragtning, at den foreliggende statistik ikke omfatter de billigste udskæringer. Endvidere skal der tages hensyn til et vist vægtsvind ved forarbejdning og forhandling af varerne, når producentpriserne sammenlignes med forbrugerpriserne.

Den større stigning i detailpriserne end i producentpriserne fra 1972 til 1981 skyldes delvis de gennemførte momsforhøjelser i perioden. Derudover spiller det ind, at omkostningerne ved forarbejdning og markedsføring er steget væsentligt mere end landbrugets salgspriser, delvis som følge af forbrugernes øgede ønsker om højere forarbejdning, bedre emballage o.s.v. Ligeledes har det betydning, at virkningen af løn- og omkostningsstigninger er mere følelige i de serviceprægede omsætningsled mellem landmand og forbruger end i det egentlige landbrug.

Fra 1980 til 1981 er forbrugerpriserne på landbrugsvarer i gennemsnit forøget med 14 ½ pct. Heri indgår virkningen af momsforhøjelsen i juni 1980 fra 20,25 til 22,00 pct samt den tilhørende ændring i forbrugertilskuddet til konsummælksprodukter. Korrigeres for disse forhold, bliver stigningen i forbrugerpriserne på 13,9 pct. Heroverfor står en stigning i de af landmanden opnåede salgspriser på 13 ½ pct.

Landmandens andel af forbrugerprisen

Den stærkere stigning i forbrugerpriserne end i landbrugets salgspriser har medført, at det nu er en mindre andel af forbrugernes udgifter til landbrugsvarer, der går til betaling for de varer, landmanden leverer. I 1963 var landmandens andel 50 øre af hver krone, der i butikken gives ud til landbrugsvarer. Denne andel er i 1972 faldet til 36 øre og yderligere til 29

Tabel 58. Forbrugerpriser på landbrugsvarer til hjemmemarkedet 1972–1981[1]) (I, IV)

Kr. pr. kg/anden enhed:	1972	1980	1981	Ændring, pct. 1972–81
Hvedemel	1,99	4,72	5,31	167
Franskbrød à 300 g	1,34	3,23	3,64	172
Groft rugbrød, uskivet	1,78	4,56	5,19	192
Rugbrød pr. pakke à 14 skiver	1,30	3,45	4,05	212
Sukker	2,61	9,84	10,67	309
Kartofler	1,06	2,82	3,17	199
Konsummælk	1,59[2])	3,49	3,89	145
Smør	14,01	23,85	27,92	99
Ost, 45 pct.	13,54	39,15	43,87	224
Piskefløde	10,97	19,41	21,42	95
Æg	9,52	14,38	16,34	72
Svinekød:				
Mellemkam u/spæk	24,67	43,84	52,75	114
Brystflæsk	15,78	28,25	34,06	116
Småkød	18,77	38,05	44,07	135
Hamburgerryg	24,21	40,72	48,69	101
Mørbrad	30,40	74,36	100,75	231
Okse- og kalvekød:				
Oksesmåkød	19,75	43,44	51,89	163
Tværreb	13,73	28,11	32,60	137
Kalvesmåkød	21,02	43,32	51,43	145
Inderlår	39,15	86,97	101,00	158
Index alle varer	100	222	254	154
do., excl. moms og forbrugertilskud	100	208	237	137

[1]) Incl. moms, sukkerafgift og forbrugertilskud til mejeriprodukter.
[2]) Pris i København.

øre i 1981. D.v.s. at landmanden i 1981 får 21 øre mindre end i 1963 for hver krone landbrugsvarer, der sælges i butikken, jfr. *tabel 59.*

Forarbejdning af landbrugsvarerne efter de har forladt gården, emballering, transport, handelsomkostninger og moms tegner sig for de resterende 71 øre af forbrugerkronen. Fordyrelsen på disse områder har således dobbelt så stor indflydelse på forbrugerpriserne som landbrugets salgspriser.

Tabel 59. Landmandens andel af forbrugerkronen. (IV)

	1972	1981
Mælk	49	53
Smør	78	85
Ost	35	33
Æg	54	48
Franskbrød	12	11
Rugbrød	21	17
Kartofler	31	26
Sukker	34	19
Gns. alle varer	36	29

De 29 øre af forbrugerkronen i 1981 og de 50 øre i 1963 er gennemsnitstal for alle landbrugsvarer. For en række af de vigtigste landbrugsprodukter er udviklingen i løbet af perioden 1972-81 vist i tabel 59.

Det mest markante fald i landmandens andel af forbrugerkronen er sket for sukker og kartofler. For sukker skyldes en stor del af faldet sukkerafgiften på 3 kr. pr. kg. Omvendt skyldes den forøgede andel for smør og mælk det generelle forbrugersubsidium.

Indkomsternes købekraft overfor landbrugsvarer

Forbrugernes indkomster er i perioden siden 1972 steget væsentligt mere end priserne på landbrugsvarer. Det kan således nævnes, at timelønnen for faglærte industriarbejdere var 3 gange højere i 1981 end i 1972. Hvis man tager hensyn til arbejdstidsforkortelsen i denne periode, kan det beregnes, at årslønnen pr. mand er 2¾ gange højere. I *tabel 60* er købekraftsforbedringen illustreret ved at sammenligne timelønnen med landbrugsvarepriserne incl. moms. Tallene viser, hvor mange minutter en faglært industriarbejder skulle arbejde i 1972 og 1981 for at tjene til 1 kg af nogle vigtige varer.

Tabel 60. Arbejdsminutter for at købe 1 kg. (I, IV)

	1972	1981
Mælk (1 liter)	4,0	3,3
Smør	34,9	23,8
Ost, 45 pct.	33,7	37,4
Æg	23,7	13,9
Hamburgerryg	60,3	41,5
Oksesmåkød	49,2	44,3
Sukker	6,5	9,1
Kartofler	2,6	2,7

Timelønnens købekraft er steget mest for æg, hvor købekraften i 1981 var 1,7 gange større end i 1972. For hamburgerryg og smør er stigningen 1,5. Faldet i købekraften for sukker og ost skyldes dels den særlige sukkerafgift og dels bortfald af forbrugertilskuddet til ost i 1975. Købekraftsforbedringen for smør er påvirket af den store forhøjelse af forbrugertilskuddet fra 1,20 kr. i 1972 til 6,10 kr. pr. kg i 1981.

Landbrugsvarerne og pristallet

Landbrugsprisernes betydning for den almindelige prisudvikling kan illustreres ved at opgøre virkningen på det lønregulerende pristal. Fra januar 1972 til januar 1982 er det lønregulerende pristal ialt forøget med 105,4 points. Prisstigninger på fødevarer har i perioden bidraget med 25,5 points. I oversigten herunder er vist, hvorledes dette bidrag er fordelt.

Af den samlede stigning på 25,5 points kan kun 6,0 points henføres til højere priser til landmanden. Stigende udgifter til forarbejdning, emballering og distribution tegner sig ialt for 11,8 points, mens højere priser på andre fødevarer, herunder gartneriprodukter, kaffe, the m.v., ialt har hævet pristallet med 7,7 points.

	Points
Producentpriser på danske landbrugsvarer	6,0
Forarbejdning og distribution af landbrugsvarer	11,8
Ialt danske landbrugsvarer	17,8
Andre fødevarer	7,7
Ialt fødevarer	25,5

Der går 3 points til en dyrtidsportion. Fra januar 1972 til januar 1982 er ialt udløst 35 portioner, hvoraf kun 2 portioner skyldes højere landmandspriser og knap 4 portioner stigende omkostninger ved landbrugsvarernes forarbejdning og distribution.

Eksportmarkederne

Landbrugseksportens udvikling

Værdien af den danske landbrugseksport steg i 1981 med 4,1 mia. kr. til ialt 32,2 mia. kr. I første halvår af 1982 har stigningstakten været knap så kraftig med en fremgang på 2,0 mia. kr. eller 12,7 pct., jfr. *tabel 61.*

Fremgangen i landbrugseksporten i 1981 på 14,7 pct. skyldes hovedsagelig højere eksportpriser, idet mængdefremgangen har været ret beskeden med 1,7 pct.

I første halvår 1982 har stigningen i eksportmængderne været 2 pct. sammenholdt med første halvår 1981. Der har navnlig været fremgang i eksporten af vegetabilske produkter og kød- og mælkekonserves. Eksport-

Tabel 61. Landbrugseksportens udvikling.

Mill. kr.	1972[1])	1978	1979	1980	1981	1. halvår 1981	1. halvår 1982
Landbrugseksport ialt:	8.674	22.479	24.424	28.105	32.234	15.932	17.948
Heraf til:							
EF (9)	5.129	14.080	14.585	16.653	18.822[2])	9.270[2])	11.318[2])
Restitutioner	–	2.530	3.165	3.335	2.888	1.503	1.321
Alle andre lande	3.545	5.869	6.674	8.117	10.524	5.159	5.309
Fordeling, pct.:							
EF (9)	59,1	62,6	59,7	59,2	58,4[2])	58,2[2])	63,0[2])
Restitutioner	–	11,3	13,0	11,9	9,0	9,4	7,4
Alle andre lande	40,9	26,1	27,3	28,9	32,6	32,4	29,6

[1]) Excl. ræveskind.
[2]) EF (10).

priserne har i første halvår 1982 været stagnerende, til dels som følge af mund- og klovsygeepidemien i foråret. Tredjelande, som i 1981 aftog 130.000 tons svinekød fra Danmark, gennemførte importforbud, og den danske eksport måtte omlægges til EF-landene. Samtidig blev en større andel af produktionen oparbejdet til konserves.

En detaljeret belysning af den mængdemæssige udvikling i landbrugseksporten findes i *tabel 62.* Gennem 1970'erne var afsætningsmønstret for svinekød præget af en gradvis aftagende eksport af bacon og kødkonserves, men en stigende eksport af pølsemagerivarer og navnlig af udskæringer, der bl.a. eksporteres til det oprindelige EF og til Japan. I 1979 oversteg eksporten af fersk, kølet eller frosset svinekød for første gang eksporten af saltet, tørret eller røget svinekød. Forskellen på 17.000 tons blev i 1980 og 1981 øget til 62.000 tons, henholdsvis 101.000 tons. Denne udvikling er dog aftaget i første halvår 1982, hovedsagelig som følge af vigtige tredjelandes importstop af fersk, kølet eller frosset svinekød fra Danmark.

Afsætningsstrukturen for mejeriprodukter har ligeledes undergået betydelige forskydninger op gennem 1970'erne. Smør var før tilslutningen til EF det vigtigste eksportprodukt og endnu i 1975 oversteg eksportværdien for smør værdien af osteeksporten. Siden er ost blevet en stadig mere dominerende faktor i mejerieksporten, ligesom eksporten af mælkekonserves efterhånden har fået samme relative betydning som smøreksporten. I årene 1970-72 var eksportværdien for mejeriprodukter fordelt med 42 pct. fra smør, 35 pct. fra ost og 21 pct. fra mælkekonserves, hvortil kom 2 pct. fra eksporten af frisk mælk og fløde. De tilsvarende andele var i 1981 ændret til 27 pct. fra smør, 49 pct. fra ost, 22 pct. fra mælkekonserves og 2 pct. fra frisk mælk og fløde. Udviklingen afspejler den stigende eksport af

Tabel 62. Udviklingen i landbrugseksporten (1000 tons). (I, IV)

	1972	1979	1980	1981	1. halvår 1981	1. halvår 1982
Hornkvæg (1000 stk.)	38,3	14,1	9,1	13,2	6,4	4,3
Okse- og kalvekød excl. frosset	69,9	127,6	120,6	107,3	54,4	55,4
Okse- og kalvekød frosset		20,4	19,7	25,0	12,6	15,9
Levende svin (1000 stk.)	117,7	60,8	101,7	99,2	66,6	17,5
Svinekød, saltet, tørret, røget	278,7	211,2	207,3	201,0	96,2	99,4
Svinekød, fersk, kølet, frosset	74,1	228,1	268,8	301,8	161,4	137,3
Kødkonserves	205,2	170,7	162,1	173,6	78,9	92,1
Slagtet fjerkræ	52,2	56,6	53,3	56,0	28,5	30,8
Ost	75,4	145,8	174,1	195,5	103,0	103,4
Smør	87,2	83,0	72,4	71,4	36,7	45,0
Mælk og fløde, frisk	30,5	38,1	37,9	34,0	18,0	15,3
Mælkekonserves	85,2	118,9	110,9	93,3	51,5	65,8
Korn og malt	386,6	1.053,3	1.177,7	558,8	277,3	308,2
Sukker, hvidt	62,5	193,1	216,2	245,2	139,9	103,3
Frø til udsæd	54,5	44,7	38,1	31,8	20,5	31,6
Lucernemel	212,7	77,0	41,0	43,4	20,0	6,4
Mængdeindeks for samlet landbrugseksport	100	134	139	141	144	147
heraf						
Husdyrprodukter	100	139	145	150	155	153
Planteprod. excl. sukker	100	156	182	159	136	152
Kød- og mælkekonserves	100	98	95	95	93	108
Sukker og melasse	100	293	357	367	420	315

mælkefedt i ost og fedtholdigt mælkepulver og en samtidig reduktion i anvendelsen af mælkefedt til smør. Samtidig bliver en større del af den producerede skummetmælk oparbejdet i egentlige mejeriprodukter på bekostning af anvendelsen til foder.

Udviklingen i de enkelte varegruppers eksportværdi er belyst i *tabel 63.* FEOGA-udbetalingerne til eksporten, d.v.s. monetære udligningsbeløb og restitutioner samt før 1979 ligeledes tiltrædelsesudligningsbeløb, er indeholdt i de anførte værdier. I 1981 udgjorde FEOGA-udbetalingerne til landbrugseksporten 2.919 mill. kr.

Udover eksportindtjeningen, hjembringer landbrugsproduktionen efter EF-medlemsskabet også valuta i form af FEOGA-betalinger til intervention og en række andre ordninger på det danske marked. Fra FEOGA blev i 1981 overført 170 mill. kr. til dækning af interventionsomkostninger samt realiserede tab ved salg af interventionsvarer. De øvrige ordninger under FEOGA's garantisektion, hvoraf de vigtigste er støtte til skummetmælk til foderbrug, støtte til denaturering af skummetmælkspulver samt producentstøtte til markfrø, hjembragte i alt 990 mill. kr. Støtte til nedbringelse

Tabel 63. Samlet landbrugseksport fordelt efter produktionsgrene.

Værdi, mill. kr.	1978	1979	1980	1981	1. halvår 1981	1. halvår 1982
Bacon og andet svinekød	5.539,7	6.375,2	7.431,8	9.282,6	4.551,1	4.776,5
Levende svin	68,6	69,1	119,5	127,1	75,3	30,9
Levende hornkvæg	86,7	84,2	54,5	93,9	43,9	30,9
Okse- og kalvekød	2.728,4	2.685,1	2.960,1	3.227,8	1.542,2	1.864,1
Slagtet fjerkræ	462,0	516,3	560,7	654,7	324,9	362,6
Slagteriaffald	138,8	164,1	189,4	271,9	135,0	155,7
Kødkonserves	2.308,6	2.800,3	3.116,3	3.910,3	1.775,3	2.196,5
Smør	1.770,3	1.802,5	1.866,0	1.938,5	988,1	1.237,6
Ost	2.146,2	2.395,2	2.923,3	3.570,5	1.743,3	1.916,3
Frisk mælk og fløde	123,8	105,2	126,1	144,4	70,2	68,8
Mælkekonserves	1.447,3	1.530,1	1.705,0	1.622,1	890,8	1.069,6
Æg	21,1	31,4	23,5	27,5	14,1	31,7
Svinefedt	43,2	56,0	63,7	70,0	33,5	45,4
Tarme og maver	203,5	229,4	258,3	302,2	152,1	167,7
Huder og skind	224,4	325,9	214,0	241,3	114,8	143,6
Andre anim. landbr.varer	244,3	316,8	372,2	454,9	205,8	222,2
Korn	1.677,4	1.328,9	1.597,1	872,7	447,8	562,9
Frø til udsæd	285,2	381,3	437,8	379,5	254,3	329,9
Kartofler	46,1	43,1	50,0	45,0	14,6	59,2
Lucernemel	60,2	55,2	34,5	42,0	18,4	6,8
Andre vegetab. landbr.varer	1.275,4	1.504,0	2.023,6	2.544,0	1.003,4	1.191,4
Ialt	20.901,2	22.799,3	26.127,4	29.822,9	14.398,9	16.470,3
Eksport af andre landbrugsprodukter:						
Mink- og ræveskind	697,7	886,5	1.023,8	1.212,2	867,3	914,7
Sukker og melasse	762,3	628,2	847,9	1.073,6	595,6	425,9
Malt	61,8	41,8	53,5	49,5	23,3	42,6
Ægprodukter	8,3	8,6	4,1	10,0	3,4	8,8
Kartoffelstivelse	47,8	59,4	48,1	65,8	43,3	85,4
Samlet landbrugseksport	22.478,9	24.423,8	28.104,8	32.234,0	15.931,8	17.947,7

af forbrugerpriserne på smør og skolemælk beløb sig til 165 mill. kr., og yderligere hjembragte støtte fra FEOGA's udviklingssektion i alt 158 mill. kr.

Landbrugseksportens fordeling

I de efterfølgende tabeller er givet en yderligere talmæssig belysning af landbrugseksportens fordeling på markeder og varer.

Tabel 64 viser landbrugseksportens fordeling på varer og lande i 1981. Samtidig er vist FEOGA-betalingerne til landbrugseksporten fordelt på beløbsarter og varer. FEOGA-betalingerne kan ikke alle fordeles på lande

Tabel 64. Landbrugseksportens geografiske fordeling 1981, mill. kr.

	Kvæg og kød[1])	Svin og svinekød	Smør	Ost	Fjerkræ og æg	Mælke- og kødkon-serves	Andre landbrugs-varer	Sukker minkskind m.v.[3])	Ialt landbrugs varer[4])
Belgien/Lux. .	12,8	3,6	1,5	19,2	0,3	2,2	59,4	17,6	116,6
Frankrig	60,1	659,6	32,4	20,3	2,5	105,3	340,0	76,1	1.296,3
Holland	35,4	6,2	12,4	21,8	8,1	18,6	158,7	0,9	262,1
Italien	1.897,9	762,9	24,5	149,5	0,5	154,0	201,6	33,0	3.223,9
Vesttyskland ..	473,2	1.291,8	99,4	689,4	152,2	202,4	2.060,8	341,7	5.310,9
England	110,9	4.137,2	1.175,1	454,5	45,7	1.157,5	605,0	428,7	8.114,6
Irland	–	–	–	1,7	0,2	3,3	12,4	–	17,6
Grækenland ..	78,6	43,5	4,2	165,8	4,9	45,1	6,3	101,1	449,5
EF[4])	2.668,9	6.904,8	1.349,5	1.522,2	214,3	1.688,4	3.444,2	999,0	18.791,3
Sverige	8,9	85,9	–	59,9	2,0	17,2	550,6	55,1	779,6
Norge	24,2	4,8	–	17,0	6,0	4,6	170,2	366,3	593,1
Finland	0,2	–	–	2,3	2,8	0,2	161,7	31,8	199,0
Øvrige EFTA .	1,5	21,6	0,9	35,1	14,5	10,3	90,6	287,4	461,8
EFTA[4])	34,8	112,3	0,9	114,4	25,3	32,2	973,1	740,6	2.033,6
Østeuropa ...	6,8	109,8	0,1	1,4	74,9	17,0	162,3	34,7	407,0
Øvrige Europa	24,8	28,1	50,8	31,8	7,1	24,5	48,2	22,8	238,1
USA[2])	43,4	179,8	8,4	342,6	4,8	910,8	110,3	235,8	1.835,9
Andre lande ..	202,9	2.064,7	291,9	904,7	307,8	1.727,2	271,1	239,1	6.009,4
Hele verden[4]) .	2.981,6	9.399,5	1.701,6	2.917,1	634,2	4.400,1	5.009,2	2.272,1	29.315,4
FEOGA-udbetalinger									
restitutioner ..	321,8	–	236,7	652,2	48,0	1.132,3	358,4	139,0	2.888,4
monet.udl.beløb	18,3	10,3	0,2	1,2	–	–	0,2	–	30,2
FEOGA-udbet. ialt	340,1	10,3	236,9	653,4	48,0	1.132,3	358,6	139,0	2.918,6
Hele verden, incl. FEOGA-udbet.	3.321,7	9.409,8	1.938,5	3.570,5	682,2	5.532,4	5.367,8	2.411,1	32.234,0
Pct.	10,3	29,2	6,0	11,1	2,1	17,2	16,6	7,5	100,0
Fordeling på markedsområder, pct.									
EF	80,9	73,5	69,6	42,7	31,4	30,5	64,2	41,4	58,4
Restitutioner	9,7	–	12,2	18,2	7,0	20,5	6,7	5,8	9,0
Tredjelande	9,4	26,5	18,2	39,1	61,6	49,0	29,1	52,8	32,6

[1]) Incl. avlskvæg. [2]) Incl. leverancer til U.S.-army.

[3]) Omfatter sukker, melasse, mink- og ræveskind, ægprodukter, malt og kartoffelstivelse.

[4]) Grundet afrundinger modsvarer totalsummen ikke altid summen for de enkelte lande eller regioner.

og er derfor ikke indeholdt i værdierne for de enkelte markedsområder og lande i den øverste halvdel af tabellen. Supplerende kan anføres, at monetære udligningsbeløb er udbetalt med 28,2 mill. kr. til Italien og 2,1 mill. kr. til Storbritannien. Restitutionerne er derimod udbetalt til eksporten til et meget stort antal tredjelande, hvor de mest betydningsfulde markedsområder er USA, Japan og Mellemøsten.

Nederst i tabel 64 er vist afsætningens fordeling mellem EF og tredjelande samt restitutioner, der valutamæssigt er knyttet til EF, men varemæssigt til tredjelandseksporten. Grækenland blev medlem af EF den 1. januar 1981. Det europæiske fællesskab består herefter af 10 medlemslande.

I perioden forud for EF-tilslutningen blev en stadig voksende del af den danske landbrugseksport afsat til lande uden for EF (9). Denne udvikling vendte i 1973, og frem til 1975 voksede EF-andelen fra 59,1 pct. i 1972 til 68,1 pct. i 1975. Derefter har EF-andelen igen været gradvis aftagende til 58,4 pct. i 1981. I første halvår 1982 er EF-andelen forøget til 63,0 pct. (EF 10) – se også tabel 61. Samme tendens til relativ større samhandel med lande uden for EF de sidste år kan registreres for andre EF-lande og har sin baggrund i den stigende selvforsyningsgrad for landbrugsvarer i EF.

I 1981 aftog EF størsteparten af den danske eksport af smør (70 pct.), okse- og kalvekød (82 pct.) samt svinekød (74 pct.). For ost samt æg og fjerkræ udgjorde andelen til EF henholdsvis 43 pct. og 31 pct.

Eksporten af ost steg i 1981 med 21.400 tons til 195.500 tons, hvoraf 75.100 tons blev afsat til EF og 120.400 tons til tredjelande. Tredjelandseksporten er domineret af Iran med 58.800 tons i 1981. I første halvår 1982 har Iran fastholdt sin position som det største enkeltmarked med en andel på ca. 30 pct. af den samlede osteeksport. Inden for EF er Vesttyskland og Storbritannien de mest betydningsfulde markeder med andele på henholdsvis 19 pct. og 13 pct. af den samlede eksportværdi for ost.

Forskydningerne i eksportmønstret de senere år er også kendetegnet ved en gradvis aftagende betydning af det engelske marked for den danske landbrugseksport, selv om det fortsat er langt det vigtigste enkeltmarked. Samtidig har de oprindelige seks EF-lande fået stigende betydning – specielt Vesttyskland. I 1972 aftog Storbritannien 37 pct. af den danske landbrugseksport og det daværende EF 22 pct. Storbritanniens andel var i 1981 faldet til 25 pct., og andelen til det oprindelige EF-område var forøget til 32 pct. Det kraftige opsving i eksporten til EF i første halvår 1982 er navnlig sket på bekostning af eksporten til Japan.

Tabel 65 giver en oversigt over de enkelte særligt betydningsfulde eksportvarers fordeling på hovedaftagerlande. FEOGA-udbetalingerne er ikke indregnet i de viste værdier.

I *tabel 66* vises, hvilken rolle vor eksport til vore hovedmarkeder spiller i disse markeders samlede forsyning med de pågældende varer.

Tabel 65. Eksporten af de vigtigste produkter fordelt på aftagerlande.[1])

Svinekød (saltet), mill.kr.	1978	1979	1980	1981	1. halvår 1981	1. halvår 1982
Storbritannien	2.460,8	2.649,6	2.950,3	3.627,1	1.731,0	2.006,5
Sverige	11,0	0,6	2,5	11,1	2,8	3,4
Italien	2,2	5,3	3,0	3,9	2,1	2,2
Andre lande	34,4	20,5	12,2	23,6	8,5	15,1
Ialt	2.508,4	2.676,0	2.968,0	3.665,7	1.744,4	2.027,2
Svinekød (fersk, kølet eller frosset), mill.kr.:						
Frankrig	278,8	428,5	574,1	658,8	322,2	526,1
Vesttyskland	547,9	727,3	1.232,6	1.174,8	540,0	903,0
Italien	335,3	496,2	757,5	758,7	348,9	627,9
Sverige	78,0	108,4	82,3	74,8	35,2	10,3
Japan	516,9	812,2	659,4	1.833,1	992,1	369,6
Storbritannien	251,0	369,7	418,1	510,1	279,8	186,4
USA	0,4	2,9	62,3	171,1	60,4	46,5
Andre lande	128,7	269,0	308,1	425,2	222,2	79,3
Ialt	2.137,0	3.214,2	4.094,4	5.606,6	2.800,8	2.749,1
Kødkonserves, mill.kr.:						
Frankrig	67,6	73,1	90,6	104,7	49,3	57,6
Vesttyskland	92,1	124,2	144,3	179,3	82,8	115,1
Storbritannien	571,9	777,7	983,4	1.140,4	540,6	631,1
Italien	89,6	104,8	133,1	152,0	72,6	101,1
USA	866,3	675,5	633,7	881,4	324,5	623,2
Puerto Rico	49,0	47,9	67,6	84,1	28,2	69,3
Japan	49,5	68,7	51,7	65,9	27,7	24,2
De kanariske Øer	36,0	49,7	59,1	68,7	30,7	39,2
Andre lande	322,4	497,0	462,7	578,4	260,3	301,7
Ialt	2.144.4	2.418,6	2.626,2	3.254,9	1.416,7	1.962,5
Okse- og kalvekød (fersk, kølet eller frosset), mill.kr.:						
Italien	1.480,8	1.458,3	1.666,9	1.896,0	907,2	1.118,2
Vesttyskland	386,8	380,8	428,3	454,3	192,5	247,4
Storbritannien	224,9	182,7	93,4	110,6	78,6	83,4
Grækenland	0,1	17,9	54,9	78,6	25,2	96,0
Frankrig	73,0	52,6	47,7	60,1	31,4	31,0
De kanariske Øer	6,6	21,4	23,6	49,8	23,2	27,5
Andre lande	147,2	199,5	252,6	238,3	124,8	102,5
Ialt	2.319,4	2.313,2	2.567,4	2.887,7	1.382,9	1.706,0

Tabel 65, fortsat:

	1978	1979	1980	1981	1. halvår 1981	1. halvår 1982
Slagtefjerkræ, mill.kr.:						
Vesttyskland	174,5	181,1	174,0	147,9	90,0	54,4
Storbritannien	27,1	49,1	13,4	34,9	4,6	124,5
Schweiz	8,3	10,1	11,1	12,5	6,9	6,2
Sovjetunionen	–	28,5	27,2	74,9	59,5	20,4
Ægypten	–	4,2	34,0	16,0	16,0	–
Oman	19,4	14,2	13,1	19,5	9,4	14,9
Kuwait	61,7	54,3	60,0	82,5	24,5	15,5
For. Arab. emirater	37,7	39,5	67,6	100,2	36,9	41,6
Qatar	7,5	9,0	16,8	25,5	10,1	12,9
Andre lande	83,3	81,4	82,9	94,1	41,4	50,9
Ialt	419,5	471,4	500,1	608,0	299,3	341,3
Æg, mill.kr.:						
Vesttyskland	4,3	9,6	5,9	4,3	3,2	2,4
England	0,4	5,2	3,3	10,8	4,4	24,8
Andre lande	15,1	11,2	11,7	11,2	5,8	4,2
Ialt	19,8	26,0	20,9	26,3	13,4	31,4
Smør, mill.kr.:						
Vesttyskland	108,8	127,1	129,1	99,4	50,5	49,5
Storbritannien	812,8	791,4	949,0	1.175,1	622,1	598,3
Frankrig	72,7	29,7	84,5	32,4	22,4	8,8
Saudi Arabien	22,7	34,5	59,1	59,6	24,8	47,9
Iran	0,1	35,4	18,1	50,3	48,3	134,6
Andre lande	216,5	209,9	189,9	284,8	92,8	215,8
Ialt	1.233,6	1.228,0	1.429,7	1.701,6	860,9	1.054,9
Ost, mill.kr.:						
Schweiz	22,3	23,9	23,2	24,7	11,2	13,6
Saudi Arabien	8,1	10,8	16,0	49,4	22,4	30,4
Vesttyskland	552,2	574,8	639,6	689,4	332,0	376,1
Italien	117,0	110,0	114,3	149,5	67,1	79,8
Storbritannien	233,3	311,4	370,3	454,5	227,0	260,9
Sverige	54,4	51,7	60,6	59,9	28,6	28,5
Grækenland	13,4	16,3	64,4	165,8	73,4	90,8
Libyen	15,4	21,7	29,8	33,2	28,7	4,1
Iran	167,4	180,6	309,5	393,6	231,3	262,5
USA	172,9	186,5	226,0	329,9	115,2	186,6
Canada	49,0	49,3	59,5	81,1	31,1	42,8
Japan	79,8	78,7	69,3	115,6	44,0	60,8
Australien	24,4	24,7	28,1	39,4	16,5	23,8
Andre lande	181,9	248,4	287,6	331,1	165,3	194,7
Ialt	1.691,5	1.888,8	2.298,2	2.917,1	1.393,8	1.655,4

Tabel 65, fortsat:

	1978	1979	1980	1981	1. halvår 1981	1. halvår 1982
Mælkekonserves, mill.kr.:						
Holland	80,6	63,1	17,1	17,5	5,9	78,9
Storbritannien	29,6	16,5	16,4	17,1	9,2	9,4
Vesttyskland	47,2	11,9	1,9	23,1	20,6	27,7
Nigeria	90,7	53,3	93,3	56,5	36,9	42,1
Sydyemen	32,1	15,0	45,5	52,7	33,3	41,2
Venezuela	79,1	50,7	2,8	68,4	41,6	66,0
Saudi-Arabien	80,9	58,5	82,4	102,6	54,9	64,4
Kuwait	32,7	54,6	95,7	108,7	81,2	59,9
Philippinerne	20,0	52,0	68,0	75,7	29,7	54,8
Malaysia	25,6	62,4	43,1	49,5	25,0	19,3
Andre lande	241,5	324,0	493,2	573,4	293,6	388,7
Ialt	760,0	762,0	959,4	1.145,2	631,9	852,4

[1]) Excl. FEOGA-udbetalinger.

Tabel 66. Vore vigtigste markeders forsyning med nogle landbrugsprodukter. (V)

	1977	1978	1979	1980	1981	1. halvår 1981	1. halvår 1982
Det britiske smørmarked, 1000 t:							
Hjemmeproduktion	133,7	161,5	157,8	168,6	170,2	107,9	125,7
Import ialt	312,9	296,2	239,3	203,5	207,0	94,7	92,0
Heraf fra Danmark	59,4	59,5	43,5	39,1	43,2	21,1	22,0
» » New Zealand	129,0	130,0	119,5	109,0	100,5	47,7	39,8
» » Vesttyskland	27,4	13,6	9,1	12,1	9,0	3,3	5,6
» » Frankrig	13,6	5,9	1,6	1,3	1,3	0,7	0,6
» » Irland	29,3	48,3	40,0	30,1	31,0	14,9	18,9
» » Holland	53,2	37,7	24,9	11,4	21,9	7,0	4,9
Det britiske marked for bacon og baconudskæringer, 1000 t:							
Hjemmeproduktion	219,3	213,6	208,0	204,1	193,0	97,5	91,5
Import ialt	278,8	311,7	306,7	303,0	295,6	142,5	145,1
Heraf fra Danmark	210,5	233,1	214,2	207,8	197,0	91,6	99,9
» » Polen	13,1	14,8	14,6	12,3	5,1	3,5	1,4
» » Irland	21,0	20,6	23,2	28,3	30,0	13,3	13,0
» » Holland	31,2	40,8	50,1	47,2	57,6	30,5	26,3

Tabel 66. fortsat

USA's produktion og import af dåseskinker og bove, 1000 t:						1. kvartal 1981	1. kvartal 1982
Hjemmeproduktion	122,4	123,2	130,5	141,1	112,0	33,1	25,2
Import ialt	113,0	119,4	107,1	95,3	89,7	25,0	16,7
Heraf fra Danmark	39,7	40,0	32,5	26,2	32,1	7,7	8,6
» » Holland	14,9	9,0	3,5	3,2	6,2	1,5	1,7
» » Polen	32,3	36,2	40,8	41,1	25,4	9,2	0,7

Det vesttyske ostemarked, 1000 t:						jan.-maj 1981	jan.-maj 1982
Hjemmeproduktion	691,3	713,4	732,7	775,6	813,8	346,1	353,1
Import ialt	203,2	214,8	223,2	235,6	252,4	102,9	101,0
Heraf fra Danmark	32,5	33,3	32,9	32,0	32,0	13,5	12,9
» » Holland	101,2	102,7	107,2	110,4	121,4	49,4	49,8
» » Frankrig	48,9	53,5	59,0	64,5	69,7	28,4	27,2

Det italienske marked for oksekød, 1000 t:						jan.-feb. 1981	jan.-feb. 1982
Hjemmeproduktion	857,9	827,3	879,0	920,2	862,8	131,4	120,0
Import ialt	534,0	544,0	591,0	597,0	592,0	–	–
Heraf okse- og kalvekød[1]) .	323,2	321,7	340,8	350,3	366,3	65,6	73,5
Heraf fra Danmark	82,4	88,5	78,6	80,7	76,4	11,7	15,5
» » Frankrig	66,6	72,5	75,7	66,1	62,2	9,1	11,7
» » Holland	47,5	43,3	44,5	50,3	52,5	7,3	8,4
» » Vesttyskland	75,6	68,0	78,3	90,2	102,4	15,3	17,4
» » Argentina	10,8	8,8	12,7	7,9	7,3	5,3	6,2

[1]) Fersk/kølet/frosset okse- og kalvekød.

Økonomi

Almindelig økonomisk oversigt

I vort specialiserede samfund er det enkelte erhverv stærkt påvirket af den økonomiske udvikling i andre erhvervsgrupper og af den generelle samfundsøkonomiske udvikling. Det gælder også for landbruget, som markedsfører en meget stor produktion, der igen er baseret på et betydeligt indkøb af driftsmidler og tjenesteydelser. Med udgangspunkt i nogle nøgletal fra nationalregnskabsstatistikken gives her en kort redegørelse for udviklingen i den samlede økonomi. Disse tal, som selvfølgelig har stor selvstændig interesse, er også med til at danne baggrund for de senere afsnit om landbrugets økonomiske forhold.

Den samlede økonomiske aktivitet

Den internationale lavkonjunktur fortsatte i 1981. Arbejdsløsheden forøgedes, og trods stabiliseringen af olieprisерne fortsatte inflationen på et højt niveau omend aftagende, jfr. *tabel 67.* Bestræbelserne på at bremse prisstigningerne medførte næsten overalt en restriktiv pengepolitik, ikke mindst i USA, hvor en stram styring af pengemængden resulterede i en høj og stærkt svingende rente. Denne udvikling har udskudt et forventet opsving i de vesteuropæiske lande, som af valutariske hensyn måtte tilpasse

Tabel 67. Udviklingen i produktion, priser og lønninger i nogle udvalgte lande. (V)

	Mængdemæssig vækst i bruttonational-produkt			Stigning i forbrugerpriser			Timefortjeneste for industri-arbejdere		
	1980	1981	1982*	1980	1981	1982[1])	1980	1981	1982*
	Pct. ændring i forhold til året før								
USA	÷0,1	2,0	÷1½	13,5	10,4	6,6	8,7	9,2	6½
Japan	4,4	2,9	2	8,0	4,9	2,8	8,1	6,2	6¾
Vesttyskland	1,9	÷0,3	1	5,5	5,9	5,0	6,2	5,2	4¾
Frankrig	1,2	0,3	2¼	13,6	13,4	13,9	15,1	14,5	15¾
England	÷1,4	÷2,2	1¼	18,0	11,9	9,4	17,8	13,2	10
Italien	4,0	÷0,2	1½	21,2	19,5	15,8	22,5	23,7	19¼
Holland	0,6	÷1,3	0	6,5	6,7	6,6	4,6	3,0	5
Sverige	1,4	÷0,9	¾	13,7	12,1	8,7	8,9	10,5	6½
Norge	3,8	0,8	¼	10,9	13,6	11,4	9,4	10,1	10½
Danmark	÷0,2	÷0,2	2½	12,3	11,7	10,0	11,2	9,2	11½
OECD ialt	1,3	1,2	½	12,9	10,6	8,4	10,7	10,1	8¾
EF ialt	1,3	÷0,6	1¼	12,3	11,5	10,4			

[1]) Stigning fra april 1981 til april 1982.

deres renteniveauer til det amerikanske. Resultatet var et mængdemæssigt fald i EF-landenes bruttonationalprodukt på 0,6 pct. i 1981, jfr. tabel 67. OECD forventer dog, at den vestlige verden er ved at bevæge sig ud af lavkonjunkturen. I Europa og Japan er opsvinget allerede i gang, og USA forventes af følge efter senere på året. OECD skønner, at der efter en økonomisk vækst på ½ pct. i det samlede OECD-område i 1982 skulle være mulighed for en vækst på 2 ½ pct. i 1982. De senere års erfaringer viser dog, at tidspunktet for det ventede opsving gang på gang er blevet udskudt, hvilket maner til forsigtighed i vurderingen af opsvingets betydning for Danmarks økonomi.

Det antages, at den økonomiske vækst herhjemme i 1983 næppe bliver meget større end i 1982, hvor bruttonationalproduktet ventes at vokse med 2 ½ pct. efter at have været svagt faldende i de to foregående år. Den ret betydelige vækst i 1982 er i betydelig grad affødt af naturgasprojektet og olieaktiviteterne i Nordsøen, der skulle betyde en realstigning i bruttoinvesteringerne på 5-10 pct. i 1982 sammenlignet med et fald året før på 16 pct., jfr. *tabel 68.*

Timelønningerne i industrien forventes at stige med 11 ½ pct. i 1982 og sammenholdt med mindre prisstigninger, skulle det betyde en mængdemæssig udvidelse af det private forbrug på knap 2 pct. i 1982 sammenlignet med et fald året før på godt 1 pct. Et andet ekspansivt element vil være det

Tabel 68. Hovedtal for den økonomiske udvikling.

Mill. kr.:	1970-74	1979	1980	1981	Mængdeændring i pct. fra 1980 til 1981	Mængdeændring i pct. fra 1970 til 1981
Bruttofaktorindkomst	133.036	287.615	317.320	348.272	0,1	29
+ Indirekte afgifter netto	21.276	54.593	57.999	61.884	÷ 2,5	11
Bruttonationalprodukt	154.312	342.208	375.319	410.156	÷ 0,2	27
+ Import af varer og tjenester	47.639	112.701	128.715	148.671	÷ 2,1	22
÷ Eksport af varer og tjenester	44.525	102.524	125.807	151.135	5,3	67
Varer og tjenester til rådighed	157.426	352.385	378.227	407.692	÷ 2,8	15
heraf anvendt til:						
Privat forbrug	84.666	193.893	210.111	230.051	÷ 1,1	18
Kollektivt forbrug	33.197	87.113	100.104	114.660	3,0	59
Faste bruttoinvesteringer	38.246	71.822	69.005	64.063	÷16,3	÷24
Lagerforskydninger	1.317	÷443	÷993	÷1.082		

offentlige forbrug, der forventes udvidet med 3 ½ pct. i 1982 mod en stigning året før på 3 pct. Siden 1970 er det offentlige forbrug udvidet med næsten 60 pct., mens det private forbrug kun er steget 18 pct. I 1981 beslaglagde det offentlige forbrug således ⅓ af det samlede forbrug mod ¼ i 1970 og godt 1/6 i 1960.

Mens produktionen i de foregående par år blev holdt oppe af eksporten, ventes eksportvæksten mere end halveret fra 1981 til 1982. Nu er det derimod hjemmemarkedsafsætningen, som især opretholder væksten i produktionen. Dette omsving i afsætningsstrukturen betyder sammenholdt med de stadigt stigende renteudgifter på udlandsgælden, at betalingsbalanceunderskuddet anslås til omkring 18 mia. kr. i 1982 og endnu større til næste år.

Der tegner sig også et dystert billede for statsfinansernes vedkommende. Som et af de eneste vestlige industrilande stiger underskuddet på statens drifts- og anlægsbudget fortsat markant, nemlig fra 56 mia. kr. i 1982 til 74 mia. kr. i 1983. Heraf vil nettorenteudgifterne udgøre knap 40 mia. kr., og såfremt der ikke gribes ind i udviklingen, vil statens renteudgifter accelerere til 52 mia. kr. i 1984 og 71 mia. kr. i 1985.

Det tredje balanceproblem i dansk økonomi, arbejdsløsheden, som ligger omkring 260.000 ledige i gns. af 1982, bliver heller ikke mærkbart mindre i 1983. Vor internationale konkurrenceevne smuldrer, hvis der ikke gribes ind i udviklingen. Staten skal i 1983 sælge omkring 140 mia. kr. statsobligationer for at dække sit hurtigt voksende finansieringsbehov. Det vil presse renten herhjemme yderligere i vejret, selv om der internationalt er tendens til et faldende renteniveau. Omkostningsudviklingen kan også blive et voksende problem, fordi der er udsigt til 4 dyrtidsportioner i 1983. Dette sammen med en ny overenskomstperiode øger sandsynligheden for, at de danske lønninger vil gå hurtigere op end udlandets, hvor tendensen går mod en langsommere lønstigningstakt. En sådan omkostningsudvikling vil imidlertid lægge en alvorlig bremse på den eksport, som er absolut nødvendig, hvis landets alvorlige balanceproblemer skal løses på en socialt rimelig måde.

Efter denne korte oversigt over den samlede økonomiske aktivitet vil nogle af de omtalte forhold blive nærmere uddybet i de følgende afsnit.

Priser, indkomst og forbrug

Stærke prisstigninger har i de senere år præget den økonomiske udvikling i Danmark og de lande, med hvilke Danmark har en stor samhandel, men som tidligere nævnt er der dog sket et generelt fald i inflationstakten i 1981 og den forløbne del af 1982. Det fremgår af tabel 67, som desuden viser, at i 1980 og 1981 har prisudviklingen i Danmark forløbet parallelt

Tabel 69. Prisudviklingen, 1975 = 100.

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1. halvår 1982
Forbrugerprisindeks	109,0	121,1	133,3	146,1	164,1	183,3	196,9
Nettoprisindeks	108,6	117,9	126,8	136,4	151,1	168,0	181,1
Råvareprisindeks	110	119	115	143	198	252	269
heraf brændsel	109	115	110	149	240	329	347

med prisudviklingen for EF som helhed, men ligget over gennemsnittet for samtlige OECD-lande.

Tabel 69 viser, at forbrugerpriserne her i landet næsten er fordoblet fra 1975 til 1. halvår af 1982. *Forbrugerprisindekset* er et mål for den faktiske prisudvikling for alle varer og tjenesteydelser i det private forbrug og er derfor velegnet til at belyse et beløbs formindskede købekraft i løbet af en periode.

Når forbrugerprisindekset renses for moms, energiafgifter m.v. fås *nettoprisindekset,* der er særlig velegnet til måling af inflationen i samfundet, fordi det ikke er påvirket af skatte- og afgiftsændringer. Nettoprisindekset er steget 81 pct. siden 1975.

I kraft af den store udenrigshandel vil forbrugerpriserne her i landet i nogen grad være påvirket af udviklingen i importpriserne. Tabel 69 viser, at råvarepriserne er steget 169 pct. siden 1975, navnlig på grund af energipriserne, der er steget med 247 pct. Fra 1. halvår 1981 til 1. halvår 1982 steg brændselspriserne dog kun med 8 pct. efter en stigning på 37 pct. fra 1980 til 1981.

Derudover har udviklingen i lønindkomster og avancer afgørende betydning for den indenlandske omkostnings- og prisudvikling, da næsten ⅔ af bruttofaktorindkomsten anvendes til løn og gager. Ifølge *tabel 70* er der sket næsten en tredobling af timelønningerne i industrien siden 1970-74. I

Tabel 70. Indkomstudviklingen i håndværk og industri, kr. pr. time.

	1970-74	1976	1977	1978	1979	1980	1981
Faglærte	25,44	43,47	47,52	52,51	58,60	65,33	70,77
Mænd, ufaglærte	21,76	38,13	42,04	46,34	51,64	57,45	62,87
Kvinder, ufaglærte	18,21	34,46	38,25	42,05	46,87	51,99	56,69
Samtlige arbejdere	22,44	39,50	43,39	47,85	53,28	59,28	64,52
Indeks for timeløn	100	176	193	213	237	264	288
Indeks for årsløn	100	169	184	201	224	248	266

Tabel 71. Indkomstudviklingen for udvalgte typer af indkomstmodtagere.

	LO-arbejder	Funktionær	Tjenestemand	Enlig folkepensionist	Folkepensionistægtepar
	Pct. ændring i årsindkomst fra året før				
1977	10,0	8,0	6,8	8,7	16,0
1978	10,2	8,6	6,3	12,3	14,7
1979	11,3	10,7	7,0	10,0	15,4
1980	10,8	9,6	7,5	9,9	10,2
1981	8,0	9,5	10,9	9,7	9,9
1982*	11½		12	11½	11½

Kilde: Det økonomiske Sekretariat.

1981 var stigningen på ca. 9 pct. sammenlignet med 11 pct. året før, hvilket er helt uholdbare stigninger på baggrund af faldet i produktionen på 0,4 pct. om året i den samme periode.

Reguleringspristallet for januar 1982 udløste to dyrtidsportioner á 90 øre pr. time. Det samme var tilfældet ved julipristallet, således at timelønningerne forventes at stige med 11 ½ pct. fra 1981 til 1982. Det er 3 pct.-point mere end for samtlige OECD-lande.

Udviklingen i årslønnen for en fuldtidsbeskæftiget industriarbejder afviger fra timelønsudviklingen på grund af de løbende arbejdstidsforkortelser. Siden 1960 er den ugentlige arbejdstid således nedsat fra 48 timer til

Tabel 72. Det private forbrug.

				Stigning i pct. fra			
				1970 til 1981		1980 til 1981	
Procentisk fordeling:	1970	1980	1981	Mængde	Pris	Mængde	Pris
Fødevarer ialt	20,4	17,7	17,8	3,4	182,2	÷0,9	11,7
Drikkevarer og tobak	9,5	7,9	7,8	23,7	121,6	2,8	5,8
Beklædning og fodtøj	7,7	5,8	5,6	5,3	133,0	1,1	5,3
Boligbenyttelse	13,6	18,9	19,0	60,8	191,0	3,8	6,5
Brændsel, el, gas og varme	4,5	6,8	7,6	÷7,4	499,3	÷5,0	28,3
Boligudstyr, husholdningstjenester m.v.	9,6	7,4	7,0	÷9,9	171,6	÷6,6	11,4
Medicin, lægeudgifter m.v.	2,0	1,7	1,8	9,1	171,7	1,3	13,4
Transport og kommunikation	14,9	14,9	15,0	5,2	220,8	÷1,6	12,9
Fritidsudstyr og underholdning	8,2	9,8	9,6	66,4	134,3	÷1,4	9,0
Andre varer og tjenester	9,6	9,1	8,8	5,1	191,7	÷1,7	8,9
Ialt privat forbrug på dansk område	100,0	100,0	100,0	16,5	187,0	÷0,5	10,5

40 timer pr. uge, og ferien er forlænget fra 3 til 5 uger om året. Udviklingen i årslønningerne for udvalgte typer af indkomstmodtagere suppleret med skøn for 1982 er vist i *tabel 71*. Som det fremgår, kan der forventes en stigning i pengeindkomsterne på 11,5-12 pct. fra 1981 til 1982.

Tabel 72 viser en opdeling på undergrupper af det private forbrug på dansk område. Faldet i det private forbrug i 1981 har været mest udpræget for boligudstyr og energiforbrug, hvorimod boligforbruget samt forbruget af drikkevarer og tobak viser den største fremgang i forhold til 1980. Det er også disse poster, som sammen med fritidsudstyr og underholdning mængdemæssigt er udvidet mest siden 1970. Boligforbruget incl. opvarmning og belysning beslaglagde næsten 27 pct. af privatforbruget i 1981 sammenlignet med 18 pct. i 1970. Modsat udgør udgifterne til nærings- og nydelsesmidler, beklædning og boligudstyr m.v. en faldende andel af forbruget.

Beskæftigelsen

Den kraftige forøgelse af den økonomiske aktivitet, der indtraf i slutningen af 1950'erne, betød en væsentlig nedgang i arbejdsløsheden. I 1960'erne

Tabel 73. Beskæftigede personer fordelt efter erhverv.

	1000 personer			Procentisk fordeling		
	Nov. 1978	Nov. 1979	Nov. 1980	1978	1979	1980
Landbrug	170	164	158	6,6	6,3	6,1
Gartneri, fiskeri m.v.	38	39	38	1,5	1,5	1,5
Fremstillingsvirksomhed	495	501	477	19,3	19,1	18,5
Bygge- og anlægsvirksomhed	192	193	172	7,5	7,4	6,7
Ialt fremstillingserhverv	895	897	845	34,9	34,3	32,8
Handel	399	399	382	15,6	15,2	14,8
Rest., hotelvirks. og forlystelser	62	62	60	2,4	2,4	2,3
Transportvirksomhed	165	169	170	6,4	6,4	6,6
Finansiering	168	172	177	6,5	6,6	6,9
Privat servicevirksomhed i øvrigt	122	122	119	4,8	4,7	4,6
Offentlige ydelser	735	777	807	28,6	29,7	31,4
Uoplyst	20	18	15	0,8	0,7	0,6
Ialt beskæftigede	2.566	2.616	2.575	100,0	100,0	100,0
heraf mænd	1.483	1.493	1.448	57,8	57,1	56,2
heraf kvinder	1.083	1.123	1.127	42,2	42,9	43,8

lå ledighedsprocenten på ca. 1,7 pct. af samtlige lønmodtagere sammenlignet med knap 5 pct. i gennemsnit af 1950'erne. 1973 var det sidste år, hvor der var så godt som fuld beskæftigelse. Der var således registreret godt 20.000 ledige svarende til godt 1 pct. af samtlige lønmodtagere.

Jævnsides med faldet i produktionen faldt den samlede beskæftigelse med ca. 1 ½ pct. i 1981. Da der samtidig skete en fortsat vækst i arbejdsstyrken, er ledigheden vokset med 60.000 personer til ialt 240.000 ledige i 1981 svarende til 9,2 pct. af den samlede arbejdsstyrke. Det økonomiske Sekretariat anslår, at ledigheden i gns. af 1982 vil udgøre ca. 260.000 personer eller ca. 10 pct. af arbejdsstyrken.

De senest offentliggjorte tal vedrørende beskæftigelsens fordeling på erhverv er vist i *tabel 73.* Det fremgår, at det navnlig er den offentlige sektor, der ekspanderer, hvorimod fremstillingserhvervene er i fortsat tilbagegang. Det økonomiske Råd anslår, at antallet af offentligt ansatte er øget med yderligere 64.000 personer fra 1980 til 1982, hvorimod beskæftigelsen i de private erhverv samtidig skønnes reduceret med 90.000 personer.

De offentlige finanser

Den offentlige sektors samlede indtægter og udgifter fremgår af *tabel 74.*

Tabel 74. Den offentlige sektors indtægter og udgifter, mia. kr.

Indtægter:	1979	1980	1981[1])	1982[2])
Direkte skatter	87,9	99,3	108,7	124,1
Indirekte skatter	65,8	69,7	74,2	82,0
Andre indtægter	3,2	3,0	3,7	3,6
Nettorenter	0,6	1,4	÷ 3,2	÷7,9
Offentlige indtægter, ialt	157,5	173,4	183,4	201,8
Skatter i pct. af bruttonationalprodukt	44,9	45,0	44,6	44,1
Udgifter:				
Indkomstoverførsler	53,3	61,9	73,4	83,5
heraf pensionsydelser, efterløn	25,0	28,9	32,2	36,7
arbejdsløshedsdagpenge, kontanthjælp	12,8	15,3	21,1	24,8
Offentligt forbrug	82,2	94,4	107,8	124,7
Offentlige bruttoinvesteringer	16,6	16,4	17,1	17,5
Subsidier, anlægstilskud m.v.	10,5	12,3	14,5	17,0
Offentlige udgifter, ialt	162,6	185,0	212,8	242,7
Drifts- og anlægsoverskud	÷5,1	÷11,6	÷29,4	÷40,9

[1]) Foreløbige tal. [2]) Budgettal.

Kilde: Det økonomiske Sekretariat, Marts 1982.

Sektoren omfatter staten, amterne, kommunerne samt sociale kasser og fonde, der – selv om de formelt kan være private – udfører opgaver på linie med dem, som varetages af offentlige myndigheder. De offentlige udgifter har været stærkt stigende igennem 70'erne. De væsenligste kræfter bag denne stigning har været dels den almindelige opgang i priser og indkomster og dels forøgelsen i antallet af personer, der direkte eller indirekte modtager indkomst over de offentlige budgetter. Det drejer sig dels om modtagere af indkomstoverførsler, især pensionister, arbejdsløse og fra 1979 efterlønsmodtagere og dels om de direkte offentlige ansatte, der blev omtalt i foregående afsnit.

Det fremhæves ofte i den offentlige debat, at de mange milliarder kr., som det offentlige udbetaler i dagpenge til ledige ligeså godt kunne nyttiggøres gennem direkte offentlige ansættelser i stedet. Men selv med det høje danske understøttelsesniveau for ledige er det på ingen måde gratis at udvide det offentlige personaleforbrug. Et skøn fra Budget-departementet viser, at udgifterne typisk forøges med 50 pct. i forhold til højeste dagpengesats og 125 pct. i forhold til kontanthjælp, når der skabes beskæftigelse til en ledig i den offentlige sektor.

En yderligere overførsel af arbejdskraft til den offentlige sektor vil således kræve højere skatter og afgifter. En sådan udvikling kan ikke forenes med en afdæmpet lønudvikling, der er en vigtig forudsætning for den nødvendige styrkelse af betalingsbalanceerhvervene. En generel forøgelse af det offentlige personale vil således svække mulighederne for en mere konstruktiv og varig løsning af strukturproblemerne i dansk økonomi.

Mens stillingen på de offentlige budgetter endnu i slutningen af 1970'erne var præget af et beskedent og relativt stabilt underskud, er der i begyndelsen af 1980'erne indtrådt en drastisk forværring. Den aftagende økonomiske aktivitet giver sig udslag i svigtende skatteindtægter og samtidig stærkt øgede udgifter til arbejdsløshedsdagpenge, kontanthjælp, efterløn og forskellige erhvervsstøtteordninger. Nok så alvorligt er det, at flere års underskud på de offentlige budgetter begynder at gøre sig gældende. Den voksende gæld betød, at det offentliges rentebalance svingede fra nettoindtægter til nettoudgifter i 1981.

Væksten i underskuddet på de offentlige finanser er navnlig koncentreret om statsbudgettet, selv om der også på det seneste for kommunernes vedkommende har været tale om en vis stigning i underskuddet. I det fremsatte finanslovsforslag for 1983 er der budgetteret med et underskud på statens *drifts-, anlægs- og udlånsbudget (DAU)* på næsten 74 mia. kr. eller 14 pct. af bruttonationalproduktet (BNP).

Det er en stigning på 17,6 mia. kr. i forhold til 1982, hvor underskuddet forventes at blive godt 56 mia. kr. eller 12 pct. af BNP. Af den samlede stigning i DAU-underskuddet på næsten 18 mia. kr. fra 1982 til 1983 andrager alene *renter og kurstab* mere end 15 mia. kr., og disse udgiftsposter er herefter steget fra godt 9 mia. kr. i 1979 til knap 40 mia. kr. i 1983.

Statens bruttokasseunderskud, der foruden underskuddet på drifts-, anlægs- og udlånsbudgettet består af nettokapitaludgifter til bl.a. obligationskøb og afdrag på statsgæld, er på finanslovforslaget for 1983 budgetteret til 125,4 mia. kr. mod 87,2 mia. kr. i 1982 og 65,4 mia. kr. i 1981, dvs. næsten en fordobling i løbet af to år. Bruttokasseunderskuddets indflydelse på pengepolitikken omtales i afsnittet om rente- og kapitalmarkedsforhold.

Udenrigshandel og betalingsbalance

Forringelsen af den danske krones værdi i forhold til dollaren og en række andre valutaer i 1981 medvirkede til en forbedring af den danske konkurrenceevne over for udlandet. Til trods for den internationale økonomiske afmatning steg vareeksporten således mængdemæssigt med 4 ½ pct. i 1981 sammenlignet med 8 pct. året før. Ifølge *tabel 75* beløb værdien af de samlede eksportindtægter incl. FEOGA-udbetalinger sig til knap 117 mia. kr. i 1981 eller 18 pct. mere end året før. Eksportværdien af landbrugsvarer steg knap 15 pct., og den mængdemæssige fremgang var knap 2 pct. mod 3 pct. året før.

Faldet i produktionen og den indenlandske efterspørgsel betød et mængdemæssigt fald i vareimporten på 2 ½ pct. fra 1980 til 1981. Værdimæssigt steg importen dog 14 ½ pct. til knap 125 mia. kr. i 1981. Energiimporten steg værdimæssigt 23 pct., mens importen af råvarer og halvfabrikata til byggeri og industri iøvrigt kun steg 7 ½ pct., navnlig på grund af det kraftige fald i investeringerne i 1981. Importværdien af varer til direkte anvendelse i landbruget incl. maskiner steg fra 6,5 mia. kr. 1980 til 8,4 mia. kr. i 1981. Underskuddet på handelsbalancen blev dermed på 8 mia. kr. i 1981 mod 9,7 mia. kr. i 1980. Landbruget forøgede samtidig nettoeksportværdien med knap 2,3 mia. kr. til ialt 23,9 mia. kr. i 1981.

Vareeksport og -import er de vigtigste poster på *betalingsbalancen,* som er vist i *tabel 76.* Når udgifterne til vareimporten her er noget mindre end anført i tabel 75 vedrørende Danmarks udenrigshandel, skyldes det, at udgifterne til transport af importvarerne til dansk havn i tabel 76 er anført under posten søtransport. Modsat er eksportindtjeningen exclusive FEOGA-udbetalinger, der opgøres som en særskilt post i betalingsbalanceopgørelsen. Indtægterne fra FEOGA var i 1981 på 4,7 mia. kr. og med fradrag af det danske bidrag til EF på knap 3 mia. kr., blev nettoindtægten 1,7 mia. kr. Nedgangen i forhold til året før skyldes, at en større andel af provenuet

Tabel 75. Landbrugets betydning i Danmarks udenrigshandel, mill. kr.

Eksporten:	1977	1978	1979	1980	1981*
Landbrugsvarer (jfr. tabel 63)	19.429	22.479	24.424	28.105	32.234
Anden eksport	44.706	46.490	57.008	71.061	84.489
Samlet eksport	64.135	68.969	81.432	99.166	116.723
Landbr.eksp. i pct. af total	30	33	30	28	28
Import:					
Korn	722	543	560	623	909
Foderstoffer	2.308	2.113	2.506	3.146	4.301
Gødningsstoffer	902	889	1.187	1.398	1.718
Maskiner og traktorer	855	844	1.139	554	440
Flydende brændstof	268	260	359	536	727
Andre varer	192	219	226	256	271
Ialt landbrug	5.247	4.868	5.977	6.513	8.366
Råv. og halvfabrikata					
til byggeri	5.590	5.940	6.881	7.308	7.350
til industri iøvrigt	22.250	22.942	28.476	31.432	34.287
Maskiner og instrumenter	12.955	13.851	14.789	16.575	18.688
Ialt byerhverv	40.795	42.733	50.146	55.315	60.325
Brændstof excl. landbrug	12.912	12.162	18.421	23.500	28.803
Biler o.a. transportmidler	6.347	6.128	5.765	4.166	5.722
Færdige forbrugsvarer	10.616	10.467	12.351	14.003	15.016
Næringsmidler	3.720	3.820	4.449	5.398	6.444
Anden import ialt	33.595	32.577	40.986	47.067	55.985
Samlet import	79.637	80.178	97.109	108.895	124.676
Eksport ÷ import	÷15.502	÷11.209	÷15.677	÷9.729	÷7.953

fra landbrugseksporten i 1981 blev hjemtaget over markedspriserne og en tilsvarende mindre del via udbetalinger fra FEOGA. Det samlede underskud på betalingsbalancens løbende poster blev 12,8 mia. kr. i 1981 mod 12,5 mia. kr. året før. Ved sammenligning med 1980 må der imidlertid tages

Tabel 76. Betalingsbalancens løbende poster, mill. kr.

	1980			1981*		
	Indtægt	Udgift	Netto-indtægt	Indtægt	Udgift	Netto-indtægt
Vareimport og -eksport (f.o.b.)	96.095	105.970[1])	÷ 9.875	115.110	121.280	÷ 6.170
FEOGA-udbetalinger og bidrag til EF	5.145	2.735	2.410	4.685	2.955	1.730
Søtransport	14.800	12.750	2.050	19.650	16.510	3.140
Rejser	7.530	8.785	÷ 1.255	8.950	9.165	÷ 215
Renter, aktieudbytte o.l.	5.520	15.495	÷ 9.975	8.460	22.560	÷ 14.100
Øvrige varer og tjenester m.v.	13.945	9.845	4.100	13.905	11.080	2.825
Ialt løbende poster	143.035	156.380	÷ 12.545	170.760	183.550	÷ 12.790
Ændringer på kapitalposterne:						
Nedgang i valutabeholdning			2.025			5.391
Nettolåntagning i udlandet:						
Offentlig			9.536			8.291
Privat			4.716			1.333
Andre lån samt fejl og mangler			÷ 3.732			÷ 2.225
Ialt			÷ 12.545			÷ 12.790

[1]) Incl. virkningen af administrative omlægninger af importen (senere fortoldning). Uden disse omlægninger ville importen have været ca. 800 mill. større.

hensyn til, at der i dette år blev gennemført en administrativ omlægning af toldbehandlingen, som medførte senere registrering af importen og dermed en reduktion af underskuddet på 0,8 mia. kr., således at der reelt var tale om en forbedring af betalingsbalancen på 0,5 mia. kr. i 1981.

Nettorenteudgifterne steg i 1981 med 4,1 mia. kr. til godt 14 mia. kr. Det er bemærkelsesværdigt, at Danmark uden renteudgifterne ville have haft overskud på betalingsbalancen i 1981. Men det er regningen for tidligere års overforbrug i form af 18 års konstante betalingsbalanceunderskud med dertil hørende vækst i gældsætningen til udlandet. I 1982 forventes et betalingsbalanceunderskud på omkring 18 mia. kr.

Finansieringen af betalingsbalanceunderskuddet i 1981 blev – jfr. tabel 76 nederst – tilvejebragt ved en offentlig kapitalimport på 8,3 mia. kr. samt en nedgang i valutareserverne på 5,4 mia. kr., hvorimod det private erhvervsliv m.v. nedbragte sin udlandsgæld med 0,9 mia. kr.

Danmarks nettogæld over for udlandet androg ved udgangen af 1981 117 mia. kr., der fremkom som forskellen mellem en bruttogæld på 219,5 mia.

kr. og et samlet tilgodehavende på 102,5 mia. kr. Nettogælden fordelte sig med 77,5 mia. kr. på den offentlige sektor, 63 mia. på den private sektor, mens pengeinstitutterne og Nationalbanken tilsammen havde et nettotilgodehavende på 23,5 mia. kr. Nettogælden udgjorde i 1981 knap 29 pct. af bruttonationalproduktet mod 23 pct. i 1979.

Rente- og kapitalmarkedsforhold

Inflationsbekæmpelsen var fortsat et vigtigt mål i mange landes økonomiske politik i 1981. Denne blev specielt i USA søgt gennemført ved en stram styring af pengemængden, der indirekte førte til en meget høj dollarrente, jfr. *tabel 77.* Den høje rente fik kapitalen til at strømme til USA, hvilket betød en væsentlig styrkelse af dollarkursen i 1980 og 1981. USA's højrentepolitik tvang samtidig andre lande til renteforhøjelser. Denne udvikling medførte, at finanslån optaget i specielt dollar og schweizerfranc blev meget dyre i 1981 på grund af de store kurstab på omkring 20 pct.

I den forløbne del af 1982 er der dog sket et fald i det udenlandske renteniveau. Mest markant er det kommet til udtryk i renten på schweizerfranc, som fra slutningen af februar og frem til midten af september 1982 faldt fra godt 10 pct. p.a. til godt 5 pct. p.a.

Faldet i det internationale renteniveau har ikke smittet af på de danske rentesatser, som tværtimod har været stigende i 1982. Fra årets begyndelse frem til midten af september er obligationsrenten steget ca. 2 pct.-point. Den effektive rente af en 20-årig 10 pct. realkreditobligation andrager herefter godt 22 pct. p.a., mens renten af 10-årig, 10 pct.'s statsobligation ligger omkring 23 pct. p.a. Pengeinstitutternes udlånsrentesatser viser også en stigende tendens og lå i april 1982 ca. 1 pct.-point over 1981-niveauet.

Tabel 77. Udviklingen i euro-rentesatser og valutakurser.

	6 mdr. eurorente-sats, gns. af året, pct. p.a.[1])				Pct. ændring i valutakurser fra begyndelsen til slutningen af året overfor danske kroner			
	$	DM	Sfr.	Hfl.	$	DM	Sfr.	Hfl.
1974	11,1	9,5	10,5	10,5	÷ 6,8	0,7	14,0	2,6
1975	7,9	5,4	5,2	6,1	6,3	÷0,5	5,5	0,7
1976	6,2	4,6	2,4	7,2	÷ 5,1	4,4	2,1	2,6
1977	6,7	4,3	3,0	5,5	1,9	12,9	20,2	8,8
1978	9,1	3,6	1,2	6,7	÷11,7	1,0	9,3	0,8
1979	12,2	6,6	2,4	9,2	2,3	11,0	7,2	8,9
1980	14,2	9,2	6,1	10,8	12,6	÷1,0	1,1	0,8
1981	16,7	11,8	9,2	11,8	21,0	5,6	19,0	4,8
1. halvår 1982 ..	15,4	9,6	7,1	9,5				

[1]) Excl. marginal, garantiprovision og stiftelsesprovision på 3–4 pct. p.a.

Tabel 78. Effektiv rente af langfristede obligationer i nogle lande, pct. p.a.

	1970-74	1976	1977	1978	1979	1980	1981	jan.-april 1982
USA	6,2	6,8	7,0	7,9	8,7	10,8	12,9	13,3
Japan	7,2	8,2	7,4	7,3	7,3	8,4	8,2	8,0
Vesttyskland	8,8	7,8	6,2	5,7	7,4	8,5	10,4	9,5
England	10,5	14,4	12,7	12,5	13,0	13,8	14,7	14,5
Frankrig	9,0	10,4	11,0	10,5	10,6	14,0	16,7	16,9
Holland	8,1	9,0	7,9	7,7	8,8	10,2	11,6	10,7
Italien	7,6	12,7	14,7	13,1	13,0	15,3	19,4	20,4
Sverige	7,4	9,3	9,7	10,1	10,5	11,7	13,5	12,8
Norge	6,4	7,3	7,3	8,5	8,4	10,2	12,1	13,2
Danmark	12,3	14,9	16,2	17,5	17,4	19,1	19,3	20,4

I *tabel 78* er vist den effektive obligationsrente i en række lande. Det ses, at i hele perioden har renteniveauet ligget klart højere i Danmark end i andre lande. Forskellen er særlig stor sammenlignet med nogle af vore vigtigste konkurrenter som Holland og Vesttyskland. I forhold til disse to lande er den danske overrente endda forøget fra 3-4 pct. i begyndelsen af 1970'erne til nu 8-9 pct.

Hidtil har man kunnet hævde, at udenlandske faktorer har øvet en kraftig indflydelse på det danske renteniveau. Men nu må det erkendes, at den danske obligationsrente i stadig højere grad afhænger af interne danske forhold. Her tænkes navnlig på, at realkreditobligationerne bliver udsat for en hård konkurrence fra et stadig større udbud af statsobligationer, som stiger i takt med statens bruttokasseunderskud.

Den samlede nettoudstedelse af obligationer (dvs. bruttoudstedelse afdrag og indfrielse af gamle lån) opgjort til kursværdi beløb sig til 42,1 mia. kr. i 1981 mod 33,6 mia. kr. året før, jfr. *tabel 79*. Mens statspapirernes andel indtil midten af 1970'erne var uden praktisk betydning, var deres andel af den samlede nettotilgang vokset til godt 50 pct. i 1980 og knap 70 pct. i 1981. Nettotilgangen af realkreditobligationer faldt fra knap 17 mia. kr. i 1980 til 11,5 mia. kr. i 1981, hvilket skyldes tilbageslaget i byggeaktiviteten. Nettotilgangen af øvrige obligationer udgjorde ca. 1,7 mia. kr. i 1981, mens der året før var en begrænset nettoafgang. Omsvinget skyldes især en nettotilgang af skibskreditobligationer på 1,5 mia. kr.

Nederst i tabellen er vist obligationstilgangens fordeling på aftagere. En væsentlig del af obligationerne blev aftaget af erhvervsvirksomheder, private m.v., som forøgede deres obligationskøb fra 8 3/4 mia. kr. i 1980 til 15 mia. kr. i 1981. Disse aftageres større køb må desværre ses i sammenhæng med den yderligere omlægning fra aktive erhvervsinvesteringer til passive investeringer, som er sket i 1981. Pensionskasser og forsikringsselskaber

Tabel 79. Nettoudstedelse og opkøb af børsnoterede obligationer til kursværdi, mill. kr.

	1977	1978	1979	1980	1981	1. halvår 1982	
Realkreditobligationer	16.960	18.773	21.097	17.113	11.470	3.197	
Statsobligationer	9.634	14.027	11.133	16.878	28.996	21.841	
Øvrige børsnot. obligationer	1.854	1.372	384	÷393	1.673	2.020	
Ialt nettoudstedelse	28.448	34.062	32.614	33.598	42.139	27.058	
Heraf købt af:							
Nationalbanken	÷1.679	÷1.074	24	985	388	202	
Banker og sparekasser	5.209	1.178	1.018	5.903	4.914	153	
Postgiroen og hypotekbanken	1.522	83	÷592	85	÷247		
De sociale pensionsfond	3.862	4.752	4.589	5.514	6.745	6.825	
ATP og Lønmodt. Dyrtidsfond	1.732	4.766	5.296	3.678	2.806		
Forsikringsselskaber og pensionskasser	6.506	7.682	8.300	9.566	12.681		
Erhvervsvirks. og private m.v.	9.960	14.305	10.885	8.728	15.050	19.878	
Udlandet	1.336	2.370	3.094	÷861	÷198		

Kilde: Danmarks Nationalbank.

forøgede deres obligationskøb til 12,7 mia. kr. eller med godt 3 mia. kr. i forhold til 1980. Den sociale pensionsfond, ATP-fonden og Lønmodtagernes Dyrtidsfond aftog omtrent uændret obligationer for 9,5 mia. kr. i 1981.

Ved vurderingen af statsfinansernes påvirkning af rente- og likviditetsforhold er det især det statslige bruttofinansieringsbehov, der har betydning. Udover nettosalget af statsobligationer på 29 mia. kr. har refinansieringen af gammel statsgæld andraget 22 mia. kr., svarende til en samlet bruttotilgang af statspapirer på 51 mia. kr. i 1981. For at mindske statens bruttofinansieringsbehov blev der i 1979 introduceret 10 og 12-årige statsobligationsserier og i 1980 åbnedes en 20-årig. Alt i alt er det også lykkedes at forlænge statspapirernes restløbetid fra knap 2 år ultimo 1978 til 4 år ved udgangen af 1981. Statens bruttokasseunderskud forventes at andrage 87 mia. kr. i 1982 og omkring 125 mia. kr. i 1983. Omkring 80 pct. af bruttokasseunderskuddet finansieres normalt ved salg af indenlandske statsobligationer, hvilket betyder en bruttotilgang af statsobligationer i 1983 på ca. 100 mia. kr., svarende til nominelt 140 mia. kr. Dvs., at Nationalbanken skal sælge for 500 mill. kr. statsobligationer pr. børsdag året igennem. Det massive udbud vil selvsagt presse renten yderligere i vejret til skade for de private erhversinvesteringer.

Landbrugets finansieringsforhold

Kapitalbehovet i forbindelse med landbrugsproduktionen er ret stort såvel i forhold til den årlige omsætning som i forhold til indsatsen af arbejdskraft. Hovedparten af alle bedrifter er i enkeltmandseje og drives af ejeren selv. Det medfører et stort behov for fremmedkapital til finansiering af ejendomskøb og investeringer i produktionsapparatets udbygning. Sammenlignet med andre erhverv forstærkes kapitalbehovet af, at der foruden et velfungerende produktionsapparat også skal finansieres en betydelig jordværdi.

I sidste halvdel af 1970'erne blev kapitalkravet yderligere forøget ved, at inflationsforventninger tillagde jorden en værdi som oversteg afkastet ved normal landbrugsmæssig udnyttelse. Hertil kom virkningen af ugunstige vejrforhold, og endelig som en meget afgørende faktor den kraftige stigning i finansieringsrenten, der har betydet en mærkbar forringelse i landbrugets nettoindtægt. Men i de fleste tilfælde var det muligt at fremskaffe den nødvendige kapital i pengeinstitutter og realkreditinstitutter til finansiering af ejendomskøb, investeringer samt udligning af opståede likviditetsbehov. I løbet af 1978-79 stagnerede ejendomspriserne imidlertid, og dermed blev der lagt en dæmper på landbrugets lånemuligheder. En efterfølgende generel forringelse i landbrugets produktionsøkonomi tillige med et fortsat fald i ejendomspriserne medførte alvorlige soliditets- og likviditetsproblemer hos mange landmænd. Selv om de bedrede prisrelationer i 1981-82 tillige med de gennemførte kriseordninger i første omgang har lettet den økonomiske situation for en del landmænd, er der stadigvæk mange landmænd, som befinder sig i en akut tvangssituation på grund af alt for store rentebyrder.

I *tabel 80* er givet en oversigt over udviklingen i landbrugskapitalens handelsværdi og i fremmedkapitalen siden 1970-74. Danmarks Statistiks tal går kun frem til 1972. Herefter er de ajourført på grundlag af Jordbrugsøkonomisk Institut's årlige opgørelse over formue- og gældsforholdene for regnskabsførende bedrifter. I landbrugskapitalens handelsværdi indgår

Tabel 80. Landbrugets handelsværdi og gæld, mia. kr. (nominel værdi) pr. 1. juli. (I, IV)

	1970-74	1976	1977	1978	1979	1980	1981*
Landbrugskapitalens handelsværdi	65,8	109,6	130,4	164,9	186,6	187,1	174,0
Samlet gæld incl. forpagtningsværdi	28,8	42,2	48,5	58,8	67,4	77,7	83,0
Gæld i pct. af handelsværdi	44	39	37	36	36	42	48

værdien af tilforpagtet ejendom, som ligeledes er medtaget under gælden for at nå frem til et afbalanceret udtryk for fremmedkapitalens andel.

Det fremgår af tabel 80, at *gældsprocenten* – udtrykt som forholdet mellem landbrugets samlede fremmedkapital og landbrugskapitalens handelsværdi – var aftagende op igennem 1970'erne. Den vigtigste årsag hertil var priserne på landbrugsejendomme, som steg med godt 20 pct. om året fra 1972 til 1978. Men med de faldende ejendomspriser siden begyndelsen af 1979 samtidig med en fortsat gældsstiftelse er gældsbelastningen steget fra 36 pct. i 1979 til 48 pct. i sommeren 1981. Den anslås at være forøget yderligere til godt 50 pct. ved udgangen af 1981, svarende til niveauet i 1969, hvor gældsprocenten var oppe på 51.

Gældsprocenten stiger med stigende bedriftsstørrelse, således udgjorde den i 1981 26 pct. af kontantværdien i de små bedrifter (5-10 ha) mod 65 pct. i bedrifterne på over 100 ha. Gælden er samtidig særlig tyngende for mange nyetablerede landmænd. Ifølge Jordbrugsøkonomisk Instituts regnskabstal havde landmænd under 35 år en gældsprocent på 70 sammenlignet med 20 for landmænd over 64 år.

Landbrugskapitalens handelsværdi på 174 mia. kr. i 1981 (ca. 1.500.000 kr. pr. bedrift) består skønsmæssigt af 140 mia. kr. fast ejendom, 17 mia. kr. beholdnings- og besætningsværdi og 17 mia. kr. maskiner og inventar. Der er tale om forsigtige handelsværdier for jord og bygninger, besætninger m.v., mens maskine- og inventarværdi er ansat som den driftsmæssige regnskabssaldo efter genanskaffelsespricippet.

Tabel 81 viser, at landbrugets bruttogældsstiftelse i 1981 udgjorde 9,1

Tabel 81. Landbrugets bruttogældsstiftelse, mill. kr. (IV)

	1970-74	1977	1978	1979	1980	1981*
Kreditforeninger	1.780	3.880	5.140	5.890	5.220	3.100[1])
DLR incl. K-lån	710	1.410	1.990	2.270	1.720	1.810
Kont. og obligationslån ialt	2.490	5.290	7.130	8.160	6.940	4.910
Bank og sparekasse	1.280	3.200	3.250	4.460	4.070	2.610
heraf finanslån		(1.300)	1.270	2.130	790	150
Statslån	110	150	260	210	200	
Privat realkredit	370	380	710	170	400	1.570
Løs gæld	660	1.550	2.110	1.650	940	
Ialt bruttogældsstiftelse .	4.910	10.570	13.460	14.650	12.550	9.090
÷ afdrag	2.150	3.730	4.340	4.780	5.010	5.340
Nettogældsstiftelse	2.760	6.840	9.120	9.870	7.540	3.750

[1]) Heraf 380 mill. kr. i henstandslån.

mia. kr. mod 12,5 mia. kr. året før. Efter at der i årets løb er foretaget afdrag og indfrielser på ca. 5,3 mia. kr., kan landbrugets nettogældsstiftelse beregnes til 3 ¾ mia. kr. i 1981 mod 7 ½ mia. kr. året før og næsten 10 mia. kr. i 1979.

Kontantværdien af landbrugets nyoptagne obligationslån udgjorde ifølge *tabel 82* ca. 2 ¾ mia. kr. i 1981, dvs. næsten en halvering i forhold til året før. Omkring 1,1 mia. kr. eller 40 pct. blev anvendt til byggeri, 27 pct. til ejerskiftefinansiering, mens den sidste tredjedel blev anvendt til andre formål, der bl.a. omfatter refinansiering af højt forrentet løs gæld. For et par år siden androg dette formål kun ⅙ af det samlede udlån. Fra 1. kvartal 1981 til 1. kvartal 1982 er landbrugets låneoptagelse reduceret med yderligere 30 pct. Det er navnlig byggelångivningen, der er reduceret til et minimum. Af de nyoptagne obligationslån i 1981 blev 79 pct. udstedt som kontantlån. Knap ¾ af lånene forrentes med 12 pct. p.a., og 93 pct. af lånene har en løbetid mellem 25 og 30 år.

Den omtrent uændrede obligationsgæld fra ultimo 1980 til ultimo 1981 skyldes dels den mindre låntagning i 1981, dels en vis gældsnedskrivning i forbindelse med de mange tvangsauktioner i 1981, og dels muligheden for refinansiering af foretagne besætningsinvesteringer i perioden 1/1 1977 – 31/12 1980. Af K-lånerammen for 1981 på 1,6 mia. kr. blev det i forbindelse med kriselovene vedtaget at bruge 1,3 mia. kr. til dette formål. Heraf var 940 mill. kr. udlånt ved udgangen af 1981, og lånene er i de fleste tilfælde anvendt til indfrielse af andre højt forrentede obligationslån. K-lån til finansiering af landbrugets bygningsinvesteringer udgjorde ca. 370 mill. kr. i 1981 mod 570 mill. kr. året før.

I 1982 udgør jordbrugets K-låneramme ca. 1.250 mill. kr., hvoraf de 224 mill. kr. er overskydende midler overført fra refinansieringsordningen af besætningsudvidelser. Renten på nyoptagne K-lån fastsættes for et halvt år

Tabel 82. Anvendelse af de nyoptagne obligationslån, mill. kr. og pct. (I, IV)

	Kontantværdi, mill. kr.				Pct.			
	Byggeri	Ejerskiftelån	Andre formål	Ialt	Byggeri	Ejerskiftelån	Andre formål	Ialt
1976	2.200	680	1.120	4.000	55	17	28	100
1977	2.690	970	750	4.410	61	22	17	100
1978	3.540	1.770	1.010	6.320	56	28	16	100
1979	4.300	1.340	1.080	6.720	64	20	16	100
1980	2.620	990	1.340	4.950	53	20	27	100
1981	1.110	760	900	2.770	40	27	33	100
1. kvartal 1982	140	180	210	530	26	34	40	100

ad gangen, og frem til udgangen af 1982 er den nominelle rente på K-lån fastsat til 12,5 pct. p.a. svarende til en effektiv rente på ca. 13,7 pct. p.a. Siden K-låneordningens etablering i 1978 er renten løbende forhøjet i takt med det generelt stigende internationale renteniveau. Løbetiden er ca. 10 år med en afdragsprofil svarende til et 30-årigt DLR-serielån. Efter 10 år vil der finde en automatisk refinansiering sted af restgælden.

Derudover har kreditforeningerne i 1981 udlånt 380 mill. kr. i henstandslån til kriseramte landmænd. Formålet med ordningen er, at kreditforeningerne som led i en gældssaneringsordning ekstraordinært yder henstand med betaling af beløb svarende til maksimalt 2 terminsydelser. Henstanden ydes i form af et 16 årigt annuitetslån til 6 pct. p.a. med en fast halvårlig ydelse på 5 pct. af hovedstolen. Det første halvår er rente- og afdragsfrit. Under ordningen vil der ialt blive ydet lån på ca. 660 mill. kr. af de tre landbrugsfinansierende kreditforeningers reserver.

Det stigende renteniveau i udlandet i 1981 kombineret med store kurstab samt en faldende investeringsaktivitet i landbruget er årsagen til, at landbrugets optagelse af finanslån i udlandet via banker og sparekasser er faldet fra 2,1 mia. kr. i 1979 til 150 mill. kr. i 1981 og til kun 48 mill. kr. i 1. halvår 1982. Bruttotilgangen af indenlandske bank- og sparekasselån udgjorde ca. 2,5 mia. kr. i 1981 mod 3,3 mia. kr. året før. Det var navnlig oprettelsen af nye kassekreditter og byggelån, der faldt betydeligt i 1981, hvorimod prioritetslån og andre udlån viste en stigning i 1981. Denne udvikling må ses i sammenhæng med gældssaneringsloven. Den giver kriseramte landmænd mulighed for at få gennemført en gældssanering, så bedriften kan videreføres på et realistisk økonomisk grundlag. Gældssaneringslånene formidles via pengeinstitutterne. Staten dækker 80 pct. af pengeinstitutternes tab, såfremt lånet ikke kan indfries. Lånene er 13-årige med en afdragsfri periode på 3 år, hvorefter de afdrages efter annuitetsprincippet.

Landbrugets samlede tinglyste restgæld var ved udgangen af 1981 på ca. 83 mia. kr., hvilket er over en tredobling i forhold til 1970-74, jfr. *tabel 83.*

Realkreditinstitutternes andel af den samlede gæld var godt 64 pct. ultimo 1981. Andelen har været stigende op igennem 1970'erne, hvilket blandt andet skyldes, at det i kraft af stigende ejendomspriser har været muligt løbende at omlægge kortfristet løs gæld til langfristede lån i realkreditinstitutterne. Størsteparten af realkreditlånene er siden 1975 optaget som kontantlån, der er lån, hvor kurstabet for låntager er konverteret til rente. Amortisationskontoen viser størrelsen af dette kurstab.

Pengeinstitutterners andel af landbrugsfinansieringen udgjorde 15 ½ pct. ved udgangen af 1981. Andelen har været svagt stigende i de senere år.

Tabel 83. Landbrugets gæld, ultimo, mill. kr. (IV)

	1970-74	1977	1978	1979	1980	1981*
Kreditforeninger	12.260	28.100	34.870	42.760	48.520	49.060
DLR incl. K-lån	2.370	7.880	10.260	12.790	14.510	14.850
Ialt obligationsrestgæld ..	14.630	35.980	45.130	55.550	63.030	63.910
÷ amortisationskonti (kontantlån)	-	3.160	6.300	9.820	12.280	10.680
Tinglyst restgæld	14.630	32.820	38.830	45.730	50.750	53.230
Bank og sparekasse	5.430	7.870	8.680	10.460	12.320	12.860
heraf finanslån		(1.800)	2.320	3.620	3.850	3.800
Statslån	1.140	1.550	1.760	1.920	2.040	2.170
Privat realkredit	2.480	2.380	2.790	2.610	2.680	2.900
Løs gæld	4.900	8.160	9.840	11.050	11.520	11.900
heraf grovvaregæld ...	1.680	2.700	3.300	3.700	4.150	3.530
Ialt gæld ultimo	25.580	52.780	61.900	71.770	79.310	83.060

Statens andel af udlån til landbruget udgør 2 ½ pct., og hovedparten af lånene er kurstabslån ydet i forbindelse med yngre landmænds etablering. Den private realkredit incl. aftægtsforpligtelser udgør 3 ½ pct., og endelig udgør den løse gæld 14 ½ pct. Denne andel har været ret stabil i de senere år, og må ses på baggrund af en løbende omlægning af den løse gæld til andre finansieringskilder. Den løse gæld i 1981 kan skønsmæssigt fordeles med 3,5 mia. kr. på foderstof- og gødningsgæld, 0,8 mia. kr. på maskingæld, 1,9 mia. kr. på momskredit, 233 mill. kr. på kontraktgrise og 5,5 mia. kr. på anden løs gæld, herunder skatterestancer, private personlige lån m.v. Grovvaregælden anslås medio 1982 at være steget til ca. 4,1 mia. kr.

Tabel 84. Effektiv rente på landbrugets nyoptagne lån, pct. p.a. (IV)

	1970-74	1977	1978	1979	1980	1981	1. halvår 1982
Kreditforeninger[1])	13,64	17,67	18,27	18,34	20,02	19,80	
DLR[1])	14,64	18,30	19,19	19,19	20,72	20,83	
Ialt landbr. obligationslån[1]) ...	13,92	17,84	18,50	18,54	20,17	19,97	21,4
Pengeinstitutter:							Jan.-maj 1982
Kassekredit[2])	12,8	15,2	14,1	14,7	18,5	17,7	18,5
Byggelån[2])	-	15,7	14,9	15,6	19,4	18,7	19,5
5-årigt erhvervslån[2])	-	16,9	15,0	15,9	19,6	19,0	19,9

[1]) Incl. administrationsbidrag og reservefondsindskud.

[2]) Incl. løbende provision, excl. stiftelsesprovision.

Tabel 85. Nettorenteudgifter i pct. af landbrugets bruttooverskud. (IV)

	1970–74	1976	1977	1978	1979	1980	1981*
Bruttooverskud, mill. kr.[1])	5.869	7.725	9.744	10.721	9.623	9.760	11.883
Nettorenteudgifter, mill. kr. ...	1.687	2.716	3.383	4.319	5.539	6.871	7.600
Do. i pct.	29	35	35	40	58	70	64

[1]) Incl. finansieringstilskud.

Landbrugets indenlandske lånevilkår er vist i *tabel 84.* Renten på landbrugets nyoptagne obligationslån lå i såvel 1980 som i 1981 på ca. 20 pct. p.a. sammenlignet med knap 14 pct. p.a. i begyndelsen af 1970'erne. I den forløbne del af 1982 har obligationsrenten sat nye rekorder. Fra årets begyndelse og frem til midten af september er obligationsrenten steget ca. 2 pct.-point. Den effektive debitorrente af et 30-årigt realkreditlån androg på dette tidspunkt godt 22 pct. p.a. Rentestigningen på det danske obligationsmarked er sket samtidig med, at det internationale renteniveau har været faldende.

Selv om diskontoen har været uændret 11 pct. siden efteråret 1980, er pengeinstitutternes udlånsrentesatser i den mellemliggende periode gradvist forhøjet med 1-2 pct.-point. Hver pct.-point betyder en stigning i landbrugets årlige rentebetalinger til pengeinstitutterne på ca. 100 mill. kr.

En beregning af landbrugets årlige nettorenteudgifter er vist i *tabel 85.* Beregningerne er foretaget på grundlag af regnskabsstatistikken. Det fremgår, at landbrugets samlede nettorenteudgifter udgjorde 7,6 mia. kr. i 1981 sammenlignet med 1,7 mia. kr. i 1970-74. Der er altså sket en firefemdobling af renteudgifterne siden 1970-74. Sættes disse tal i forhold til landbrugets bruttooverskud, også benævnt indtægt af gældfri ejendom, blev 64 pct. af bruttooverskuddet i 1981 anvendt til rentebetalinger mod 29 pct. i 1970-74.

Landmænd i aldersgrupperne 35–44 år og 45–54 år anvendte i 1980-81 93 pct. henholdsvis 71 pct. af bruttooverskuddet til betaling af nettorenter. For landmænd under 35 år rakte bruttooverskuddet kun til betaling af 4/5 af nettorenteudgifterne.

Landbrugets terminsydelser, dvs. summen af nettorenter og afdrag, udgør nu omkring 13 mia. kr. om året, hvilket svarer til over 80 pct. af bruttofaktorindkomsten. En væsentlig del af landbrugets bruttogældsstiftelse sker i forbindelse med maskin- og bygningsinvesteringer og ved ejendomsomsætningen, der behandles i de følgende kapitler.

Landbrugets investeringer

Danmarks Statistik opgør landbrugets investeringer på grundlag af regnskabsmateriale fra landbo- og husmandsforeningernes landskontorer for driftsøkonomi. Fra og med 1978/79 er investeringerne opgjort på baggrund af såvel kalenderårs- som driftsårsregnskaber, modsat tidligere år hvor kun driftsårsregnskaber indgik i opgørelsen. For 1980/81 er opgørelsen baseret på 22.300 regnskaber for kalenderåret 1980 og 12.900 regnskaber for driftsåret 1980/81. De to forudgående år var fordelingen modsat med dobbelt så mange driftsårs- som kalenderårsregnskaber.

Udviklingen i landbrugets driftsmæssige investeringer, bortset fra besætninger og lagre, oppgjort på kalenderårsbasis er vist i *tabel 87.* Tallene er beregnet som et simpelt gennemsnit af to på hinanden følgende driftsår. De foreløbige tal for 1981 er skønnet med baggrund i oplysninger om fuldført avlsbyggeri i 1981 og realkreditinstitutternes nyudlån til landbrugsbyggeri. Bygningsinvesteringer omfatter alene nybygning og forbedring af avlsbygninger, idet investeringer i stuehuse af Danmarks Statistik betragtes som boligbyggeri.

Efter en stagnerende investeringsaktivitet i slutningen af 1960'erne skete der et opsving i begyndelsen af 1970'erne, således at der omkring Danmarks indtræden i EF igen var positive nettoinvesteringer i modsætning til den forudgående periode, hvor der skete en vis nedslidning, navnlig af bygningskapaciteten. Investeringsaktiviteten kulminerede i 1979 med samlede bruttoinvesteringer i bygninger, maskiner og grundforbedringer på 6,3 mia. kr. Den katastrofale udvikling i landbrugets økonomi har herefter halveret investeringsaktiviteten.

Nederst i tabel 87 er anført indeks for investeringernes mængdemæssige omfang. Beregningerne er gennemført ved at korrigere værditallene med

Tabel 87. Landbrugets investeringer.

Mill. kr.:	1970-74	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981*
Avlsbygninger	761	1.355	1.649	2.019	2.569	3.268	2.667	1.100
Maskiner m.v. ialt	1.118	1.879	2.200	2.362	2.768	2.929	2.356	2.300
Grundforbedringer ...	64	85	153	198	160	129	113	100
Ialt	1.943	3.319	4.002	4.579	5.497	6.326	5.136	3.500
Mængdeindeks, 1970-74 = 100:								
Avlsbygninger	100	130	148	165	197	234	170	62
Maskiner m.v., ialt ...	100	115	126	125	133	130	94	84
Ialt	100	119	133	139	156	168	123	74

Tabel 88. Landbrugets investeringer i bygninger og maskiner fordelt efter bedriftsstørrelser i 1980–81, mill. kr.

	Under 10 ha	10–20 ha	20–30 ha	30–50 ha	50–100 ha	100 ha og derov.	Ialt 1980–81	Ialt 1979–80
Avlsbygninger ialt	262	289	340	461	360	96	1.808	3.525
heraf kvægstalde	42	71	94	134	95	13	449	1.070
heraf svinestalde	128	131	155	179	135	29	756	1.610
Maskiner m.v., ialt	213	284	322	468	397	184	1.868	2.843
heraf mejetærskere ...	8	18	31	61	60	46	223	336
heraf traktorer	71	90	88	126	105	60	541	801
Ialt investeringer	476	572	661	929	757	281	3.676	6.368

Anmærkning: Afrundinger kan bevirke, at summen at de enkelte tal i tabellen kan afvige fra totalerne.

de prisændringer, der i periodens løb er sket på byggearbejder, maskiner osv. Det fremgår, at det mængdemæssige omfang af nyanskaffelserne i 1979 var 68 pct. større end i første halvdel af 1970'erne, og at stigningen var størst for byggeriets vedkommende. Omslaget i investeringsaktiviteten i 1979 førte i 1980 til et fald på 27 pct. og i 1981 er investeringerne yderligere faldet med 40 pct. Avlsbyggeriet er i 1981 reduceret til kun ¼ af niveauet i 1979, mens maskininvesteringerne gennem de to år er faldet med ⅓.

Investeringsudviklingen op igennem 1970'erne medførte en betydelig genopretning og udbygning af bygningskapaciteten, mens der i 1981 var tale om betydelige negative nettoinvesteringer. Investeringsudgifterne i 1970'erne til avlsbygninger skal ses på baggrund af investeringsefterslæbet fra 1960'erne, udviklingen i husdyrproduktionens størrelse samt det basisinvesteringsbehov, som selv ved uændret husdyrproduktion vil være betydeligt til erstatning af nedslidte anlæg, og anlæg som glider ud i takt med udviklingen i bedrifts- og besætningsstruktur. Med hensyn til maskininvesteringerne er mekaniseringen af markbruget nu så fremskreden, at der her stort set er tale om reinvesteringer, hvorimod der fortsat er behov for udvidelser med hensyn til staldmekanisering, kornopbevaring, vandingsanlæg, halmfyr m.v.

I *tabel 88* er vist investeringernes fordeling på bedriftsstørrelse i 1980-81. Godt 43 pct. af investeringerne er foretaget på bedrifter med 20-50 ha, der udgør ca. en tredjedel af det samlede antal bedrifter. De samlede investeringer udgjorde 3,7 mia. kr. i 1980-81 fordelt ligeligt på avlsbyggeri og på maskiner m.v. Af det samlede avlsbyggeri var 42 pct. svinestalde, og 25 pct. var kvægstalde. Investeringer i maskinhuse, foderopbevaringsrum m.v.

Tabel 89. Landbrugets investeringer fordelt på aldersgrupper 1980–81, mill. kr.

	Under 30 år	30–39 år	40–49 år	50–59 år	60–69 år	70 år og derover	Ialt 1980–81
Kvægstalde	82	135	147	64	13	4	449
Svinestalde	91	289	248	97	30	2	756
Andre driftsbygninger	44	193	173	126	58	8	602
Avlsbygninger ialt	217	617	568	287	106	13	1.808
heraf nybyggeri	148	381	335	143	43	4	1.053
Maskiner m.v., ialt	163	502	540	427	197	39	1.868
heraf mejetærskere	9	55	74	53	28	4	223
heraf traktorer	39	131	144	143	67	16	541
Grundforbedring	12	27	34	22	10	4	110
Ialt investeringer	393	1.146	1.142	736	314	56	3.786
Do. 1.000 kr. pr. bedrift	83	65	45	24	12	6	33

udgjorde ⅓ af det samlede investeringsomfang i 1980/81 mod ¼ de to forudgående år. Der blev nyanskaffet traktorer og mejetærskere for henholdsvis 541 mill. kr. og 223 mill. kr. i 1980-81. En opdeling af investeringerne på landsdele viser, at 68 pct. af de samlede investeringer og 70 pct. af staldinvesteringerne i 1980-81 blev foretaget i Jylland, hvor 68 pct. af landmændene er bosiddende.

I *tabel 89* er foretaget en opdeling af investeringerne på aldersgrupper i 1980-81, der i modsætning til den foregående tabel også omfatter grundforbedringsinvesteringer på 110 mill. kr. Ud over det kendte forhold, at investeringsomfanget er aftagende med stigende brugeralder, fremgår det af tabellen, at staldinvesteringerne er af relativt størst betydning i de yngre aldersgrupper.

Ejendomsomsætningen

Det samlede salg af bebyggede landbrugsejendomme lå i 1981 på 4100 ejendomme mod 3300 året før jfr. *tabel 90.* I opgørelsen er ikke medtaget de ejendomme, som endnu ikke er videresolgt efter at være overtaget på en tvangsauktion af en ufyldestgjort pantehaver. Disse ejendomme optræder først når egentlig videresalg finder sted.

Fra 1980 til 1981 har der været en omsætningsfremgang i fri handel fra 1946 ejendomme til 2507 ejendomme, mens antallet af familiehandler har været næsten uændret.

For ejendomme omsat i fri handel er omsætningsfremgangen på 38 pct. for brugsstørrelserne på 10-100 ha og 15 pct. for ejendommene under 10 ha Den gennemsnitlige købesum pr. ha blev reduceret med 17 pct. Priserne på ejendommene med 10-100 ha faldt med 18 pct., mens prisfaldene for ejendommene under 10 ha varierede fra 9-13 pct.

Tabel 90. Samlet omsætning af landbrugsejendomme 1979–81.

	1979		1980		1981	
	Antal salg	Købesum kr./ha[1])	Antal salg	Købesum kr./ha[1])	Antal salg	Købesum kr./ha[1])
Salg i alm. fri handel:						
1– 5 ha	339	139.889	358	144.528	379	125.273
5– 10 »	546	84.160	485	79.891	592	72.419
10–100 »	1.325	46.360	1.093	43.229	1.509	35.569
over 100 »	12	–	10	–	27	–
Ialt	2.222	51.829	1.946	50.168	2.507	41.570
Familiesalg:						
1– 5 ha	194	99.199	184	101.646	160	85.961
5– 10 »	334	58.316	264	62.014	265	61.680
10–100 »	1.009	39.500	760	39.614	792	37.180
over 100 »	16	–	13	–	12	–
Ialt	1.553	–	1.221	–	1.229	–
Andre salg	137	–	142	–	363	–
Bebyggede landbrugsejd., ialt	3.912	–	3.309	–	4.099	–
Heraf over 10 ha	2.362	–	1.876	–	2.607	–

[1]) Kun jord og bygninger.

Ejendommene på 10-100 ha blev ved familiesalg i 1981 omsat til priser, der lå 6 pct. under niveauet i 1980, mens brugsstørrelserne på 0-5 ha blev omsat til priser, der lå 15 pct. under. Ejendommene på 5-10 ha blev handlet på et næsten uændret prisniveau.

Den beskrevne udvikling har bevirket, at priserne for de større ejendomme ved familiehandlerne nu, i modsætning til tidligere, ligger på et højere niveau end ved frie handler. Det beskedne antal handler i 1981 kan være noget af forklaringen, men en medvirkende årsag til de mere stabile priser på de større ejendomme i familiehandler kan være den gældende udformning af reglerne for beregning af kapitalvindingsskat og gaveafgift. Ligeledes er prisstatistikken for de større ejendomme i fri handel i høj grad påvirket af videresalg af ejendomme overtaget af kreditor på en tvangsauktion. Disse ejendomme er ofte i en vedligeholdelsesmæssig dårligere stand, ligesom prioriteringsforholdene kan afvige væsentligt fra det tidligere normale billede. Begge forhold vil formindske den registrerede prisforskel mellem fri handel og familie handel.

Til trods for en vis bedring i landbrugets løbende økonomi i driftåret 1981-82 bl.a. som følge af en vis bedring i prisrelationerne mellem salgs- og faktorsiden, er der fortsat i begyndelsen af 1982 kraftige ejendomsprisfald. I første halvår af 1982 er ejendomme i fri handel på 10-60 ha. omsat til priser, der ligger 9,2 pct. under niveauet i 1981 og hele 27,4 pct. under niveauet i 1979.

Udviklingen med utilstrækkelig økonomi i den løbende produktion og faldende ejendomspriser har bragt et stort antal landmænd i akutte økonomiske vanskeligheder. Det har ikke været muligt at lånefinansiere det løbende likviditetsunderskud, og resultatet har været en stor stigning i antallet af tvangsauktioner inden for erhvervet. I *tabel 91* er vist en kvartalsopgørelse over antallet af kundgjorte tvangsauktioner i Statstidende. En del kundgjorte tvangsauktioner aflyses før auktionens afholdelse. Danmarks Statistik har for samtlige ejendomskategorier under ét

Tabel 91. Kundgjorte tvangsauktioner over landbrugsejendomme.

	Øerne				Jylland				Hele landet			
	1979	1980	1981	1982	1979	1980	1981	1982	1979	1980	1981	1982
1. kvartal	12	19	60	86	29	60	259	285	41	79	319	371
2. kvartal	8	19	68	71	17	78	386	279	25	97	454	349
3. kvartal	12	29	98		24	119	247		36	148	345	
4. kvartal	12	49	98		45	219	391		57	268	489	
Året	44	116	324		115	476	1.283		159	592	1.607	

Tabel 92. Forholdstal for prisudviklingen på fast ejendom. 1970–64 = 100.

	1970–74	1978	1979	1980	1981	1. halvår 1982
Landbrugsejendomme[1]:						
Gårde 10–60 ha[2]	100	283	292	260	231	212
Huse 2–10 ha[3]	100	297	304	295	258	242
Enfamiliehuse:						
Hovedstaden	100	214	235	245	220	205
Københavns amt	100	207	225	231	207	192
Roskilde og Frederiksborg amter	100	212	236	242	219	202
Kommuner med størst bymæssig bebyggelse:						
Over 20.000 indbyggere	100	228	245	255	236	227
5–20.000 indbyggere	100	229	254	263	242	227
Indtil 5.000 indbyggere	100	241	267	275	251	232
Sommerhuse:						
Københavns, Frederiksborg og Roskilde amter	100	234	264	267	243	234
Kommuner med størst bymæssig bebyggelse på:						
Over 20.000 indbyggere	100	236	265	278	243	225
5–20.000 indbyggere	100	227	251	253	228	225
Indtil 5.000 indbyggere	100	230	258	258	223	218
Byggegrunde under 2000 m²:						
Københavns amt	100	229	293	312	261	226
Roskilde og Frederiksborg amter	100	277	322	352	304	288
Kommuner med størst bymæssig bebyggelse på:						
Over 20.000 indbyggere	100	239	282	283	261	245
5–20.000 indbyggere	100	283	356	365	331	298
Indtil 5.000 indbyggere	100	294	348	370	325	293

[1]) Hele landet excl. København, Frederiksborg og Roskilde amter.
[2]) Før 1966: 1–12 tdr. htk. [3]) Før 1966: under 1 tdr. htk.

sammenholdt antal afholdte og kundgjorte tvangsauktioner i 1981 og fundet 9 pct. flere kundgjorte end afholdte tvangsauktioner. På grund af tidsforskellen mellem kundgørelsen og tvangsauktionens faktiske afholdelse kan en sådan opgørelse kun være en rettesnor.

Antallet af konkurser over landbrugsejendomme er ligeledes øget markant det sidste år. I 1981 blev 68 landmænd erklæret konkurs mod 70 året før, og i første halvår af 1982 er 35 landmænd erklæret konkurs.

Prisudviklingen for de øvrige kategorier af fast ejendom har klart været mere afdæmpet i de senere år sammenlignet med udviklingen i gennem 1970'erne, og man har i 1981 og 1. halvår 1982 kunnet registrere prisfald inden for alle ejendomskategorierne, jfr. *tabel 92.* Baggrunden for denne udvikling er bl.a. faldende disponible realindkomster efter det andet olieprischok i 1979.

I første halvår 1982 har priserne på enfamiliehuse og sommerhuse ligget 4-10 pct. under priserne i samme halvår 1981, men også for disse ejendomskategorier kan ændrede prioriteringsforhold have påvirket de nominelle handelsværdier.

Prisudviklingen på fast ejendom kommer også til udtryk ved den offentlige vurdering af ejendomsværdi og grundværdi. *Tabel 93* viser, at landbrugets ejendomsværdi blev sat til 136 mia. kr. ved den 17. almindelige vurdering i 1981, mod 117 mia. kr. ved vurderingen i 1977. Omregnet til kontantværdi, der for første gang blev taget i anvendelse i 1981-vurderingen, er landbrugets samlede ejendomsværdi ca. 100 mia. kr. Heraf udgør grundværdien 31 mia. kr.

Tabel 94 viser fordelingen af salg i almindelig fri handel til henholdsvis landmænd og ikke-landmænd. Indtil begyndelsen af 1970'erne udgjorde ikke-landmænds køb af landbrugsejendomme en stadig stigende del af det totale antal salg af landbrugsejendomme, men med landbrugslovens skærpede erhvervelsesregler ved revisionen i 1973 vendte denne udvikling. Således var ikke-landmandsandelen faldet til en fjerdedel i 1978 siden 1970-74, hvor den udgjorde halvdelen. De yderligere skærpede erhvervelsesreg-

Tabel 93. Udviklingen i landbrugets ejendomsværdi 1945–81.

Vurderingsår	Antal ejendomme	Areal 1000 ha	Ejendomsværdi mill. kr.		Grundværdi mill. kr.	
			Kontant-værdi	Prioriteret værdi	Kontant-værdi	Prioriteret værdi
1945	207.312	3.527	–	5.486	–	2.954
1950	201.217	3.477	–	7.238	–	3.760
1960	197.221	3.422	–	14.910	–	5.774
1965	184.383	3.333	–	26.941	–	9.780
1969	173.708	3.275	–	34.211	–	11.886
1973	160.406	3.226	–	54.959	–	19.982
1977	153.392	3.187	–	117.140	–	38.087
1981	148.693	3.185	100.100	135.962	31.021	39.774

Tabel 94. Antal salg til landmænd og ikke-landmænd i alm. fri handel.

	Landmænd			Ikke-landmænd		
	1-10 ha	10-100 ha	o. 100 ha	1-10 ha	10-100 ha	o. 100 ha
1970-74	531	1.373	9	973	880	11
1977	764	1.283	11	542	252	0
1978	1.000	1.358	18	549	196	2
1979	663	1.206	11	222	119	1
1980	682	1.002	9	161	91	1
1981	800	1.373	23	171	136	4

ler ved revisionen af landbrugsloven i 1978 har i 1981 sænket andelen til 12 pct.

I *tabel 95* er redegjort for købesummens berigtigelse ved salg i almindelig fri handel og ved familiesalg. Der foreligger dog ikke oplysninger herom for gruppen over 100 ha. i fri handel. Den kontante udbetaling udgør 15 pct. af købesummen i familiehandler mod 25 pct. i fri handel. Til gengæld er »andet vederlag« af forholdsvis større betydning, nemlig 29 pct. i familiehandler mod 12 pct. i fri handel. Denne post dækker for en væsentlig parts vedkommende købers forpligtelse til i forbindelse med

Tabel 95. Købesummens berigtigelse ved salg af bebyggede landbrugsejendomme.

	1981					
	1-5 ha	5-10 ha	10-100 ha	o. 100 ha	Ialt	1980
Alm. fri handel:						
Kontant udbetaling	21,9	24,4	24,3	-	24,7	27,2
Overtagne prioriteter	38,7	38,8	55,5	-	51,8	41,9
- heraf kontantlån	12,1	13,7	22,4	-	19,6	11,7
Sælgerpantebreve	24,9	20,6	8,5	-	11,3	14,4
Andet vederlag	14,5	16,2	11,7	-	12,2	16,5
Købesum ialt, pct.	100,0	100,0	100,0	-	100,0	100,0
Købesum, mill. kr.	162,5	316,2	1597,1	156,2	2232,0	1.850
Familiehandel:						
Kontant udbetaling	9,4	13,5	16,1	2,6	14,6	16,2
Overtagne prioriteter	28,5	33,8	44,0	65,0	44,5	41,9
- heraf kontantlån	6,0	7,7	11,9	0,9	10,1	7,8
Sælgerpantebreve	19,7	18,3	12,1	3,1	12,2	12,5
Andet vederlag	32,4	34,4	27,8	29,3	28,7	29,4
Købesum ialt, pct.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Købesum, mill. kr.	47,7	123,1	850,3	116,7	1137,8	1.186

handlen at optage størst muligt offentligt lån, hvis provenu overtages af sælgeren. Den kapitaliserede værdi af aftægtsydelser m.v. indgår også i »andet vederlag«.

Værdien af de omsatte ejendomme i fri handel er steget fra 1,9 mia. kr. i 1980 til 2,2 mia. kr. i 1981, mens den for familiehandler er næsten uændret 1,2 mia. kr. Værdien af samtlige omsatte ejendomme i 1981 blev dermed 3,7 mia. kr. mod 3,2 mia. kr. året før, idet andre salg – bl.a. magelæg, tvangssalg m.v. – udgjorde 368 mill. kr. i 1981 mod 163 mill. kr. i 1980. Finansiering af disse ejendomsoverdragelser har stor betydning for landbrugets behov for tilførsel af fremmedkapital, jfr. afsnittet om landbrugets finansieringsforhold.

Ejendomsskatter

I afsnittet om den almindelige økonomiske udvikling viser *tabel 74*, at den samlede betaling af skatter og afgifter i 1980 beløb sig til 169 mia. kr. og i 1981 til ca. 183 mia. kr. Ejendomsskatterne udgjorde i 1981 ca. 5,5 mia. kr. svarende til 3 pct. af den samlede betaling af skatter og afgifter.

I *tabel 96* er vist den samlede kommunale beskatning uden for hovedstadsområdet. For 1982 udskrives ejendomsskatterne på grundlag af 17.

Tabel 96. Den kommunale beskatning uden for hovedstadsområdet, mill. kr.

	1980	1981	1982[1])
Primærkommunal beskatning[2]):			
Samlet ejendomsskat	1.680,1	1.720,9	1.383,9
Personlig kommuneskat	21.922,5	24.196,5[1])	27.741,6
Samlet udskrivning	23.602,6	25.917,4	29.125,5
Amtskommunal beskatning[3]):			
Samlet ejendomsskat	1.890,0	1.956,7	1.948,5
Personlig amtsskat	8.538,0	9.757,1[1])	11.448,4
Samlet udskrivning	10.428,0	11.713,8	13.396,9
Samlet beskatning i kommunerne	34.030,6	37.631,2	42.522,4
Heraf ejendomsskatter	3.5071,1	3.677,6	3.332,4
Heraf ejendomsskatter	10,3	9,8	7,8

[1]) Budgettal.

[2]) Excl. København, Frederiksberg og kommuner i Københavns amt.

[3]) Excl. Københavns amt.

Tabel 97. Landbrugets ejendomsskatter, mill. kr.

Skatteår	Staten	Amterne	Kommunerne	Ialt
1970/71–74/75	3	136	225	364
1976	3	420	280	703
1977	3	420	282	705
1978	2	488[1])	259	749[1])
1979	2	564[1])	293	859[1])
1980	266[2])	564[1])	317	1.147[1])
1981	1	564[1])	314	879[1])
1982	1	403[1])	243	647[1])

[1]) Heraf tilbageført 74 mill. kr. i 1978 og 130 mill. i 1979, 1980, 1981 og 1982.
[2]) Incl. særlig statslig grundskyld på 264 mill. kr.

almindelige vurdering fra 1981. Det fremgår af tabellen, at ejendomsbeskatningen i 1982 udgør 7,8 pct. af den samlede beskatning i amter og kommuner mod 9,8 pct. i 1981. Faldet skyldes dels, at både amter og kommuner har budgetteret med en stigning i personlige skatter i forhold til 1981, og dels at ejendomsskatteprovenuet i kommunerne er dalende. For amternes vedkommende er det ved lov bestemt, at grundskylden for skatteårene 1982-85 højst må udskrives med henholdsvis 13, 12, 11 og 10 promille af den afgiftspligtige grundværdi, idet sigtet er, at provenuet af ejendomsskatterne skal være uændret fra 1981 og 4 år frem.

Af landbrugets grundskyld tilbagebetaler amterne i 1982 ca. 130 mill. kr. til promilleafgiftsfonden, således at landbruget reelt får denne del af de betalte ejendomsskatter tilbage. Midlerne i denne fond skal bruges til at aflaste de produktionsafgifter på animalske produkter, som anvendes til produktivitets- og afsætningsfremmende foranstaltninger. I perioden 1979-81 er der således tilbagebetalt 3,5 promille, mens promillen i skatteårene 1982-85 er fastsat til 4,3 for at fastholde et nogenlunde uændret provenu.

Landbrugets samlede ejendomsskatter fremgår af *tabel 97.* I forhold til 1981 er der tale om et fald, dels fordi ejendomsskatterne for 1982 udskrives på grundlag af 17. almindelige vurdering, som er en kontantvurdering, og dels fordi den gennemsnitlige grundskyldspromille er faldet. Endvidere er amtsgrundskylden som tidligere nævnt nedsat fra 15 til 13 promille.

Selvom grundskylden til kommunerne er for nedadgående er der stadig stor variation i grundskyldspromillen fra kommune til kommune og dermed en meget ulige beskatning af landmændene.

Landbrugets prisforhold

I *tabel 98* er vist forhøjelserne af EF-priserne for de vigtigste landbrugsprodukter fra produktionsåret 1981–82 til 1982–83. De viste forhøjelser betyder en gennemsnitlig stigning i niveauet for de fælles EF-priser på ca. 10½ pct. Sammen med devalueringerne af den grønne krone på 1,5 pct. i april 1982, 1,8 pct. i maj 1982 og 0,6 pct. i juni 1982 bliver de samlede EF-prisforhøjelser udtrykt i danske kroner på ca. 15 pct. fra produktionsåret 1981–82 til 1982–83.

De retningsgivende priser er udtryk for det tilstræbte markedsniveau, mens interventionspriserne udgør sikkerhedsnettet herunder.

Interventionsniveauet for kvæg udgør 90 pct. af den retningsgivende pris, som benævnes orienteringsprisen. Forhøjelserne i priserne på kvæg for produktionsåret 1982–83 på 11 pct. er opdelt i forhøjelser på 8,5 pct. i maj 1982 og på 2,5 pct. i december 1982.

For svin er den retningsgivende pris udtrykt ved basisprisen. I tilfælde af intervention for svin vil opkøbspriserne ligge i intervallet 78–92 pct. af basisprisen.

Priserne kan ikke umiddelbart sammenlignes med salgspriserne for de tilsvarende juliår i *tabel 100* dels på grund af forskelle i handelsled, kvaliteter m.v., men også fordi de enkelte varers produktionsår begynder på forskellige tidspunkter, jfr. fodnoten i tabel 98. Det sidstnævnte forhold betyder, at den gennemførte nedskrivning af den grønne krone i april, maj og juni 1982 på samlet 4,0 pct. indvirker med forskellig vægt i de enkelte varegruppers produktionsår. Sammen med en forskellig opregulering af de enkelte produktpriser ved prisforliget i foråret 1981 forklarer dette den forskellige prisstigning produkterne imellem fra produktionsåret 1980–81 til 1981–82.

Salgspriser

I *tabel 99* er vist udviklingen i landbrugets salgspriser. Ved beregning af de anførte indekstal er prisforskydningerne sammenvejet i forhold til produktionens mængdemæssige sammensætning.

Priserne på landbrugets salgsprodukter er siden begyndelsen af 1970'erne steget med 121 pct. Der har været samme gennemsnitlige prisstigningstakt for husdyr- og planteprodukterne i perioden.

Siden 1970–74 er der registreret den største prisstigning for mælk med 160 pct., mens oksekød har haft stigninger svarende næsten til de gennems-

Tabel 98. De fælles landbrugspriser.

	Forhøjelse af fælles priser i ECU, 1982–83 %	EF-priser gældende i Danmark[1]), kr. pr. 100 kg		
		1980–81	1981–82	1982–83
Blød hvede				
Retningsgivende pris	8,7	174,56	193,36	213,89
Enhedsinterventionspris	8,5	126,83	140,22	155,15
Referencepris brødhvede	8,5	141,87	155,90	171,14
Byg				
Retningsgivende pris	8,7	159,23	176,92	195,50
Enhedsinterventionspris	8,5	126,83	140,22	155,15
Rug				
Retningsgivende pris	8,7	161,56	176,92	195,50
Enhedsinterventionspris	6,0	133,01	140,22	155,15
Sukkerroer				
Basispris	9,5	25,71	28,63	32,38
Raps				
Retningsgivende pris	9,0	313,48	353,66	401,16
Basisinterventionspris	6,1	296,61	330,94	363,14
Mælk, 3,7 pct. fedt				
Retningsgivende pris	10,5	171,92	191,83	220,75
Smør				
Interventionspris	10,0	2.252,13	2.513,28	2.879,43
Skummetmælkspulver				
Interventionspris	10,4	938,47	1.047,33	1.204,06
Voksens kvæg				
Orienteringspris	8,5	1.241,61	1.376,87	1.591,29
Svin				
Basispris	10,5	1.243,66	1.423,04	1.603,00

[1]) Omregnet fra ECU ved hjælp af den gennemsitlige »grønne« kronekurs i produktionsårene 1980–81 og 1981–82. For 1982–83 er anvendt den »grønne« kurs i august 1982. For korn begynder produktionsåret den 1. august, for sukker og raps den 1. juli, for mejeriprodukter og kvæg normalt den 1. april og for svin den 1. november.

Tabel 99. Indekstal for landbrugets salgspriser, 1980/71–74/75 = 100.

	1970/71 –74/75	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82
Planteprodukter, ialt	100	167	182	204	221
Mælk	100	189	206	230	259
Oksekød	100	163	178	192	226
Svinekød	100	143	150	156	194
Æg	100	137	137	157	174
Fjerkrækød	100	141	152	168	185
Husdyrprodukter, ialt	100	162	174	187	221
Salgsprodukter, ialt	100	163	176	191	221

nitlige salgsprisstigninger. Priserne på æg er steget 75 pct. og for svinekød og fjerkrækød ca. 90 pct.

Fra 1980–81 til 1981–82 er landbrugets salgspriser steget med 15,8 pct. De grønne krone devalueringer i 1. halvår 1982 sammen med de vedtagne prisforlig i 1981 og 1982 har medført, at de EF-fastsatte priser gennemsnitlig er hævet med 10,5 pct. Priserne på planteprodukter er steget med 8,4 pct. i gennemsnit, hvilket omtrent svarer til stigningstakten for interventionspriserne.

Priserne på byg er steget med 10,1 pct., *raps* med 13,5 pct. og sukkerroer med 10,9 pct., mens kartoffelpriserne er faldet med 21,4 pct. svarende til 19,15 kr. pr. hkg.

Blandt husdyrprodukterne har der været den største prisstigning på svinekød, som er steget med 24,5 pct. Prisstigningerne for de øvrige husdyrprodukter ligger på 17,9 pct. for oksekød, 13,4 pct. for mælk og 11,0 pct. henholdsvis 9,5 pct. for æg og fjerkrækød. De gennemsnitlige interventionspriser har været på ca. 11 pct. for husdyrprodukter.

I tabel 100 er vist priser for en række af landbrugets salgsprodukter for perioden 1970–74 til 1981–82.

Faktorpriser (omkostninger)

Ifølge *tabel 101* er landbrugets faktorpriser excl. familiens arbejdsindsats og renter steget 142 pct. siden begyndelsen af 1970'erne. Indregnes et vederlag for familiens arbejdsindsats er stigningen på 158 pct.

Prisudviklingen har været forskellig for de enkelte driftmidler. Set over

Tabel 100. Landbrugets salgspriser.

Kr. pr. 100 kg:	1970/71 -74/75	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82
Planteprodukter					
Hvede, Kbh.'s Børs	66,91	121,88	135,07	143,62	151,91
Rug, Kbh.'s Børs	66,55	115,00	132,01	139,67	147,77
Byg, Kbh.'s Børs	63,09	111,71	119,76	131,25	144,33
Havre, Kbh.'s Børs	63,86	116,37	126,47	131,02	135,53
Kartofler, Bintje, Landbof-not.	36,56	51,46	69,44	91,66	71,99
Vårraps, ab landmand	–	240,62	277,91	283,41	319,40
Sukkerroer	14,90	22,64	24,94	27,74	26,84
Husdyrprodukter					
Mælk	84,43	154,64	167,79	189,00	214,22
Smør, ab mejeri	1.144	1.931	2.076	2.323	2.574
Ost, 45 pct., ab mejeri	740	1.410	1.539	1.688	1.891
Svinekød, vejet gns., incl. efterbetaling	689	963	1.012	1.050	1.348
Voksent kvæg, lev. vægt	462[1])	840	918	990	1.161
heraf kvier og stude	516	836	890	970	1.146
» unge køer	463	742	825	890	1.053
» ældre køer	416	652	730	775	1.030
» tyre	534	883	964	1.014	1.190
» ungtyre	–	954	1.034	1.118	1.245
Kalve	607	921	999	1.078	1.246
Æg	425	624	624	714	790
Sl.kyll. X. lev.vægt	370	457	495	547	600
Høns, svær race, prima lev.vægt	300	406	371	422	475

[1]) Excl. ungtyre.

hele perioden siden 1970–74 er priserne på råvarer steget med 130 pct. fordelt med bl.a. prisstigninger på 99 pct. på foderstoffer, 422 pct. på brændstoffer og 180 pct. for kunstgødning.

Priserne for andre driftmidler, der bl.a. omfatter bygningsomkostninger, maskinpriser, vedligeholdelses- og reparationsarbejde, er i perioden steget med 156 pct. Lønninger er steget med 199 pct.

Priserne på indkøbte driftsmidler har i 1981–82 fortsat de seneste års kraftige stigning. Det gælder både for de importerede råvarer og for de hjemligt bestemte omkostningsposter. Årsagerne til stigningerne i råvarepriserne er primært den fortsatte vækst i $-kursen, som mellem de to seneste driftsår er forøget fra i gennemsnit 625 kr. til 769 kr. pr. 100 US $.

Under ét er landbrugets indkøbspriser for råstoffer steget med 16,7 pct. med de største stigninger for gødnings og brændstoffer på 25,8 pct.

Tabel 101. Indekstal for priser på indkøbte produktionsmidler 1970/71–74/75.

	1970/71 –74/75	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82
Foderstoffer	100	138	149	174	199
Brændstoffer	100	199	327	417	522
Kunstgødning	100	150	174	224	280
Råstoffer, ialt	100	149	166	197	230
Inventar	100	189	211	236	265
Inventarvedligeholdelse	100	194	217	242	269
Byggeomkostninger	100	172	190	218	250
Serviceydelser	100	166	186	206	231
Andre driftsmidler	100	188	210	234	256
Lønninger	100	221	247	268	299
Omkostninger ialt					
excl. familiens arbejde	100	166	185	213	242
incl. familiens arbejde	100	180	201	228	258

henholdsvis 25,2 pct., mens priserne på foderstoffer er steget 14,7 pct. Prisstigningerne for råstofferne lå sidste år på 20,5 pct.

Prisudviklingen på de øvrige udgiftsposter – herunder inventar-, bygnings-, maskinstation- og dyrlægeomkostninger samt ejendomsskatter og lønninger – er hovedsageligt bestemt af de indenlandske økonomiske forhold. Som det fremgår af tabel 101 er arbejdslønnen steget med 11,6 pct. og andre driftsmidler med 9,5 pct.

Det gennemsnitlige prisniveau for alle driftmidler excl. familiens arbejdsindsats og renter er i 1981–82 steget med 13,8 pct. Indregnes et vederlag for familiens arbejdsindsats bliver stigningen på 13,0 pct.

I *tabel 102* er vist priser på forskellige råvarer, der anvendes i landbruget for perioden 1970–74 til 1981–82. Desuden er vist udviklingen i de overenskomstmæssige lønninger for medhjælpere i landbruget.

Bytteforholdet

Forholdet mellem salgspris- og faktorprisudviklingen, bytteforholdet, fremgår af *tabel 103.* Udgangspunktet for beregningen er de foran omtalte prisindeks for landbrugets salgsprodukter og produktionsmidler. Disse er

Tabel 102. Udviklingen i landbrugets priser på produktionsmidler.

	1979/71 -74/75	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82
Kr. pr. 100 kg:					
Foderstoffer					
Byg	70,20	116,92	120,50	133,66	152,35
Majs	91,50	153,60	166,71	192,01	214,32
Soyaskrå	96,00	137,04	146,40	199,00	219,12
Kød-benmel	101,80	144,41	156,51	219,42	254,48
Fiskemel	175,60	266,08	296,88	393,90	431,44
Kvægfoderbl. lav-pct.	83,00	119,00	131,37	153,55	173,43
Kvægfoderbl. høj-pct.	106,50	134,00	146,32	171,64	197,31
Fuldfoder, fedesvin	84,30	128,40	139,01	156,61	184,06
Tilskudsfoder, fedesvin	104,40	153,80	165,75	194,18	237,71
Fuldfoder, søer	85,90	129,80	139,14	156,37	181,50
Tilskudsfoder, søer	128,00	175,70	182,80	230,17	258,21
Fuldfoder, høns	90,60	148,90	165,53	192,55	217,43
Fuldfoder, slagtekyll.	98,90	160,40	170,13	191,89	223,51
Brændstof					
Benzin (afgiftsfri)	56,40	104,81	163,56	217,55	284,88
Dieselolie	44,40	87,58	146,80	186,66	233,26
Kunstgødning					
Flydende NH_3, nedfældet	1,25	1,90	2,50	3,25	3,50
Kalkammonsalpeter	58,10	86,48	96,50	124,43	153,24
PK, 0-5-13	39,30	66,71	73,20	93,38	121,50
NPK, 25-3-6 med Mg, B	65,40	100,14	114,00	146,65	183,47
NPK, 21-4-10 med Mg, B	67,20	105,84	119,70	153,90	192,57
Arbejdsløn, kr. pr. time					
Løst ant. arbejdere på egen kost og logi incl. tillæg	17,84	37,97	42,50	46,09	51,17

gentaget i tabellen, og det bemærkes, at faktorprisindekset er incl. familiens arbejdsvederlag. Derimod er de faktisk afholdte renteudgifter ikke indregnet.

I årene 1975–76 til 1977–78 lå bytteforholdet relativt konstant. I de følgende tre driftår frem til 1980–81 skete der imidlertid en forringelse på ca. 12 pct. I 1981–82 er der sket en vis genopretning, idet salgs- og faktorprisstigningerne på 15,8 pct. henholdsvis 13,0 pct. betyder en forbedring på knap 2 pct. Bytteforholdsindekset ligger dog stadig 10 pct. under niveauet i 1977–78.

Tabel 103. Indeks for udviklingen i landbrugets salgspriser, faktorpriser og bytteforhold, 1970/71–1974/75 = 100.

	1970/71 –74/75	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82
Salgspriser	100	163	176	191	221
Faktorpriser	100	180	201	228	259
Bytteforhold[1])	100	91	88	84	85

[1]) Indeks for salgspriser divideret med indeks for faktorpris.

Bytteforholdet afspejler kun variationer i prisrelationerne, mens mængdemæssige forskydninger i produktionens størrelse og forbruget af produktionsmidler ikke tages i betragtning. Bytteforholdet giver således kun en del af forklaringen på de ændringer, der finder sted i rentabilitets- og indkomstforholdene i landbruget. En del af nedgangen i bytteforholdet over perioden modvirkes således af den almindelige produktivitetsfremgang.

Landbrugets indkomstforhold

Bruttofaktorindkomst

Med udgangspunkt i nationalregnskabsstatistikkens tal for det samlede landbrug er i *tabel 104* foretaget en belysning af den økonomiske udvikling på kalenderårsbasis. Gartneriets forhold er udeladt, således at tallene alene vedrører det egentlige landbrug.

Landbrugets samlede *produktionsværdi* incl. besætnings- og lagerforskydninger udgjorde 37,1 mia. kr. i 1981, en stigning på 4,6 mia. kr. eller 14 pct. i forhold til 1980.

Salget af *husdyrprodukter* steg værdimæssigt knapt 3,6 mia. kr. til 29,1 mia. kr. i 1981. Stigningen fordelte sig med 1,9 mia. kr. på svinekød, 1,2 mia. kr. på mælk og oksekød samt 0,5 mia. kr. på de øvrige husdyrprodukter. Af værdistigningen på 14 pct. skyldes 1 pct. en mængdemæssig fremgang i salget af husdyrprodukter fra 1980 til 1981, jfr. tabel 104. Salget af svinekød steg 2 pct. og er dermed udvidet med 36 pct. siden 1975, hvorimod mælkeproduktionen faldt for tredie år i træk med et par pct. Salget af okse- og kalvekød faldt med 3 pct. og er dermed reduceret 7 pct. i forhold til 1979, hvor salget toppede.

Salget af *planteprodukter* steg værdimæssigt 6 pct. fra 1980 til 1981, men korrigeret for prisstigninger skete der et fald i de omsatte mængder på 3

Tabel 104. Landbrugets produktionsværdi og bruttofaktorindkomst, mill. kr. (I og IV)

	1978	1979	1980	1981[a]	Pct. ændring fra 1980 til 1981 Værdi	Mængde
Produktionsværdi:						
Planteprodukter	6.327	6.994	7.512	7.949	6	÷3
Heraf: korn	4.742	4.993	5.318	5.485	3	÷8
sukkerroer	658	810	834	890	7	10
kartofler	315	359	419	373	÷11	4
frø til udsæd	278	353	242	299	24	32
frø til industri	229	377	526	731	39	14
andet	105	102	173	171	÷ 1	÷2
Husdyrprodukter	21.766	22.700	25.530	29.109	14	1
Heraf: mælk	7.819	7.845	8.617	9.353	9	÷2
okse- og kalvekød	3.932	4.238	4.476	4.969	11	÷3
svinekød	8.176	8.621	10.241	12.147	19	2
fjerkrækød	603	600	636	775	22	7
æg	424	420	476	557	17	3
pelsdyr	690	827	881	1.083	23	11
andet	122	149	203	225	11	18
Salgsproduktion ialt ab landmand	28.093	29.694	33.042	37.058	12	0
Lagerforskydning af korn	÷227	198	÷371	39		
Besætningsforskydninger	341	÷303	÷205	÷24		
Produktionsværdi ialt ab landmand	28.207	29.589	32.466	37.073	14	2
Udgifter til rå- og hjælpestoffer:						
Foderstoffer	8.123	9.515	10.668	12.400	16	÷1
Handelsgødning	1.549	1.614	1.951	2.116	8	÷2
Udsæd	586	585	655	728	11	÷3
Bekæmpelsesmidler	299	372	446	512	15	0
Energi	636	816	991	1.234	25	÷3
Rep. og vedligeholdelse	1.603	1.815	2.033	2.225	9	÷3
Andre rå- og hjælpestoffer samt tjenesteydelser fra andre erhverv	1.161	1.300	1.404	1.523	8	÷3
Rå- og hjælpestoffer ialt	13.957	16.017	18.148	20.738	14	÷2
Produktionsværdi ÷ rå- og hjælpest.	14.250	13.572	14.318	16.335	14	
+ Generelle driftstilskud	171	304	488	702	44	
÷ Produktionsskatter	777	887	1.180	920	÷82	
Bruttofaktorindkomst ab landmand	13.644	12.989	13.626	16.117	18	

pct. Kornsalget gik ned med 8 pct., hvorimod salget af frø til udsæd og til industriformål mængdemæssigt steg til 32 pct. henholdsvis 14 pct. fra 1980 til 1981.

Alt i alt var landbrugets mængdemæssige salg uændret fra 1980 til 1981, hvorimod *landbrugsproduktionen* steg 2 pct. Forskellen kan forklares med de betydelige besætnings- og lagernedbygninger som fandt sted i 1980.

Selv om forbruget af *rå- og hjælpestoffer* mængdemæssigt faldt 2 pct. fra 1980 til 1981, steg udgifterne hertil med 2,6 mia. kr. eller 14 pct. til i alt 20,7 mia. kr. i 1981. Foderstofudgifterne, der udgør 60 pct. af de samlede udgifter til rå- og hjælpestoffer, steg 16 pct., mens energiudgifterne steg med 25 pct.

Produktionsskatterne faldt 260 mill. kr. til 920 mill. kr. i 1981. Nedgangen skyldes navnlig, at den særlig grundskyld til staten – særskatten – bortfaldt i 1981. De *generelle driftstilskud* steg med 218 mill. kr. De største stigninger kan henføres til gældssaneringsloven, som ikke belastede statsregnskabet i 1980, mens udbetalingerne i 1981 androg 39 mill. kr., og rentetilskudsloven hvor tilskuddene steg fra 79 mill. kr. i 1980 til 275 mill. kr. Med indregning af disse poster fås *bruttofaktorindkomsten,* som i 1981 udgjorde 16,1 mia. kr. Sammenlignet med året før svarer det til en stigning på 2,5 mia. kr. eller 18 pct. Bruttofaktorindkomsten er det beløb, der er til rådighed til afskrivninger, forrentning af egen- og fremmedkapital og til aflønning af den samlede arbejdsindsats.

Landmandsfamiliernes samlede indkomster

I tabel *105* er landmandsfamiliernes samlede indkomstforhold belyst. Kildematerialet for bruttofaktorindkomsten er den foregående tabel. Investeringstilskud og afskrivninger er oplyst af Danmarks Statistik. De øvrige poster er opregnet på grundlag af regnskabsstatistikken fra jordbrugsøkonomisk Institut.

Landbrugets indkomster har gennem 1970'erne vist et meget ujævnt forløb i sammenligning med den almindelige indtægtsudvikling her i landet. Særlig i perioden siden 1977-78 har der været tale om en drastisk forringelse af landbrugfamiliernes indkomstsituation, som først er bragt til ophør i 1981.

En vis forringelse af bytteforholdet mellem landbrugets salgs- og faktorpriser har bidraget til indkomstproblemerne. Blandt de vigtigste årsager til forringelsen har været stagnerende priser på svinekød og kraftigt stigende råvarepriser, bl.a. som følge af den anden energikrise og den stigende dollarkurs. Det ses dog, at indtægterne af *gældfri* ejendom var omtrent uændret fra 1977 til 1980.

Tabel 105. Landmandsfamiliernes samlede indkomstforhold. (I, IV)

	1972	1977	1978	1979	1980	1981*
Mill. kr.						
Bruttofaktorindkomst ab landmand	6.709	12.190	13.644	12.989	13.626	16.117
Investeringstilskud	43	143	138	109	90	86
Overskud fra andre erhverv	200	380	450	550	570	600
Boligbenyttelse	650	960	980	1.000	1.040	1.070
Bruttofaktorindkomst m.v.	7.602	13.673	15.212	14.648	15.326	17.873
Lønudgifter	679	1.100	1.270	1.450	1.450	1.500
Afskrivninger	1.440	2.829	3.221	3.575	4.075	4.575
Indtægt af gældfri ejendom	5.483	9.744	10.721	9.623	9.801	11.798
Nettorenteudgifter	1.664	3.383	4.319	5.539	6.871	7.600
Nettoindtægt af landbrug m.v.	3.819	6.361	6.402	4.084	2.930	4.198
Brugers lønindtægt	850	1.360	1.400	1.540	2.020	2.400
Hustrus lønindtægt	380	830	1.030	1.150	1.320	1.520
Pension og børnetilskud	400	910	1.040	1.090	1.100	1.200
Samlet løbende familieindkomst	5.449	9.461	9.872	7.864	7.370	9.318
Antal bedrifter over 0,5 ha	134.020	121.994	119.945	117.427	114.213	110.812
Kr. pr. bedrift:						
Nettoindtægt af landbrug m.v.	28.500	52.100	53.400	34.800	25.700	37.900
Brugers samlede erhvervsindkomst[1])	34.800	63.300	65.000	47.900	43.300	59.500
Samlet familieindkomst	40.700	77.600	82.300	67.000	64.500	84.100
Årsindtægt ved faglært arbejde i provinsen, kr. pr. heltidsbeskæftiget	44.400	84.800	92.900	103.500	115.000	123.000

[1]) Erhvervsindkomsten omfatter nettoindtægt af landbrug og brugers lønindtægt.

Den katastrofale nedgang i nettoindtægten af landbruget, som blev mere end halveret fra 1977 til 1980, skyldtes først og fremmest den voldsomme vækst i renteudgifterne, som blev fordoblet fra 1977 til 1980.

Selv om der i løbet af 1981 er sket en vis forbedring i landbrugets økonomi, er situationen dog langtfra tilfredsstillende. Det ses af tabel 105, at nettoindtægten af landbruget i 1981 stadigvæk ligger 15.000 kr. under niveauet pr. bedrift i 1978.

Landmandsfamilierne har derfor i stigende grad været tvunget til at skaffe sig supplerende indtægter uden for landbruget, men alligevel er

situationen helt utilfredsstillende set i forhold til lønmodtagernes indkomstniveau.

Det skal iøvrigt bemærkes, at den opnåede familieindkomst svarer til en arbejdsindsats, der er betydelig større end et normalarbejdsår, ligesom indkomsten også skal dække forrentning af investeret egenkapital. Årsfortjenesten for en faglært industriarbejder nederst i tabellen er beregnet på basis af de af Danmarks Statistik opgjorte timefortjenester excl. tillæg for overarbejde. Disse timefortjenester er multipliceret med et normalt års timetal, som har været faldende gennem perioden, og som i 1981 udgjorde 1.816 timer.

Heltidslandmændenes økonomi

Mens det foregående afsnit vedrørte økonomien for såvel heltids- som deltidslandmænd, har Jordbrugsøkonomisk Institut på grundlag af det indberettede regnskabsmateriale siden 1978-79 foretaget en opgørelse over *heltidslandbrugets økonomi.* Heltidsbedrifter er defineret som bedrifter med en årlig arbejdsindsats på mindst 2.080 timer omfattende både manuel arbejde og driftsledelse. Antallet af heltidsbedrifter udgjorde 50.000 i 1980-81 svarende til 49 pct. af samtlige bedrifter over 5 ha.

Produktionsforholdene i heltidsbrugene er i *tabel 106* sammenholdt med resultatet for de øvrige bedrifter og med gennemsnittet for alle bedrifter over 5 ha. Det gennemsnitlige landbrugsareal var med 40,2 ha på heltidsbedrifterne mere end dobbelt så stort som på de øvrige bedrifter (16 ha) og 12 ha større end for alle bedrifter under ét. Koncentrationen af husdyrproduktionen på heltidsbedrifterne er endnu mere udtalt, idet de tegnede sig for 87 pct. af den samlede husdyrproduktion mod 82 pct. af den samlede landbrugsproduktion på bedrifter over 5 ha. Tilsvarende tegnede heltidsbrugene sig for ¾ af den samlede arbejdsindsats på landbrugsbedrifterne.

Ifølge *tabel 107* har heltidsbedrifterne gennem de seneste tre driftsår

Tabel 106. Landbrugsproduktionens fordeling på heltids- og deltidsbrug i 1980–81. (II)

	Heltids-bedrifter	Øvrige bedrifter	Alle bedrifter over 5 ha
Antal bedrifter, afrundet	50.000	51.700	101.700
Landbrugsareal, 1.000 ha	2.010	827	2.837
Gns. areal pr. bedrift	40,2	16,0	27,9
Planteprodukter, mia. kr.	4,8	2,4	7,2
Husdyrprodukter, mia. kr.	22,3	3,4	25,7
Bruttoudbytte ialt, mia. kr.	27,1	5,8	32,9
Bruttoudbytte ialt, pct.	82,4	17,6	100,0

Tabel 107. Indkomstudviklingen på heltidsbrugene, 1.000 kr. pr. bedrift. (II, IV)

	Heltidsbrug			Deltidsbrug
	1978–79	1979–80	1980–81	1980–81
Antal bedrifter	58.100	53.500	50.000	51.700
Gns. bedriftsstørrelse, ha	36,4	38,8	40,2	16,0
Brugeralder	46,9	47,6	47,2	55,5
Familiens arbejdsindsats timer pr. år	2.625	2.600	2.601	1.063
Bruttoudbytte	431	494	565	125
Driftsomkostninger	302	355	426	96
Indtægt af gældfri ejendom[1])	129	139	139	29
Nettorenteudgifter[2])	71	96	118	16
Nettoindtægt af landbrug	58	43	21	13
Lønindtægt og sociale ydelser	22	25	31	62
Samlet familieindkomst	80	68	52	75
Personlig skat	24	26	26	22
Privatforbrug	80	87	89	67
Løbende opsparing (konsolidering)	÷24	÷45	÷63	÷14
Nettoinvestering	96	64	32	÷6
Gældsforøgelse	120	109	95	8

[1]) Bruttooverskud fra landbruget incl. overskud fra brugerbolig.
[2]) Incl. finansieringstilskud og låneomkostninger.

kunnet opretholde indtægten af gældfri ejendom, men som følge af stigningen i renteudgifterne er nettoindtægterne og den samlede familieindkomst faldet år efter år, og den negative konsolidering vokset tilsvarende. Selv om dette drastiske forløb er modvirket noget ved en nedskæring af nettoinvesteringerne til 1/3 af niveauet i 1978-79, er gældsstiftelsen i de tre driftsår kun faldet svagt fra 120.000 kr. pr. bedrift i 1978-79 til 95.000 kr. i 1980-81.

I 1981-82 vil den samlede familieindkomst efter foreløbige beregninger stige til ca. 100.000 kr. Der vil fortsat være et underskud i den samlede økonomi, omend mindre end de foregående år.

I tabellen er det for 1980-81 muligt at sammenligne heltids- og deltidsbe-

drifterne. Det ses, at den halvdel af brugene, der er karakteriseret som deltidsbedrifter, henter langt størsteparten af deres indtægter fra andre kilder end landbruget. Dertil kommer, at de kun har foretaget mindre investeringer og kun har en mindre gæld, hvorfor renteudgifterne er mindre tyngende i denne gruppe. Men i det dårligste år 1980-81 har dog også denne gruppe løbende underskud i den samlede økonomi. Brugeralderen er 47 år i heltidsbrugene og 55 år i deltidsbrugene.

Indkomstvariationen på heltidsbrugene

I *tabel 108* er de 50.000 heltidsbedrifter opstillet i 10 grupper, hver på ca. 5.000 bedrifter fordelt efter stigende indkomst. Det ses, at i de tre første grupper, altså 15.000 brug, var situationen i 1980-81 så dårlig, at indtægten af gældfri ejendom langt fra dækkede nettorenteudgifterne. Disse grupper havde store underskud allerede inden der var afholdt privatforbrug. For de næste tre grupper var nettoindtægten vel positiv, men utilstrækkelig til at dække et rimeligt privatforbrug.

En sammenligning mellem indkomstgrupperne viser, at der er tale om en betydelig animalsk produktion i samtlige grupper. Besætningerne er dog

Tabel 108. Indkomstvariationen på heltidsbrugere i 1980–81, 1.000 kr. pr. bedrift. (II, IV)

Gruppe	Indtægt af gældfri ejendom[1])	Nettorenteudgifter[2])	Nettorenter i pct. af gældfri ejend.	Nettoindtægt	Familiens arbejdsindsats timer pr. år	Nettoindtægt pr. time, kr.
1	96,8	354,6	366	÷257,8	2.764	÷93
2	107,7	196,0	182	÷ 88,3	2.568	÷34
3	102,3	130,1	127	÷ 27,8	2.638	÷11
4	116,0	107,4	93	8,6	2.600	3
5	105,9	73,1	69	32,8	2.481	13
6	105,3	52,0	49	53,3	2.562	21
7	131,0	57,9	44	73,1	2.670	27
8	145,4	50,5	35	94,9	2.588	37
9	167,1	38,2	21	128,9	2.719	47
10	291,0	62,5	21	228,5	2.675	85
Alle bedrifter[3])	136,9	112,1	82	24,8	2.6279	9

[1]) Bruttooverskud fra landbruget incl. overskud fra brugerbolig.

[2]) Incl. finansieringstilskud og låneomkostninger.

[3]) På grund af en anden beregningsmetode stemmer gennemsnitstallene ikke helt overens med gennemsnitstallene i den foregående tabel.

størst i de laveste indkomstgrupper, mens de er noget mindre i midtergrupperne. Dette gælder såvel kvæg- som svinebesætningerne. Slagtesvineproduktionen er repræsenteret i øverste indkomstgruppe med en besætningsstørrelse betydeligt over gennemsnittet. Både 1. og 10. grupppe omfatter bedrifter med relativt stort arealtilliggende (henholdsvis 58 ha og 52 ha i gennemsnit mod 39 ha for alle heltidsbrugene). Brugerne er yngst i laveste indkomstgruppe med en gennemsnitsalder på 41 år sammenlignet med 47 år for alle heltidsbrug.

Med udgangspunkt i de foran omtalte heltidsbedrifter har Jordbrugsøkonomisk Institut foretaget en vurdering af landbrugskrisens omfang i 1982 ud fra kendskabet til prisudviklingen og de gennemførte støtteordninger siden 1980-81. Af de 50.000 heltidsbedrifter i 1980-81 defineres ca. 13.000, d.v.s. godt ¼, som kriseramte (løbende underskud og gældsprocent over 60).

Som ventet er der flest yngre blandt de kriseramte landmænd, og over halvdelen er kvægbedrifter. Blandt de kriseramte konstateres store forskelle m.h.t. effektivitet. De kriseramte repræsenterer ca. 25 pct. af den samlede landbrugsproduktion, og op mod halvdelen af de samlede nettorenteudgifter kan henføres til denne gruppe.

Vurderingen af situationen i 1982 er selvsagt forbundet med megen usikkerhed. Det skønnes, at ca. 5.000 af de nævnte 13.000 bedrifter stadig vil have umiddelbare økonomiske problemer ved udgangen af 1982. Nogle af disse bedrifter har dog i mellemtiden været igennem et tvangssalg. Yderligere 3-4.000 af de kriseramte bedrifter vil fortsat have ringe økonomisk modstandskraft, også selv om man forudsætter en vis effektivitetsforbedring. Lånemulighederne – og det vil sige ejendomsprisudviklingen – kan derfor blive afgørende for deres overlevelsesevne. De resterende 4-5.000 bedrifter, der er effektivitetsmæssigt bedst placeret, synes i væsentlig grad at have fået løst de akutte problemer, men det bemærkes, at gældsforholdene stadig kan udgøre en trussel mod deres overlevelse.

Indkomstfordelingen i den samlede fødevaresektor

De foregående afsnit beskriver indkomstsituationen på de egentlige landbrugsbedrifter. Landmændenes indkomster udgør imidlertid kun en del af de samlede indkomster i fødevaresektoren, som har baggrund i produktionen af danske landbrugsvarer. På landbrugsbedrifternes forsyningsside er der virksomheder, der producerer og forhandler foderstoffer, kunstgødning, kemikalier og mange andre typer af driftsmidler, som bruges i landbruget.

Tabel 109. Landbrugsproduktionens[1]) værdi ved salg til hjemmemarkedet eller eksport, mill. kr. (I, IV).

	1973	1975	1980	1981*
Kødvarer m.v.	12.318	14.562	23.492	27.357
Mejeriprodukter og æg	5.063	6.661	11.269	12.218
Planteprodukter	2.212	3.477	6.307	6.390
Ialt	19.593	24.700	41.068	45.965
Heraf til eksport	12.274	15.471	27.406	31.320
» » hjemmemarked	7.319	9.229	13.662	14.645

[1]) Excl. gartneriprodukter

Landmændenes salgsprodukter overtages af slagterier, mejerier og andre virksomheder, der varetager videreforarbejdning, emballering m.v. af produkterne, så de er klar til eksport eller til videredistribution på hjemmemarkedet.

Hele denne produktionskæde kræver også medvirken af virksomheder, der leverer investeringsgoder som bygninger og maskiner. Dyrlæger, konsulenter og maskinstationer er eksempler på andre virksomhedstyper, der står i direkte afhængighedsforhold til den danske landbrugsproduktion.

Derudover er der en lang række af virksomheder i det øvrige samfund, som i større eller mindre grad er afhængig af leverancer af driftsmidler og service til landbrugssektorens virksomheder.

Aktiviteten i alle disse virksomheder skal aflønnes af den værdi, landbrugsprodukterne kan afsættes til, enten til eksport eller på hjemmemarkedet. En oversigt over udviklingen i den samlede salgsværdi er vist i *tabel 109.* Den del af produktionen, som afsættes til eksport er værdisat til eksportpriser, mens salget på hjemmemarkedet er opgjort til den værdi, varerne har, når de forlader forarbejdningsvirksomhederne. Tilskud fra EF er tillagt, så værdien afspejler det samlede rådighedsbeløb til aflønning af de indsatte produktionsfaktorer.

I Landøkonomisk Oversigt 1981 er fra betænkningen om landbrugets finansieringsforhold vist en opgørelse over den indenlandske indkomstdannelse i forbindelse med landbrugsproduktionen. Den samlede værdi af landbrugsproduktionen ab forædlingsvirksomhed var i 1980 opgjort til godt 44 mia. kr. Forskellen til de 41 mia. kr. i tabel 109, skyldes bl.a. en mere snæver sektorafgrænsning, idet den betydelige aktivitet ved videreforar-

Tabel 110. Den samlede indenlandske værditilvækst ved landbrugsproduktion fordelt på virksomhedsgrupper, mill. kr. (I, IV)

	1973	1975	1980*
Indenlandsk værditilvækst	15.786	18.808	29.654
Heraf			
Slagterier, kødforarbejdning m.v.	1.656	2.417	3.892
Mejerier, ægpakkerier m.v.	1.033	1.555	2.507
Sukkerfabrikker, møller m.v.	435	562	884
Primære landbrug	8.153	8.469	12.468
Fabrikation og omsætning af foderstoffer, gødning, udsæd m.v.	1.306	1.252	1.969
Ialt landbrugssektor	12.583	14.255	21.720
Andre forsynings- og servicevirksomheder	3.203	4.553	7.934

bejdning af mel til brødkornprodukter ikke i nærværende opgørelse er henregnet til landbrugssektoren. Ligeledes er foretaget en tilpasning i de offentliggjorte tal for svinekødforbruget på hjemmemarkedet for at opnå en bedre overensstemmelse med udviklingen i fødevareforbruget ifølge nationalregnskabet, som er grundlaget for nærværende opgørelser.

En del af det samlede rådighedsbeløb anvendes til betaling for import af nødvendige produktionsmidler. Det gælder bl.a. den direkte import til landbruget af foderstoffer, gødning, brændstof m.v. Hertil kommer importen af råvarer og halvfabrikata til de virksomheder, som enten leverer driftsmidler til landbrugssektorens virksomheder eller forarbejder og omsætter landbrugsvarerne. Ved fra den samlede salgsværdi af landbrugsvarerne at fratrække indkøbet af udenlandske vare- og tjenesteydelser fremkommer den indenlandske værditilvækst som ifølge *tabel 110* udgjorde 29,7 mia. kr. i 1980. Dette tal skønnes at stige til knap 33 mia. kr. i 1981. Værditilvæksten er i tabel 110 fordelt på forskellige virksomhedskategorier. Værditilvæksten – eller bruttofaktorindkomsten – er et mål for den værdiforøgelse de enkelte virksomhedsgrupper tilfører produkterne.

Den anførte værditilvækst for det primære landbrug er i 1980 godt 1 mia. kr. lavere end den beregnede bruttofaktorindkomst i tabel 104. Årsagen er en forskellig behandling af landbrugets subsidier og udgifter til maskinstation i henholdsvis landbrugsstatistikken og nationalregnskabsstatistikken.

I tabel 110 er skelnet mellem virksomheder, som tilhører selve landbrugssektoren, og virksomheder, som producerer og sælger produktionsmidler og serviceydelser til landbrugssektorens virksomheder. Alle virksomheder, som varetager videreforarbejdning af landbrugets salgsprodukter er medta-

get i landbrugssektoren, og det samme gælder de engrosvirksomheder, som sælger landbrugsvarer til eksport. Grossistfunktionen på hjemmemarkedet er derimod ikke medtaget. På forsyningssiden indgår i sektoren de virksomheder, som fabrikerer og omsætter foderstoffer, samt engrosomsætning af gødning, udsæd, bekæmpelsesmidler m.v. Derimod indgår maskinstationer, gødningsfabrikker m.v. ikke i landbrugssektoren, men er medtaget i gruppen »andre forsynings- og servicevirksomheder«. I landbrugssektoren er yderligere medtaget de virksomheder – bl.a. kødfoderfabrikker – som har landbrugssektoren både som råvareleverandør og som vigtigste kunde.

Værditilvækstens fordeling på de forskellige led i produktionskæden beskriver strukturen i fødevareproduktionen. Landbrugsbedrifternes andel af den samlede indenlandske værditilvækst er faldet fra lidt over halvdelen i 1973 til 42 pct. i 1980. Modsat har både landbrugets forsynings- og forarbejdningsvirksomheder fået øget betydning. Udviklingen afspejler først og fremmest de utilstrækkelige indkomster på landbrugsbedrifterne, selvom der på længere sigt helt naturligt sker ændringer i de enkelte virksomhedsgruppers relative stilling i takt med den øgede specialisering i produktionen.

Af den samlede værditilvækst skal virksomhederne afholde lønninger samt de nødvendige investeringer i bygninger og maskiner til erstatning for nedslidte anlæg og til den fortsatte rationalisering af produktionen. Landbrugsvareproduktionen har herved givet yderligere beskæftigelse til mange mennesker, ligesom der også i forbindelse med disse aktiviteter forekommer et nødvendigt importbehov.

I afsnittet om arbejdskraft blev landbrugets direkte følgebeskæftigelse i forsynings-, forarbejdnings- og håndværksvirksomheder opgjort til godt 92.000, hvoraf 5-10.000 personer var selvstændige erhvervsdrivende. Udover denne direkte beskæftigelse skabes en yderligere afledet beskæftigelse ved disse virksomheders indkøb af varer og tjenesteydelser fra andre danske virksomheder.

Et indtryk af denne yderligere beskæftigelse kan opnås via en opgørelse over produktionens samlede lønindhold, som kan udledes fra nationalregnskabets input – output tabeller. Ialt har aktiviteten i og omkring landbrugsproduktionen givet anledning til en samlet lønsum på 15,5 mia. kr. i 1980 svarende til ca. 140.000 fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere. Heraf var knapt 22.000 helårsarbejdere beskæftiget som fremmed medhjælp på landbrugsbedrifterne, mens de øvrige 120.000 fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere var ansat udenfor det egentlige landbrug. Herudover gav produktionen beskæftigelse til skønsmæssigt 10.000 selvstændige i liberale

Tabel 111. Samlede lønudbetalinger i forbindelse med landbrugsproduktionen, mill. kr. (I, IV)

	1973	1975	1980*
Landbrugsbedrifternes medhjælpere	733	974	1.450
Ansatte i den øvrige landbrugssektor	2.820	3.677	5.965
Ialt landbrugssektor	3.553	4.651	7.415
Andre forsynings- og servicevirksomheder	2.029	2.802	4.900
Investeringssektor	1.338	1.934	3.156
Lønudbetalinger ialt	6.920	9.387	15.471

erhverv, håndværksvirksomheder m.v., hvortil naturligvis kommer landmandsfamilerne på primærbedrifterne.

Landbrugsproduktionens direkte og indirekte lønindhold er i perioden 1973 til 1980 steget fra 6,9 mia. kr. til 15,5 mia. kr. jfr. *tabel 111.* Heroverfor står udviklingen i landbrugets nettoindtægt som i samme periode er faldet fra 5,5 mia. kr. til 2,9 mia. kr. Udviklingen illustrerer klart de vanskeligheder som følger af, at landbrugets nettoindtægt er en stødpude, der opfanger en stor part af bevægelserne i den samlede landbrugssektor. Lønudgifterne er i vidt omfang fastsat i henhold til de gældende overenskomster på arbejdsmarkedet, ligesom den lånte kapital som hovedregel må aflønnes med markedsrenten. I 1981 vil der kun være en beskeden vækst i de samlede lønudbetalinger på grund af nedgangen i landbrugets investeringsaktivitet.

De markeds- og klimabestemte svingninger i landbrugsproduktionens samlede salgsværdi opfanges derfor hovedsageligt i landmændenes indkomst. Tilsvarende vil landmændenes restindkomster også være meget følsomme overfor virkningen af ændringer i det almindelige danske løn- og omkostningsniveau.

Til illustration heraf kan skønnes, at en merstigning på 1 pct. i det danske omkostningsniveau vil belaste landmændenes indtægter med knap 300 mill. kr. i 1982. Omvendt ses det, at en effektiv opbremsning af den indenlandske inflation og reduktion af renteniveauet vil kunne bidrage til en bred løsning af danske landmænds indkomstproblemer.